

**ERICH KÄSTNER’İN “PÜNKTCHE UND ANTON” ADLI ESERİNİN
ÇEVİRİSİNİN BİÇİMSEL, İÇERİKSEL VE KÜLTÜREL AÇIDAN
ANALİZİ VE DİL ÖĞRETİMİNDEKİ YANSIMALARI**

SULTAN YALÇINKAYA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

KASIM, 2016

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 6(altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Sultan

Soyadı : Yalçinkaya

Bölümü :Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı/Alman Dili Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi : 04.11.2016

TEZİN

Türkçe Adı : Erich Kästner'in Pünktchen und Anton Eserinin Çevirisinin Biçimsel, İçeriksel ve Kültürel Açıdan Analizi ve Dil Öğretimindeki Yansımaları

İngilizce Adı : The Morphological, Contextual and Cultural Analysis of Erich Kästner's Work "Pünktchen und Anton" and its Reflections in Language Teaching

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynaklar belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Sultan Yalçinkaya

İmza:

Jüri onay sayfası

Sultan Yalçınkaya tarafından hazırlanan “Erich Kästner’in Pünktchen und Anton Adlı Eserinin Biçimsel, İçeriksel ve Kültürel Açıdan Analizi ve Dil Öğretimindeki Yansımaları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Muhammet Koçak

Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Prof. Dr. Altan Alperen

Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Lokman Tanrıkulu

Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 04/11/2016

Bu tezin Yabancı Diller Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

TEŞEKKÜR

Günümüzde toplumların birbirlerini daha iyi anlayabilmeleri ve yakından tanıyabilmeleri için gerekli anahtar sözcük “çeviri” sözcüğüdür. Çeviri işlemi ile birlikte toplumların edebi mirasları dünya mirası haline dönüşür. Hangi topluma ait, hangi kültür ve dile ait olursa olsun insanoğlunun üstün zekasının bir eseri olan sanat eserleri, çeviri sayesinde dünya mirası olarak sayılıp toplumların ortak malına dönüşmektedir.

Özellikle dünya çocuklarının dünya mirası kabul edilen çeviri eserlerle yetişmeleri, çocuk romanlarına yönelmeme sebep olmuştur. Bu sebeple Alman edebiyatına ait bir çocuk romanını incelemeye karar verdim. Tez konumu seçerken ve tez yazım aşamamda desteğini benden esirgemeyen çok sevgili hocam Prof. Dr. Tahsin Aktaş’a ve tez danışmanım Doç. Dr. Muhammet Koçak’a, çalışmalarımı sürdürdüğüm günlerde bana destek olan ablama, kardeşime, sevgili anneme ve babama ve çok sevgili eşim Yiğit Özen’e teşekkürü borç bilirim.

Sultan Yalçınkaya

01.11.16, İstanbul

**ERICH KÄSTNER’İN “PÜNKTCHE UND ANTON” ADLI
ESERİNİN ÇEVİRİSİNİN BİÇİMSEL, İÇERİKSEL VE KÜLTÜREL
AÇIDAN ANALİZİ VE DİL ÖĞRETİMİNDEKİ YANSIMALARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Sultan Yalçinkaya
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Kasım 2016**

ÖZ

Bu çalışmada Alman çocuk edebiyatı yazarlarından Erich Kästner’in “Pünktchen und Anton” adlı çocuk romanı ile bu kitabın çevirisi olan “Noktacık ve Anton” adlı kitabın karşılaştırmalı olarak biçimsel, içeriksel ve kültürel açıdan analizi yapılmaya çalışılmış ve çevirmenin çeviri işlemini yaparken hangi yöntemi benimsediği ve amacını gerçekleştirmek için tutum ve seçimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde kısaca bu tür çeviri metinlerde problemin nereden kaynaklanıyor olabileceğinden, çalışmanın amacından, öneminden ve daha önce bu çalışmaya benzer çalışmalardan söz edilmiştir. İkinci bölümde ise, çevirinin çeşitli tanımlarına yer verilmiş, çeviri anlayışlarından bahsedilmiş, günümüze kadar ortaya çıkmış olan çeviri kuram ve kuramcılarının bazılarına değinilmiş, çeviride eşdeğerliliğin ne demek olduğu ve öneminden bahsedilmiş, yazın çevirisinin tanımına değinilmiş, dilin tanımı yapılmaya çalışılmış, yazınsal metinlerin özellikleri ve yazınsal metinlerde çeviri eleştirisi kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Erich Kästner’in “Pünktchen und Anton” adlı romanının biçimsel içeriksel ve kültürel açıdan analizi yapılmaya çalışılmış ve çevirinin dil öğretimine yansımalarından bahsedilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümü, sonuç bölümüdür ve analiz edilen bölümlerin değerlendirmesi niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Almanca, Türkçe, Erich Küstner, Vedat Çorlu

Sayfa Adedi: 87

Danışman: Do. Dr. Muhammet Koçak

**THE MORPHOLOGICAL, CONTEXTUAL AND CULTURAL
ANALYSIS OF ERICH KÄSTNER’S WORK “PÜNKCHEN UND
ANTON” AND ITS REFLECTIONS IN LANGUAGE TEACHING**

(M.S Thesis)

Sultan Yalçınkaya

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

November 2016

ABSTRACT

In this study, The children novel “Pünkchen und Anton” by Erich Kästner, a writer of german children literature, has been compared with its translation “Noktacık ve Anton” in a cultural, contextual and morphological context; and the metholodolgy adopted by the translator along with his attitude and choices during the process were identified. Shortly, the reasons behind the problems encountered in these types of translated literature, the purpose and the importance of the study along with previous similar work have been mentioned in the first section of this research. Whereas in the second section, various definitions of translation, different perceptions of translation, several influencial translation theories and theoricians, meaning of “equivalence in translation” and its significance along with the definition of literature translation have been mentioned. In addition, the definition of language was made and features of written literature and concepts of translation criticism were explained. In the third section, cultural, contextual and morphological analysis of the novel „Pünkchen und Anton“ by Erich Kästner was made the translation’s reflections on language teaching were mentioned. The forth section of this study is the result part and covers the evaluation of analysis.

Key Words: Translation Studies, German, Turkish, Erich Kästner, Vedat Çorlu

Page Number: 87

Supervisor: Doç. Dr. Muhammet Koçak

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Önem	2
Amaç	2
Sınırlılıklar	2
Varsayımlar	3
İlgili Araştırmalar	3
BÖLÜM 2	5
YÖNTEM	5
Yöntem ve Çalışmanın Yapısı	5
BÖLÜM 3	7
ÇEVİRİ	7
3.1. Çevirinin Tanımı	7
3.2. Çeviri Anlayışları	10
3.2.1. Kaynak Metin Odaklı Yaklaşım	10
3.2.2. Hedef Metin Odaklı Yaklaşım	13
3.3. Çeviri Kuramları	18
3.3.1. Levy'nin Yaklaşımı	19
3.3.2. Klopfer'in Yaklaşımı	20
3.3.3. Apel'in Yaklaşımı	21
3.3.4. Reiss ve Vermeer'in Yaklaşımı	21

3.3.5. Koller'in Yaklaşımı	24
3.4. Çeviride Eşdeğerlilik	25
3.5. Yazın Çevirisi	32
3.6. Dil	39
3.7. Yazınsal metinlerin Özellikleri	40
3.8. Yazınsal metinlerde Çeviri Eleştirisi	41
BÖLÜM 4.....	45
ERICH KÄSTNER'İN PÜNKTCHE UND ANTON ADLI ESERİNİN BİÇİMSEL, İÇERİKSEL VE KÜLTÜREL AÇIDAN ANALİZİ VE DİL ÖĞRETİMİNDEKİ YANSIMALARI.....	45
4.1. Erich Kästner.....	45
4.2. Vedat Çorlu	46
4.3. Eserin Özeti	48
4.4. Kaynak ve Hedef Metnin Biçimsel, İçeriksel ve Kültürel Açidan Analizi	49
4.5. Çevirinin Dil Öğretimindeki Yansımaları	75
BÖLÜM 5.....	83
SONUÇ	83
KAYNAKLAR	85

BÖLÜM I

GİRİŞ

Problem Durumu

Ortaya koymaya çalışılan bu çalışmada Erich Kästner'in "Pünktchen und Anton" adlı romanının çevirisinin biçimsel, içeriksel ve kültürel açıdan analizi ve dil öğretimindeki yansımaları (Übersetzungskritische Analyse des Romans "Pünktchen und Anton") sunulmaya çalışılacaktır.

İncelenen bu eserde amaç kaynak metin yazarının kullanmış olduğu sanatsal deyişlerin tam karşılıklarını bularak hedef metne aktarılıp aktarılmadığını ya da aktarılmış olan deyişlerin, sanatlı söyleyişlerin tam anlamıyla Türkçe'deki anlamsal karşılıklarını bulup bulamadığını ortaya koymaktır. Hedef dile yapılan aktarımlarda kaynak metnin tam anlamıyla aktarılmamış olması söz konusu ise, bir problemin varlığından söz etmek gerekecektir. Bu tür problemlerin kaynağı diller arasındaki yapısal ve kültürel farklılıklardan oluşabilmektedir. Ortaya çıkabilecek yanlış aktarımları ya da çeviri yanlışlarını önleyebilmek için çevirmenin her iki kültüre de çok iyi hakim olması ve bir dil duygusuna sahip olması gerekir. Dil duygusu, kaynak kültürde var olup hedef kültürde karşılığı bulunmayan bir kültürel öğeyi aktarmaya çalışırken, yerine eşdeğer bir ögenin konmasını sağlayan önemli bir etkidir.

Genel anlamda araştırmanın konusunu, kısaca bahsedilen problemler için üretilen çözüm yolları ve roman çevirisi çerçevesinde, yabancı dil öğretiminde yazınsal bir metnin materyal olarak seçildiği çeviri uygulamalarında, bu tür metinlerin kaynak dilden hedef dile aktarımında karşılaşılan güçlüklerin tespiti ile roman çevirisinde içerik ve biçim sorununun çeşitli boyutları oluşturacaktır.

Önem

Yabancı dil öğretiminde çeviri öğretiminin amacını; kültür, coğrafya, tarih, dilsel yapı gibi çeşitli alanlarda farklılıkları olan iki dili birbirine aktarabilme yeteneğini kazandırabilmek, oluşturur.

Öğrenciler, bu tür metinleri bir dilden diğerine aktarırken içerik ve biçim sorunu ile karşı karşıya geldikleri için, yazınsal metin çerçevesinde içerik ve biçim sorununun çeşitli boyutlarıyla ortaya konulması ve başvurulacak çözüm yollarının tanıtılması, öğrencilerin yazınsal metin çevirisinin işleyiş tarzını daha iyi kavrayabilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Amaç

Günümüzde bile yazınsal metinlerin çevirileri incelendiğinde birtakım eksikliklere veya yanlış aktarımlara rastlanmaktadır. Bu durumun en önemli sebeplerinden bir tanesi kaynak metin ile hedef metin arasındaki kültürel farkın yarattığı güçlölüdür. Yabancı dil öğretimindeki çeviri uygulamalarına da yansıyan bu tür güçlüklerin roman çevirisi örneğinde, nedenlerini tespit ederek, roman çevirisinde içerik ve biçim sorunu için başvurulacak çözüm yollarını ve yazınsal metinlerin işleyiş tarzını tanıtmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmada, Erich Kästner'in "Pünktchen und Anton" adlı romanının Vedat Çorlu tarafından yapılan Türkçe çevirisi "Noktacık ile Anton" ile yabancı dil öğretiminde lisans düzeyindeki çeviri uygulamaları için materyal olarak sunulacak bu romanın belirlenen kesitleri ele alınarak işlenecektir.

Varsayımlar

Çeviri etkinliğinin, yabancı dil öğretiminde kullanılan bir araç olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak kaynak bir yazınsal metnin içeriksel, biçimsel ve kültürel özellikleriyle hedef dile aktarılmasında sorunlar ortaya çıkmaktadır ve yabancı dil öğretimindeki çeviri

uygulamalarında, yazınsal metin çevirisinde ortaya çıkan içerik, biçim ve kültür sorununa dayalı güçlükler yaşanmaktadır. Sadece içeriğin aktarılması, kaynak yazınsal metinlere hedef dilde eşdeğer çeviriler üretebilmesi için yeterli değildir. Alman dili ve Türk dili arasındaki farklılıklar kaynak yazınsal metnin içerik ve biçim birliği, kültürel faktörler ile örtüşen eşdeğer bir çeviri ortaya konulmasını güçleştirmektedir.

İlgili Araştırmalar

Roman çevirisi çerçevesinde karşılaşılan güçlükler ve bir dilden diğerine metin aktarımı yaparken yaşanan güçlükleri ele alan çeviri eleştirileri mevcuttur.

Kamil Günay 2007, George Orwell'in *Hayvan Çiftliği* adlı eserinin Türkçe'ye çevirilerinin eleştirisi ele alınanların ilkidir. Bu kitabı Türkçe'ye ilk olarak Halide Edip Adivar çevirmiştir. Yapılan bu çeviri Katharina Reiss tarafından ortaya atılan çeviri eleştirisi yöntemine göre incelenmiştir. Bu inceleme çalışması teorik ve uygulamalı kısım olarak ikiye ayrılmıştır. Teorik kısımda çevirmen ve yazarın yaşamına değinilmiştir ve yaşadıkları dönem hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bir sonraki aşama olarak uygulama kısmına geçilmiştir. Uygulama bölümünde asıl metinde bulunan bazı bölümlerin hedef metinde yer almadığı ve bazı paragrafların yer değiştirdiği saptanmıştır ve böylece kaynak metnin biçim özelliğinin korunamadığı görülmüştür. Çalışmanın sonucunda ise yapılan çevirinin Reiss'ın kuramı ile bağdaşmadığı saptanmıştır.

Angela Carter'ın *Kanlı Oda* ve diğer masallarının ve *Büyülü Oyuncakçı Dükkânı* romanının çevirilerinin büyülu gerçekçilik bağlamında eleştirisi, incelenen ikinci çalışmadır. Çalışmada masalların özelliklerine değinebilmek için, masalın iki farklı tanımından yola çıkılmıştır. Masalların tarihteki gelişim süreçlerine ve çeviri ile olan ilişkilerine bakıldıktan sonra büyülu gerçekçilik türünde yazılmış olan *Angela Carteri'nin Büyülü Oyuncakçı Dükkânı* ve *Kanlı Oda* öykü kitabındaki öyküler arasından seçilen *Karaçocuk* ve *Bay Aslan Gönül Avında* isimdeki öyküler incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, büyülu gerçekçilik anlatım türünün özelliklerini ve Angela Carter'ın *Büyülü Oyuncakçı Dükkânı* adlı romanı ile iki öyküsünü hem incelemek hem de çevirilerini büyülu gerçekçilik bağlamında değerlendirmektir. Bu amaçla; büyülu gerçekçiliğin tanımı, tarihi ve temel özellikleri üzerinde durulmuş; Carter'ın hayatı ve eserlerinin genel özellikleri çalışılmış, romanı ve çevirisi Zohar Shavit'e göre çevirmenlerin kendilerine tanıdığı özgürlükler kapsamında

incelenmiştir. Büyülü gerçekçilik anlatım türüne ilişkin çeviriler arttıkça, daha fazla incelemeler yapılabileceği, böylece çevirmenlerin kendilerine tanıdığı özgürlüklerin incelendiği çeviri değerlendirmelerinin de çeviri bilime katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Yöntem ve Çalışmanın Yapısı

Araştırma, karşılaştırmalı bir yöntemle yapılacaktır. Ortaya konulan bu tez beş bölümden oluşacaktır.

İlk bölüm “Giriş” bölümüdür. Bu bölümde tezin problem durumu, konunun önemi, tezin sınırlılıkları ve varsayımları üzerinde durulmuş olup seçilen tez konusuna benzer daha önceden yapılmış çalışmalardan örnekler verilmiştir ve tezin amacı üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm “Yöntem” bölümüdür. Bu bölümde tezin hangi yöntemlere göre incelenmiş olduğu belirtilmiş ve tezin bölümleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölüm “Çeviri” bölümüdür. Bu bölümde çevirinin tanımına, kaynak metin odaklı yaklaşım ve hedef metin odaklı yaklaşıma değinilmiştir. Aynı zamanda Levy’nin, Klopfer’in, Apel’in Reiss ve Vermeer’in ve Koller’in yaklaşımları açıklanmaya çalışılmıştır. Çeviride eşdeğerliliğin önemi, yazın çevirisinin tanımı, yazınsal metinlerin önemi ve yazınsal metinlerde çeviri eleştirisi gibi konular da işlenmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde “Erih Kästner’in “Pünktchen und Anton” Adlı Eserinin Çevirisinin Biçimsel, İçeriksel ve Kültürel Açıdan Analizi ve Dil Öğretimindeki Yansımaları” başlığı altında kaynak metin yazarı olan Erich Kästner’in hayatı ve eserleri ve hedef metin yazarı olan Vedat Çorlu’nun hayatı ve eserleri incelenmeye çalışılmıştır. Ardından incelemiş olduğumuz eserin kısa bir özeti verilmiş olup eserin biçimsel, içeriksel ve kültürel açıdan

analizi verilmiştir. Çevirinin dil öğretimine yansımalarına değinildikten sonra bu bölüm tamamlanmıştır.

Son bölüm olan beşinci bölümde yapılan çalışmayla ilgili varılan sonuçlar ele alınmış olup tezle ilgili genel bir değerlendirmeye gidilmiştir.

BÖLÜM 3

ÇEVİRİ

3.1. Çevirinin Tanımı

Dünyanın en eski uğraşlarından biri olan çeviri, dilin var olmasından itibaren öteki olanı anlamak için kullanılmıştır. Bu güne dek kimi zaman ticari, dini ve politik, kimi zaman da bilimsel kültürel ve bireysel nedenler dolayısıyla çeviri etkinliğinde bulunulmuştur.

Günümüzün en önemli konularından biri olan küreselleşme kavramı sebebiyle çeviri etkinliğinin önemi artmıştır. Küreselleşme sayesinde uluslar birbirleriyle daha çok iletişime geçmiş ve çeviri sayesinde kültürel etkileşimler hız kazanmıştır. Çünkü çeviri hem bir ulusun kendi kültürünü yaymasına, hem diğer kültürleri anlamasına hem de diğer kültürlere, yabancı fikirlere ve düşüncelere anlayışla yaklaşmasına yardımcı bir etkinliktir. Çeviribilim ve edebiyatta çeviri kavramını açıklayabilmek için birçok tanımlama denemesinde bulunulmuştur. Bu tanımlardan birkaç tanesi örnek olarak sunulmuştur.

Bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her kültürel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel ve toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar arası bir iletişim ve bildirişim aracıdır (Vardar, 1981, s. 172-173).

Vardar'ın bu tanımıyla çevirinin sadece günümüzde değil her çağda varlığını korumuş olan bir etkinlik olduğu anlaşılmaktadır. Bu tanımlamadan çevirinin, farklı toplumların yaklaşmasını sağlayan ve o toplumdan olmayan kişilerin farklı toplumların tarihsel, toplumsal ve kültürel özelliklerinin anlaşılmasını sağlayan bir araç olduğu çıkarılabilir.

Vardar (1977, s. 198)' ın bir diğ er tanımına göre ise “dildeki göstergelerle bunların ö rdüğü anlamsal ve biçimsel bütünleri bir baş ka doğ al dildeki göstergelerle göstergesel bütünlere dönüştürme eylemidir.” Bu tanımlamadan da anlaşıldığı üzere çeviri, dildeki simgeleri baş ka dillere kendi simgeleri ve anlamları doğ rultusunda aktarma iş lemidir. Vardar'ın bu tanımına göre çeviri diller arası aktarımdır.

Hamlan ise,

ç evirinin nankör bir iş olduğunu, basit bir formülünün bulunmadığını, ayrı bir kimyasının ve dehasının olduğunu belirtiyor. Ç eviriyi bir evliliğe benzeten Hamlan, beklenmedik izdivaçların büyük mutluluk getirebildiğ inden ve bunun tersinin de doğ al olarak mümkün olabileceğ inden söz eder. İdeal bir evlilik düşünölemeyeceğ i gibi, ideal bir çeviri formülünün de olmayacağını belirterek, bu nedenle çeviriyi genellemelerden soyutlayıp, nihai bir ürün, yaratıcı bir ç aba olarak değ erlendirmek gerektiğ ini vurgular (Akt.Boztaş., Coşkun., 2002: 19).

Boztaş ve Coşkun'un aktardığı bu tanımlamaya göre Hamlan çeviri iş leminin belirli bir formülünün olmadığını savunur. Hamlan'a göre her çevirmen kendi çeviri tarzını yaratır. Çevirmenlerin kendi tarzlarını da beklenmedik izdivaçlardan doğ abilecek mutluluğa ya da üzüntüye benzetir. Bu tanımlamalara ve benzetmelere göre bireye özgü çeviri tarzları ya çok başarılı olur ya da hayal kırıklığına uğ ratır. İdeal bir evliliğ in olmadığı görüşünü savunan Hamlan bunu ideal bir çeviri formülünün bulunmamasına benzetir. Bu sebeple çeviri iş lemini, çevirmenin kendi dünyasından kopup gelen yaratıcı ürünleri ortaya koyma iş lemi olarak tanımlar.

Ç eviri “diller ve kültürler arası bir aktarım”dır (Boztaş, 1992, s. 249). Boztaş'ın çevirinin dilsel ve kültürel öğelerin diğ er dile aktarılması olduğunu belirttiğ i bu tanıma göre bu aktarma iş lemi sayesinde toplumların birbirleriyle yakınlaşması sağlandığı söylenebilir.

Malcolm Marsh'a göre çeviri “anlama” ve “anlatma”dan oluş an iki basamaklı bir uygulamadır. Anlamanın birbirinden farklı taraflarını idrak etmek ve metin bağ lam sahasıyla ilişkisini kavramak için kaynak dilin oldukça iyi bilinmesiyle ancak “anlama” mümkün olabilmektedir.

“Anlatma” ise, kaynak dilde doğ ru bir biçimde anlaşılanın, muhtemel en doğ ru biçimiyle hedef dile aktarılmasıdır (Akt.Boztaş ve Coşkun, 2002, s. 23). Malcolm Marsh'ın ilgili tanımında “anlama” ve “anlatma”dan oluş an iki basamaklı bir çeviri uygulamasından söz edilmektedir. Marsh bu iki öğeyi çevirinin bölümleri olarak tanımlamaktadır. Anlama iş leminin yerine getirilebilmesi için kaynak metin diline hâkim olunması gerekmektedir. Çevirmenin bu dilin kültürel öğelerine ve farklı anlam düzeylerine aktarabilecek bilgi

düzeyine erişmiş olması gerekmektedir. Anlatma düzeyinde ise kaynak dilde anlaşılmış olan tüm kültürel ve dilsel öğelerin en doğru biçimde hedef dile aktarılması gerekmektedir. Bu aktarma işlemi için de çevirmenin anladığı tüm öğeleri iç dünyasında yoğurup, kendi çeviri yeteneğiyle bağdaştırıp yeniden ortaya koyması gerekmektedir. Marsh kaynak dilden anlaşılan tüm bilgilerin en doğru biçimde hedef dile aktarılmasından söz eder ve bunun bir yetenek olduğunu belirtir.

“Çeviri kuramı, hem dilsel hem de kültürel boyutları içermektedir ve kültürlerarası iletişimin bir alt alanıdır” (Vermeer, 1978, s. 99). Vermeer’in bu tanımından çeviri kuramını iki boyutlu bir işlem olarak gördüğünü ve buna kültürler arası iletişim adını verdiğini ve çeviri kuramını kültürler arası iletişimin bir alt alanı olarak gördüğünü anlaşılmaktadır. Kültürler arası iletişim, kültür kavramının tanımıyla birebir ilişkilidir. Kültür, toplumların tarihsel süreç içerisinde ürettiği ve sonraki nesillere aktardığı her türlü manevi ve maddi özelliktir. Kültürler arası iletişim ise, her toplumun belli bir tarihsel süreç içerisinde biriktirip bugüne getirdiği değerlerin, bir başka toplum tarafından anlaşılmasıdır. Bu anlama işlemini sağlayan en önemli unsurlardan bir tanesi de çeviri işlemidir. Çeviri işlemi sayesinde toplumlar birbirlerine yaklaşır.

Kısaca, çeviri belirli bir dil dünyasına ait olan bir metni hedeflenen yeni bir dil dünyasına aktarmak ve böylece değişik kültürler arasındaki benzerliklerin veya ayrılıkların farkına varılacağı bir ortam yaratmaktır. Çeviride kesin bir örtüşmeden veya uyumdan söz etmek mümkün olmasa bile, çevirinin amacı kaynak metni hedef okura kendi kültüründe kaynak kültürdeki aynı işlevi görebilecek biçimde mümkün oldukça “eşdeğer” bir şekilde sunabilmektir. Bu bağlamda eşdeğerliği sağlamak için biçim ile içerik, bağımlı ve serbest çeviri, kaynak dil ile hedef dil, kaynak metin ile hedef metin arasındaki farklılıklar veya benzerliklerin çeviriyi ne ölçüde etkilediği günümüze kadar tartışıla gelmiştir. Metin türleri ile çeviri tekniği arasında ne tür bir bağlantı bulunduğu, çeviride “eşdeğerlilik” çalışmalarının günümüzdeki konumu ve çeviri yapısı ile çeviri işlemi arasındaki ilişki tartışılan en önemli diğer konuların başında gelmektedir. Ancak çevirideki eşdeğerlilik kavramından bahsetmeden önce çevirinin tarihsel süreci içerisinde ortaya atılmış çeşitli çeviri kuramları ele alınacaktır.

3.2. Çeviri Anlayışları

3.2.1. Kaynak Metin Odaklı Yaklaşım

20. yüzyılın ilk yarısına kadar olan çeviri yaklaşımlarının neredeyse tümü kaynak odaklı çeviri yaklaşımı olarak değerlendirilir. Bu yaklaşımdaki en belirgin özellik belirleyici etmenin kaynak metin olması ve çeviri yapılırken kaynak metne bağlı kalınmasıdır.

Kaynak metin odaklı çeviri yaklaşımının temel ilkelerini, Cicero (M.Ö.106-43) ve Horace (M.Ö.65-8) kendi çeviri tutumlarını esas alarak oluşturmuştur. Cicero ve Horace için çeviride yanıtlanması gereken temel soru, çevirinin “sözcüğü sözcüğüne” mi yoksa “serbest” mi yapılması gerektiğidir. Cicero, bu iki yaklaşımdan özgün çeviri anlayışını benimsemiştir; bu nedenle, ona göre çeviri yapılırken kaynak metne en fazla öykünülebilirdi, yani kaynak metin öykünümlere üretilmeli ancak göz ardı edilmemelidir (Bassnett-McGuire, 1980, s. 43).

Kaynak odaklı çeviri anlayışını bugünkü anlamıyla tanımlayan ilk kuramcılardan biri Fransız Etienne Dolet'dir (1509-1546). Bu anlamda yapılan ilk çeviri denemesi Dolet'in, 1540 yılında yayımladığı *La maniere de bien traduire d'une langue en aultre* (Bir Dilden Diger Bir Dile İyi Bir Çeviri Nasıl Yapılır) başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmayla birlikte ortaya çıkan kurallar ve ilkeler hala güncelliğini korumaktadır. Bu kurallar ve ilkeler ışığında Dolet, ortaya iyi bir çevirinin çıkabilmesi için çevirmenin kaynak metni iyi anlaması gerektiğini ve metnin anlaşılmayan yerlerinde açıklama yapabileceğini savunur. Kuramcıya göre, çevirmenin çeviri sürecinde aldığı her karar, kaynak metindeki etkiyi hedef kültüre “doğru” aktarmak için alınmıştır. Dolet'in bu çalışması çeviride uyulması gerekli ölçütlerin ortaya konması açısından önemlidir. Bu ilkeler de yine her ne kadar hedef okura yönelik görünseler de, Dolet'in çevirmenin kaynak metne aykırı kararlar almaması gerektiğini vurgulaması, onun kaynak odaklı bir çeviri yaklaşımını benimsediğini göstermektedir (Bengi-Öner, 1999, s. 114).

Alexander Tytler tarafından 18. yüzyılda kaynak odaklı başka bir yaklaşım ortaya atılmıştır. Tytler geliştirdiği kuramda, *Essay on the Principles of Translation* (Çeviri İlkeleri Üzerine Bir Deneme) başlıklı çalışmasında geçen, üç çeviri ilkesi geliştirmiştir. İlk ilkeye göre, kaynak metindeki düşüncelerin tamamı hedef metinde de bulunmalıdır. İkinci ilkeye göre, hedef metnin biçimsel özellikleri ve dil kullanımı kaynak metnin biçimsel özellikleri ile aynı niteliklere sahip olmalıdır. Üçüncü çeviri ilkesi olarak ise, hedef dile

aktarılan metnin kaynak dil kadar özgün olmasıdır (Bassnett-McGuire, 1980, s. 63). Tytler geliştirdiği bu kuramda direkt olarak çeviri sürecinden bahsetmese de, kaynak metnin biçimine ve içeriğine bağlı kalınması gerektiğini vurgulaması bakımından kaynak odaklı bir yaklaşımı savunur.

Şair ve çevirmen Henry Wadsworth Longfellow (1807-1881) Dante'nin *Divina Comedia*'sını (İlahi Komedy) çevirdikten sonra kaynak metin odaklı yaklaşımla ilgili fikirlerini, çeviride çevirmenin kendi fikirlerinin önemli olmadığını ve asıl önemli olanın sadece kaynak metnin hedef metne yorum katılmadan aktarılması olduğu, şeklinde ifade eder. Longfellow'un bu düşüncesini Bassnett-McGuire şöyle aktarmaktadır:

Benim kitabımın değerli olduğu tek yönü kitabın Dante'nin söylediklerini aktarmasıdır.[...] Dante'yi çevirirken bir şeyden vazgeçmek gerekir. Bu, çit boyunca çiçeklenmiş hanımeli gibi güzel dizim mi olmalıdır? Evet dizimden daha değerli bir şey, yani sadakati, gerçeği, daha doğrusu çitin kendisini koruyabilmek için dizimden vazgeçmek gerekir. Çevirmenin görevi yazarın söylediklerini rapor etmektir, yazarın ne demek istediğini açıklamak değildir. Bu, kitap üzerinde yorumda bulunan kişinin işidir. Yazarın ne dediği ve nasıl söylediği, işte çevirmenin üzerinde duracağı konu budur (Bassnett- McGuire, 1980, s. 70).

Longfellow, altı çizilmesi gereken konunun sadece yazarın düşüncelerini ve sözlerini hiç bir yorum katmaksızın hedef dile aktarmak olduğunu ve yazarın ne dediği ve nasıl dediğinin aktarılmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Longfellow'un ortaya attığı ilkelerden dolayı yaklaşımının kaynak metin odaklı bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Kaynak metin odaklı yaklaşımın bir başka temsilcisi ise Alman dilbilimci Leo Weisberger'dir (1899-1985). Bu kuramcıya göre her birey ancak anadilinde dünyayı daha iyi anlayabilmektedir. Çünkü ona göre her dilin dünyaya bakış açısı birbirinden farklıdır. Her dilin kendine özgü dilsel yapılarının olduğunu söyler. Bu nedenle her dilin kendine özgü bir yapısı olduğu için dillerin birbirinden ayrıldığını söyler. Bu sebeple Weisberger bir dilden diğerine yapılan aktarımların dilin kendine özgü yapısını değiştirdiğini söyler. Weisberger'in bu tezi çevirinin imkansız olduğunu açıkça belirtmese de, en azından çeviriyi bir sorun olarak gördüğünün ifadesidir (Wills, 1977, s. 40). Bunun dışında 'dilsel görecelik' (Relativitätstheorie) ilkesinden yola çıkan ve dil yapısı ile dünya görüşü arasında nedensellik bağı üzerinde duran iki Amerikalı dilbilimci Sapir ve Whorf (1963), aynı şeyleri gözlemleyen ve iki farklı dili konuşan kişilerin gördüklerini farklı şekilde algılayacaklarını ileri sürerek Weisberger'le aynı düşünceyi paylaşırlar.

Schleiermacher (1768-1834)' e göre, bir yazar kendi düşüncesini ya da metnini ancak kendi dilinde üretebilir. Bir metni başka bir dil ortamına aktarmak yazarın düşünce ve

dilini birbirinden ayırmak anlamına geldiğinden bu tür metinlerin çevrilmesine imkân yoktur. Bu yaklaşımın temelinde dil ve düşüncenin bir arada alınması gelmektedir (Kurultay, 1985, s. 192-217). Kuramcının 1813'te yazdığı *Çevirinin Çeşitli Yöntemleri* adlı eseri çeviri eğitiminde kullanılan ilk eserdir ve günümüze dek süren kaynak-odaklı ve hedef-odaklı yaklaşımları da farklı adlarla gündeme getiren ilk eserdir (Kurultay, 1985, s. 192-217).

Leipziger Okulu temsilcileri Otto Kade, Albrecht Neubert ve Gerd Jäger çeviriyi dilbilimsel bir bilim dalı olarak görürler ve 1960 yıllarında “çeviri dilbilimden” söz ederler. Jäger'e göre, çeviribilimin araştırma nesnesi dilsel süreç olarak adlandırılan çeviri sürecini araştırması ve bu sürecin temelinde yatan dilsel mekanizmaların çözümlemesidir. Haberleşme tekniği ve iletişim bilimi alanında geçen “kod” ve “kod değişimi” çeviri dilbilimin temelini oluşturan iki temel kavramdır. Hedeflenen amaç, kaynak metnin içeriğinin hedef metne aktarılırken değişmeden korunmasıdır. İçeriğin değişmeden başka bir dile aktarılması kaynak metne bağlılık gerektirir (Stolze, 2001, s. 101-105).

Werner Koller (1977) de, kaynak metin odaklı yaklaşımın temsilcilerinden birtanesidir. Çeviri süreci esnasında anlamsal ve biçimsel açıdan geniş çaplı bir kaynak metin çözümlemesini gerekli görmektedir. Çeviri stratejilerinin de ortaya konması bakımından, çevirmene çeviri sürecinde nasıl bir yol izlemesi gerektiğini gösterecektir (Kuran, 1995, s. 44).

20. yüzyılın önemli çeviri kuramcılarından olan Amerikalı dilbilimcilerinden Eugene Nida ve Charles Taber yaptıkları çalışmalarda, hedef metin okurunun beklentilerine ve alımlama koşullarına dikkat çekmeye çalışmıştır. İki kuramcıya göre çeviride önemli olan kaynak dil iletilisine en yakın karşılığın hedef dilde öncelikle anlam düzeyinde ve biçiminde mümkün oldukça korunarak aktarılmasıdır (Nida ve Taber, 1982, s. 12).

Kaynak metin odaklı yaklaşımlarda ortaya çıkan en belirgin sorun, hedef metni oluştururken eşdeğerliliğin nasıl yakalanacağı konusudur. Bu sorunun uzun bir süre çözümü bulunamadığı için çeviri farklı bakış açılarıyla ele alınmaya başlanmıştır. Yeni bakış açıları çerçevesinde gelişen yeni yaklaşım hedef metin odaklı yaklaşımdır.

3.2.2. Hedef Metin Odaklı Yaklaşım

1970’li yıllara kadar süregelen ve kaynak metne bağlılığı esas alan yaklaşımlar yerini hedef metin odaklı yaklaşımlara bırakmıştır.

Hedef metin odaklı yaklaşımla birlikte çevirinin hedef kültür içersindeki yeri ve anlamı üzerinde daha çok durulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda “Betimleyici“, “Çoğul-Dizge“ ve “Skopos” gibi yaklaşımlarla çeviri, hedef kültür açısından ele alınmaya başlanmıştır. Sözcüğü sözcüğüne çeviri yerine çevirinin hedef kültür içersindeki işlevselliğinin altı çizilmeye çalışılmış ve bu kuramla birlikte çeviri uygulamalarında ortaya çıkan sorunlar sadece dilsel değil, artık kültürel sorunlar olarak da ortaya çıkmaya başlamıştır.

Hohn (1998, s. 93)’ a göre bu yaklaşımda, hedef metin tamamen hedef kültür odaklı olarak yeniden üretilir ve üretilen her metin de yeni bir metin olarak kabul edilir. Bu sebeple üretilen hedef metinde kaynak dil ve kaynak metin ya tamamen göz ardı edilir ya da bu iki öğeden sadece yettiği kadar yararlanılır.

Hedef metin odaklı çeviri yaklaşımının öncüleri Amerikalı çeviribilimci James Holmes ve İsrailli çeviribilimci Gideon Toury’dır. Holmes ve Toury’nin yanı sıra Hans Vermeer, Theo Hermans, Itamar Even-Zohar, Jiri Levy, Anton Popovic, André Lefevere, Susan Bassnett ve Holz-Mänttari gibi çeviribilimcilerin çalışmaları da bu yaklaşımın benimsenmesine ve gelişmesine katkıda bulunmuştur. Sözü geçen çeviribilim araştırmacıları sayesinde çeviribilimin gelişim sürecinde köklü değişiklikler kaydedilmiştir.

Çeviriyi, dilbilimin sınırlarını aşan ve ayrıca bir bilim dalı olarak gören James Holmes’in, çeviri araştırmalarının bilimsel bir yapıya dönüşmesine ve betimleyici çeviri çalışmalarının oluşmasına sağladığı katkılar tüm çeviribilimciler tarafından kabul edilmektedir. James Holmes’in 1972 yılında geliştirdiği “Çeviri Çalışmaları” olarak adlandırılan kuramında, çeviribilim çalışmalarını “kuramsal çeviri çalışmaları” ve “uygulamalı çeviri çalışmaları” olarak iki ana gruba ayırır. Ayrıca “Kuramsal Çeviri Çalışmaları” da kendi içinde “kuramsal” ve “betimleyici” diye iki alt bölüme ayrılmaktadır. Betimleyici çeviri araştırmalarını da odaklandıkları alana göre üç gruba ayırmaktadır. Bunlar sırasıyla “ürün-

odaklı betimleyici çeviri çalışmaları”, “süreç-odaklı betimleyici çeviri çalışmaları” ve “işlev-odaklı betimleyici çeviri çalışmaları”dır (Holmes, 1988, s. 72).

Ürün odaklı çeviri çalışmaları çevirilerin betimlenmesi ve çeviri metninin kendisine odaklanmak suretiyle tek tek çeviriler düzeyinde gerçekleşmektedir. Süreç odaklı çeviri çalışmaları, kaynak metni hedef dilde yeniden yaratmaya çalışan çevirmenin, çeviri sürecinde, hangi çeviri olasılıklarını düşündüğü ile ilgilenir. İşlev odaklı çeviri çalışmaları hedef dile yapılan çevirinin, hedef kültürdeki işlevini ve konumunu betimlemekle uğraşır. Ayrıca belirli bir erek kültürde, belirli bir zaman diliminde hangi metinlerin çevrildiği ve hangi metinlerin çevrilmediği ve çevrilen metinlerin erek kültürde ne gibi etkileri olduğu gibi sorulara yanıt bulmaya çalışılır (Holmes, 1988, s. 72).

Holmes’un yeni yaklaşımıyla artık kaynak dile, kaynak metne, kaynak kültüre, kaynak yazara mümkün olduğu kadar bağlı kalınarak çeviri yapmanın “iyi” ve “doğru” bir çeviri için yeterli olmadığı kabul edilmektedir. Çeviriye farklı yaklaşımı ile başlayan süreç hedef metni, hedef kültürü, hedef okuru ve hedef dizgeyi öne çıkaran çalışmalar, çeviri alanında yeni bir bakış açısının benimsenmesine yol açmıştır. Gelişen bu bakış açısı çeviribilimcilere, çevirinin yalnızca dilsel öğelerin aktarımıyla sınırlı kalamayacağını, kültürel etkileşimin de bu süreçte oldukça önemli olduğunu kanıtlamıştır. Bu farklı bakış açısı ile birlikte artık sadece çeviriden değil çeviribilimden de söz edilmeye başlanmıştır.

Hedef odaklı yaklaşımlarda öne çıkan çeviri araştırmaları, edebiyat çalışmaları içersinde yazın çevirisinin neden göz ardı edildiği sorusuna cevap bulma çalışmaları ile başlar. Theo Hermans’a göre bunun üç sebebi vardı. İlk sebep, Romantik dönemden bu yana edebiyat kavramının “yaratıcılık” ve “özgünlük” üzerinde yoğunlaşmasından, çeviri metinlerin “ikinci sınıf” kabul edilmesidir. İkinci sebep 1950’lerden sonra dilbilimcilerin çeviri ile ilgili araştırmalarda edebi olmayan metinleri esas almaları, kaynak metni geniş ölçekli ve söylemsel düzeyde incelemek yerine 1985’lere kadar araştırmaların tümce ve birebir eşdeğerlik düzeyinde kalması olmuştur. Son olarak ise, çeviri sürecinde çevirmenin zihninde olup bitenlerin doğrudan gözlemlenebilir olmaması ve bu sürecin zihinsel boyutuna ilişkin yalnızca tahminlerde bulunabilinmesinin oldukça cesaret kırıcı olmasıdır (Aksoy, 2002, s. 31-32).

Hermans’ın düşüncelerini esas alarak ilerleyen yıllarda Hollandalı genç çeviribilimcilerden oluşan bir gruba göre edebiyat, karmaşık ve canlı bir dizgedir ve kuramsal örneklerle ürün

incelemeleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu sebeple onlara göre, edebiyat çevirisi betimleyici, hedef-odaklı, işlevsel ve dizgesel bir çerçevede ele alınması gerekir. Çevirinin sürecini ve çevirinin kabulünü etkileyen ilkeler ve sınırlamalar incelenmelidir, ayrıca çevirinin hedef kültürün içerisinde diğer metinlerle olan ilişkisi incelenmelidir (Hermans, 1985, s. 10).

Anton Popovic (1970) bu kuramın en önemli temsilcilerinden bir tanesidir. Çevirinin, iki biçimsel kuralın varlığını, yani kaynak metnin ve çeviri metnin kuralını ortaya çıkardığını savunmuştur. Popovic'e göre, çeviri kendine özgü biçemi olan iki farklı dil dizgesinin karşılaştırılmasından öte, iki estetik geleneğin bir karşılaştırılması olduğunu öne sürer. Ona göre çevirideki kayıpları ortadan kaldıracak bir yöntem aramak yerine, çeviri yapıldığında yeni bir yöntemin ortaya çıktığını kabul etmek gerekir (Aksoy, 2002, s. 37-38).

Bu bağlamda Popovic *Hedef Odaklı Çeviri Çözümlemesinde 'Değiş Kayması' Kavramı* adlı makalesinde bu kaymaları şu şekilde ifade eder:

“Her bir çeviri yaklaşımı çevirinin çeşitli katmanlardaki kaymaların varlığı veya yokluğu ile belirlenir. Kaynak metne göre yeni gibi görünen veya beklenen yerde olmayan her şey “kayma” olarak yorumlanabilir” (Stolze, 2001, s. 153).

Değiş kayması konusu üzerinde özellikle kaynak metin odaklı yaklaşımlarda durulmuştur. Ancak kaynak metin odaklı yaklaşımlardaki kaymalar genellikle çevirmenin bilgisizliği veya iki dil arasındaki uyumsuzluk olarak algılanmıştır. Popovic'e göre, çevirmenlerin değiş kaymalarından yararlanmalarının sebebi bilgisizlik ya da uyumsuzluktan değil, diller arası farklılıklara rağmen kaynak metinde anlaşılanın hedef metinde yeniden oluşturma çabasıdır. Kaynak ve hedef metin arasındaki farklılıklar da Popovic'e göre eşdeğerlilik kadar önem taşır. Bu farklılıklar çevirmenin çeviri sürecinde sadık veya özgür çeviri yöntemini seçmesinde, onun estik kavramlara bakış açısı tarafından belirlenir (Stolze, 2001, s. 153).

Toury, Holmes'ün çeviri yaklaşımını sadece benimsemek ve geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda bu yaklaşımıyla çeviribilimin hedef-odaklı tartışmalarını da başlatan ilk kişi olur. Toury'nin hedef-odaklı yaklaşıma göre, kaynak metin yalnızca kaynak kültür için üretilen bir metin niteliği taşımaktadır. Hedef metin ise, hedef kültürün gerekliklerine göre yeniden yaratılan bir metindir. Bu yeni yaklaşımla kaynak metnin dokunulmazlığı ortadan kalkmış olur. Bu sebeple çevirmenin ürettiği metin tam anlamıyla hedef kültür için

Üretilen zgn bir metin niteliği taşır. Amaç kaynak metnin hedef kültürde işlevini yerine getirebilmesidir (Bengi, 1995, s. 15-16).

Gideon Toury'nin seksenli yıllarda geliştirdiği hedef-odaklı yaklaşımıyla, eviri etkinliği daha genel bir bakış açısıyla incelenmeye başlanmıştır. Böylece eviri de başlı başına bir bilim dalı olarak bilim dünyasında yerini almaya başlamıştır. Bir bilim dalının tam ve özerk olabilmesi betimleyici alanın oluşturulmasına bağlıdır. Ona göre bu alanda betimlenecek olgular da bilim dalının "nesneleri" yani çevirilerin kendisidir. "eviri metinleri gözlemlenebilir olgulardır, o nedenle eviri metinlerinin betimlenmesi önceliklidir" (Toury, 1985, s. 25).

Toury, betimleyici eviri kuramını daha bütüncül olarak ele almış, hedef odaklı yaklaşım olarak bilinen yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Genel anlamda hedef odaklı yaklaşımlar diye adlandırılan eviri araştırmalarında eviri bilimin araştırma nesnesi olarak eviri metinleri ele alınmış, çeviribilimsel araştırmaların amacı ise eviri için gerekli koşulları araştırarak metinlerin "evrilebilirliğinin" olanaklarını ve sınırlarını sorgulamak ve yöntemler geliştirmek biçiminde tanımlanmıştır. Toury'nin eviri anlayışının en belirgin özelliği, hedef metni kaynak kültürün bir öğesi olarak değil, hedef kültürün bir öğesi olarak ele alıyor olmasıdır. Kuramcıya göre hedef kültür ya da o kültürün belli bir kısmı eviri yapma kararını ve eviri sürecini başlatır. Çeviri hizmet edeceği hedeflerin koşullandırdığı amaca yönelik bir etkinlik amacını gütmelidir. Toury'nin tanımlamasıyla eviri "hangi nedenle olursa olsun, herhangi bir hedef dil metninin, hedef sistemin kendi içinde o şekilde sunulması veya görülmesidir" (Toury, 1982, s. 27).

Kuramcı eviribilimi, birbirleriyle sürekli iletişim halinde olan betimleyici, kuramsal ve uygulamalı alan olmak üzere e ayırmıştır. Betimleyici alan var olan ilişkileri inceler ve olası ilişkileri inceleyen kuramsal alana veri tabanı oluşturur. Kuramsal alandan elde edilen bilgiler olması gereken ilişkileri inceler ve uygulamalı alana yol gösterir. Toury'nin kurduğu bu üçlü sistem arasındaki en önemli öğe betimleyici alandır. Çünkü betimleyici alanın inceleme konusu eviri süreci yerine, daha somut olgular olan eviri ürünlerine öncelik vermiştir (Bengi, 1995, s. 13).

Betimleyici alnın inceleme konusunu oluşturan en önemli şey hedef dizgede eviri olarak kabul edilen tüm olgulardır. Betimleyici alan ilk olarak eviri ürünün eviri ya da diğer özgün ürünlerle ilişkisini inceler, bu incelemelerden sonra kaynak ve hedef metnin

karşılaştırmasını yapar. Bu karşılaştırma esnasında çeviri yaparken meydana gelen kaymalar ele alınır ve bu kaymaları açıklayabilmek için varsayımlar geliştirilir. Toury kaymaların tarihsel süreç içerisinde değişkenlik gösterebilen bir kavram olduğuna değinir. Toury'e göre, çevirinin özgün yapıyla aynı dizgesel yeri paylaşması mümkün değildir. Kuramcı çeviriyi, hedef kültürün "kabul edilebilirliği" ve kaynak metne olan "yeterli uygunluk" olarak adlandırılan iki kutbun ortasına koyar (Bengi, 1995, s. 14).

Kaynak metin ile hedef metin arasındaki eşdeğerliliği belirlerken Toury'e göre önce eşdeğerliliğin türünü ve derecesini belirlemek gerekir. Bu eşdeğerlilik ilişkisini belirleyen etken ise çeviri normlarıdır. Toury çeviri normlarını ikiye ayırır. Bunlar süreç öncesi normlar ve çeviri süreci normlarıdır. Süreç öncesi normlar arasına çevirinin hangi dilden yapılacağı ve hangi yazar ve metnin çeviri için seçileceği gibi konularda alınan kararlar girmektedir. Çeviri süreci normları arasında ise, çeviri sürecinde alınan kararların tamamı girmektedir. Bu iki ana başlığın dışında Toury birde öncül normlar adını verdiği üçüncü bir noktaya işaret etmektedir. Öncül norm, çevirmenin çeviriyi kaynak dizgeye mi daha yakın yapacağına ya da hedef dizgeye mi daha yakın yapacağına dair aldığı ön karardır (Bengi, 1995, s. 15).

Toury, hiçbir metnin tamamen kabul edilebilir veya yeterli olamayacağını çünkü çevirinin her seferinde hedef dizgeye yabancı gelecek biçimler ve bilgiler sunacağını ve hedef dil ve kültür kurallarının kaynak metin yapılarında kaymalara yol açacağını söyler (Bengi, 1995, s. 14).

Toury'nin kuramının çeviri alanına katkılarını ünlü çeviri bilimci Edwin Gentzler (1993, s. 130) şöyle özetler:

- Birebir benzerlik ve yazınsal - dilbilimsel eşdeğerlik olasılığı ile ilgili düşüncelerin terk edilmesi.
- Herhangi bir çeviri metin üretiminde hedef kültürel dizgedeki yazınsal eğilimlerin etkisinin tanınması.
- Sabit bir kimliği olan özgün ileti kavramından vazgeçilmesi.
- Kesişen kültürel dizgelerin göstergesel ağında yer alan özgün metnin ve çeviri metnin bütünleşmesi.

Geliştirilen bu yeni anlayışa göre kaynak metin kaynak kültür için, hedef metin hedef kültür için üretilir. Hedef metnin hedef kültür için üretildiğini savunduğu hedef odaklı yaklaşım, kaynak metin dokunulmazlığını savunan geleneksel anlayışa karşı çıkmıştır ve çeviribilim alanında yapılan çalışmalarda hedef dizgenin esas alınarak yapılması gerektiğini bildirmiştir. Toury hedef dizgeye aktarılan her ürünün, hedef dizgenin bir ürünü olduğu düşüncesi önem kazanmaya başlamıştır (Eruz, 2003, s. 52).

Bu yaklaşımla birlikte kaynak metne birebir bağlı kalma ilkesi ortadan kalkmıştır. Çeviri, hedef okur olarak yeniden oluşturulan bir ürün halini almıştır. Ortaya çıkan ürün hedef kültürde bir işlevi yerine getirirse ancak o zaman o çeviriye başarılı bir çeviri gözüyle bakılmıştır. Çevirmen, ise bir metni çevirinin olduğu koşullara göre şekillendiren ve çeviriyi ortaya koyan, çeviri sürecini saydamlaştıran ve hedef metni hedef kültürde işlevini yerine getirebilecek koşulda yerine oturtan bir uzman konumunu almıştır.

3.3. Çeviri Kuramları

Çeviribilimin geçmişi insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanmaktadır. Bu tarihsel süreç içerisinde toplumlar arasındaki iletişim giderek artmış ve çeviri işlemi gelişerek bir bilim dalı halini almıştır. Çeviribilim çok geniş bir tarihsel sürece dayandığı için, çeviribilimin tanımı içerisinde oldukça çok etkenden söz etmek gerekir. Çeviribilim, bir metni kaynak dilden hedef dile aktarma işlemini, bu aktarma işleminin gerçekleştiği çeviri sürecini ve bu süreç sonunda ortaya çıkan metni her detayıyla incelemeye alan bir bilim dalıdır.

Aksoy (2002, s. 11-12)' un belirttiğine göre, insan olgusuyla yakından ilişkili olan ve bu olgunun ayrılmaz bir parçası olarak görülen çeviri kuramı, kuram ve uygulamanın bir araya gelmesi sonucu anlam kazanmaktadır. Bu kavramın nasıl ve ne sebeple ortaya çıktığı sorusuna cevap aramak, insanlar, kültürler ve toplumlar arasında var olan kültürel alışverişe ışık tutmak, hangi eserin neden çevrildiğini anlamak, toplumlara olan katkısını anlamak demektir.

Çeviribilim etkinliğinin sadece mekanik bir aktarım değil aynı zamanda yaratıcı bir süreç ve kültürel bir aktarım olmasından hareketle her bilim dalında olduğu gibi çeviribilimde de "İyi çeviri nasıl olmalı?" sorusuna yanıt ararken ortaya birçok farklı görüş çıkmıştır.

Ortaya atılan bu görüşlerin ve savunulan yaklaşımların bilimsel bir nitelik kazanması tarihsel süreç içerisinde gerçekleşmiş ya da henüz gerçekleşmektedir

Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar metinlerin biçimsel özelliklerinin ön planda tutulması ve yazınsal metinlerin sanatsal etkilerinin hedef dilde aynı şekilde okura verilemeyeceği düşüncesi hâkim olduğu için kaynak metin odaklı dilbilimsel yaklaşımlar benimsenmiştir. Bu yaklaşımda ölçüt kaynak metindir. Çevirmen bu anlayışta çeviri işlemini kaynak metne bağlı olarak gerçekleştirir. Kaynak metne bağlı kalmak metnin geneline bakmadan sadece sözcüklere bağımlı kalmaktır. Kaynak metin düzeyinde yapılan çeviriler sözcüğü sözcüğüne yapılan çeviri işlemleridir. Kaynak metin odaklı çeviri yaklaşımında, hedef kültür okuyucusunun kaynak kültür okuyucusu kadar yazılanlardan etkilenmesi beklenmez. Çevirmen kaynak metne bağlı kalarak onu kendi dilinin anlatım olanakları içinde ele alır ya da kendi dilinde okurun alışık olmadığı farklı bir anlatım biçimi ile de sunabilir.

Hızla gelişen küreselleşme ve buna bağlı olarak iletişim olanakları, uluslararası ilişkiler, insanların farklı kültürlerle olan meraklarının artması sebebiyle kaynak dil odaklı yaklaşımlar yerini hedef dil odaklı yaklaşımlara bırakmıştır. Bu yeni yaklaşımda sözcüklerden çok metnin geneli önemlidir. Hedef sözcükleri aktarmak değil, kaynak dildeki metnin ana fikrini hedef dildeki okuyucuya aktarabilmektir. Hedef dil odaklı yaklaşımda yapılan çeviriden hedef kültür okuyucusunun, kaynak kültür okuyucusu kadar etkilenmesi beklenir. Kısaca bahsi geçen bu iki yaklaşım daha geniş olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

3.3.1. Levy'nin Yaklaşımı

Çek bilimci Jiri Levy ortaya attığı yaklaşımla çeviri araştırmacılarını etkileyen bir başka bilim adamıdır. Levy'nin kuramında çevirmen, çeviri sürecini, çeviri yapının biçimini de dikkate aldığı ve yazın çevirisini özgün bir sanat dalı olarak gördüğü için diğer dilbilimsel çeviri kuramlarından ayrılmaktadır. Levy'ye göre, çeviride yazınsallığın aktarılması için özgün eserin yazarının biçiminin belirgin şekilsel özelliklerinin iletişimsel yönlerinin belirlenmesi çok önemlidir. Edebi eser yazınsal özelliğini yitirilmemelidir. Levy, bir metni sanatsal kılan yönlerin mantıksal olarak saptanabileceğini, bunların içerikten, dünyadan,

dil dizgesinden soyutlanarak başka bir dilin biçimsel unsurlarıyla yer değiştirilerek, aynı sanatsal esere ulaşılabilceğini söyler (Stolze, 2001, s. 152).

Levy, çevirinin amacını kaynak metnin verdiği mesaja sadık kalmak, kavramak ve aktarmak olarak kabul etmektedir. Aynı zamanda Levy, çevirinin kaynak metne sadık kalınarak gerçekleştirilen bir yeniden yaratım olduğunu ve çeviride kaynak metne uygun olmayan yeni bir metnin kesinlikle oluşturulmaması gerektiğini vurgular. Temel kural olarak çeviri esnasında karşılaşılan bazı biçimsel temel yapıların korunması gerektiğini ancak işlevi olmayan biçimsel yapıların korunmak zorunda olmadığını vurgular. (Göktürk, 2002, s. 40-41).

Bir çeviri tutarlı ve bütünleyici olmalı ve çevirinin amacı ise kaynak metindeki “etkiyi” bir başka dilde yeniden yaratmak olmalıdır. Bu görüşüyle “sadık çeviri” yöntemini benimseyen Levy, çeviriyi bir “karar verme” süreci olarak görmektedir (Aksoy, 2002, s. 34-35).

3.3.2. Klopfer’in Yaklaşımı

Genel olarak metinlerin biçimsel özelliklerinin ön planda tutulması ve kaynak metinde okura aktarılan iletinin hedef metinde aynı şekilde verilemeyeceği düşüncesi bu dönemdeki çeviri işlemlerinin kaynak metin odaklı olarak gelişmelerine sebep olmuştur. İlerleyen zamanlarda çevirinin sadece eşdeğerlilik düzeyinde ele alınmasının yeterli bir işlem olmadığı anlaşılmaya başlanmıştır ve Klopfer gibi bilim adamları çeviride izlenecek yolun, ne yalnızca kaynak metne sadık kalmak ne de hedef metin okurunun beklentilerini karşılamak olduğunu düşünmeye başlamışlardır.

Çeviri sürecinde söz konusu etkenlerin bir arada bulundurulması gerektiğini vurgulayan Klopfer, çevirmenin dilsel bir yapıtı hedef dilde yeniden oluştururken, yabancı olanı mümkün olduğunca hedef dilde anlaşılır kılması gerektiğini de belirtmektedir. Başka bir anlatımla, çevirmenin görevi, kaynak metnin dil ve kültürünü hedef metinde yansıtmaktır ancak kaynak metindeki simgesel anlamlar, gelişigüzel bir biçimde yeniden yazılmamalıdır. Bu Klopfer’in çeviri tanımından anlaşılabilir: “Çeviri, yaratarak yazmaktır ama gelişigüzel anlamda olanı yeniden yazmak değil, yazarlığın yazarlığıdır.” (Göktürk, 2002, s. 40) .

3.3.3. Apel'in Yaklaşımı

Diğer dilbilimsel yaklaşımlardan ayrılan ve Klopfer'e benzer bir bakış açısına sahip olan bir diğer kuramcı da Apel'dir.

Apel özellikle sözcük ya da söz gruplarının içerdiği üstü örtük ifadelerin aktarımları üzerinde durmuştur. Örneğin tiyatro eserleri gibi eserlerde mecaz anlamlı sözcükler çokça kullanılmaktadır. Bu tür sözcükler okuru, coşturmak, heyecanlandırmak, keyiflendirmek, hüzünlendirmek, eğlendirmek, galeyana getirmek, ağlatmak amacıyla sıklıkla kullanılır. Apel bu tür sözcüklerin önce çözümlenmesi gerektiğini savunur bu ona göre çeviri işleminin birinci kısmıdır. İkinci kısım ise Apel'e göre üretim sürecidir. Apel'de Klopfer gibi yorumlayıcı analizlerin önemi üzerinde durmaktadır.

Apel (1982, s. 30) yazınsal metinlerin aktarılması ile ilgili görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

...yazınsal metinler ve bunların arsında sayılan tiyatro metinleri birer sanat eserlerdir.

Okur ve dinleyici bu metinlerden keyif almakta, eğlenmektedir. Bu metinlerin bir dilden başka bir dile aktarılmasında çevirmenin bazı önemli noktaları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bunlar, içerik, biçim ve göstergelerin anlamlarıyla ilgilidir. Çevirmenin göz ardı edemeyeceği bu öğelerle çeviri ürünü sanat katına yükselir.

3.3.4. Reiss ve Vermeer'in Yaklaşımı

“Skopos” sözcüğü yeni bir çeviri kuramının adı olarak ilk kez 1978'de, daha sonra detaylı bir biçimde 1983'te Hans J. Vermeer tarafından *Çeviri Kuramıyla ilgili Makaleler* adlı kitabında ortaya konulmuştur. Skopos Yunanca bir sözcüktür. “Hedef”, anlamına gelmektedir. “Vermeer'in geliştirmiş olduğu Skopos kuramı, ağırlıklı olarak iletişim kuramı, eylem kuramı, metin dilbilim, metin kuramı ve ayrıca alımlama kuramı eğilimini gösteren yazın kuramlarını temel almaktadır“ (Baker, 2001, s. 235). Bu yaklaşıma göre hedef metin hedef kültür içinde yerine getirmeyi amaçladığı bir işlevle biçimlenir. Başka bir anlatımla çeviri hedef metnin hedef kültür ortamı içinde amaçlanan işleve göre yapılmalıdır. Skopos Kuramı daha sonra Amman (1989/1990), Hönig ve Kußmaul (1982), Kupsch-Losereit (1986) ve Nord (1988) gibi, çeviriyi bilimsel düzlemde ele alan ve dilbilim temellerine dayandırılan bir çeviri bilimden uzaklaşıp çeviriye *yapı* odaklı (dil ve

metin) değil, işlev odaklı (çeviri amacı, hedef metin okuru ve durumsallık) yaklaşmayı öngören araştırmacılar tarafından da temel alınmıştır (Baker, 2001, s. 235). Bu bağlamda Skopos kuramı ayrıca, Katharina Reiß ve Hans J. Vermeer tarafından geliştirilen *Genel Bir Çeviri Kuramının Temellendirilmesi* adlı yaklaşımın da temelini oluşturmaktadır.

Kurama göre her çeviri bir harekettir ve her hareketin bir hedefi olduğu gibi her çevirinin de bir hedefi vardır. Çeviri belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilir. Bu noktada çevirmen çeviri etkinliği sürecinde kaynak metin içerisinde etmen olarak etkinleşen kültürel yönlerini ve hedef kültürün değişik yönlerini hesaba katarak, ilgili kültürler düzleminde çeviriyi oluşturan, aktördür. Çevirmenin özgürlükleri artar çünkü kaynak metne bağlılık tamamen ortadan kalkmış amaca bağlılık ortaya çıkmıştır. Böylece de önemli olan hedef dil, hedef kültür ve hedef okuyucu olur.

Skopos kuramı, işlevsel bir nitelik taşır. Çeviri görevini çevirmene veren kişi bir amaç taşır. Çeviri, bir taraftan kaynak metin yazarının amacına uygun düşmeli, diğer taraftan hedef dünyanın kültürel özellikleri doğrultusunda belirlenen amaca hizmet ederek işlevini yerine getirmelidir. Bu işlevi yerine getirirken de kaynak metinde anlatılan duyguların, hedef dilde de aynı etkiyi uyandırabileceği şekilde yeni bir metin oluşturulmalıdır. Bengi (1995, s. 16), bu kavramın Vermeer’e göre üç farklı kullanımının olabileceğini ifade eder. Birincisi çeviri sürecidir. Bir başka ifadeyle sürecin hedefidir. İkincisi çevirinin sonucudur ki bu çevirinin işlevini kapsamaktadır. Üçüncüsü ise çeviri yöntemi yani yöntemin amacıdır. Skopos’da “çeviri, öncelikle kaynak metnin ona olabildiğince yakın bir benzerini oluşturmak değil, bir amaç doğrultusunda yeni metin üretmek” (Vermeer, 2004, s. 31) anlamına gelmektedir.

Belli bir kültüre bağlı bir toplumun üyesi ve bir birey olan çevirmen ilkece, herkesin kendi davranış biçimini seçmekte özgür olduğu gibi kendi “Skopos’unu” seçmekte özgürdür... Bir çeviri, çevirmenin bir kaynak metne tepkisine bağlıdır. Çevirmen, hedef metnin amaçladığı alıcılar tarafından uygun biçimde anlaşılması için gerekli Skopos’u belirlemekte hem özgürdür hem bu sorumluluğu taşır. Hedef metin, çevirmenin beklediği biçimde açıklanıyorsa (skopos’a) “uygun” biçimde anlaşılmıştır (Rifat, 2004, s. 265).

Bahadır ve Dizdar (2004, s. 257-266)’ ın Vermeer’den aktardıklarına göre Vermeer çeviriyi “bir metindeki sözcük ve tümce birimlerini, bir başka dildeki eşdeğer sözcük ve tümce birimlerine dönüştürmek” (Rifat, 2004, s. 257) olarak tanımlamaktadır. Vermeer’e göre bir çeviri edimi, çeviri sonunda ortaya çıkacak metnin amacından ayrı düşünülemez. “Bir çeviri edimini sürekli kültürler arası bir transfer olarak da adlandırmak mümkündür. Bir iş; bir etkinlik olarak çeviri, bir fenomenin ilgili fenomenin eski kültür bağlantılarından

ıkan en uygun çözümü ve bu bağlantıların hedef kültürel bağlantılara naklini kapsar”(Reiß ve Vermeer, 1984, s. 46).

Skopos, genel anlamıyla bir amaç doğrultusunda eviri yapmaktır (Vermeer, 1996, s. 4). Vermeer’in kuramında bu kavram, “evirmenin niyeti“, “eviri metninin amacı“, ve “evirinin işlevi“ olmak üzere e ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrım “amaç“ sözcüğünün sadece eviri metninin amacıyla sınırlı kalmadığının göstergesidir (Vermeer, 1996, s. 7-8). Bu durumdan, skopos kuramı için eviri metninin amacı kadar, işverenin ve çevirmenin de amacının büyük rol oynadığı görülmektedir. Vermeer (1989, s. 177)’ in tanımlamasıyla “amaç“ evirmenin hedefine varma yolundaki bir dizi eylemin yerine getirilmesidir ve bu eylemleri şu şekilde ifade eder:

- Çeviri süreci sırasında yerine getirilen bir dizi eylem ve hedefi (evirmenin niyeti).
- Çevirinin biçimi ya da kipi (eviri metnin amacı) bundan böyle çevirmenin bu kipi kullanmadaki amacı.
- Çeviri ürünün hedefi, geleceğe yönelik işlevi (evirin işlevi).

Vermeer’in kuramını daha ayrıntılı bir şekilde ele almak gerekirse kuram “iş“, “işveren“ ve uzman konumunda değerlendirdiğı “evirmenden“ oluşur. evirmenin görevi ve karar verme yetkisi bu kuramda oldukça geniştir. Kuramın özelliğı itibariyle çevirmen – işveren, çevirmen – kaynak metin yazarı ve çevirmen – okur ilişkileri dikkat çekmektedir. Çevirinin amacını “işveren“ belirlerken, evirmende “uzman“ olarak görülmektedir. Çevirinin hedef metin okuyucusuna ulaşması, öncelikle işverenin çevirinin amacını belirlemesine bağlıdır (Yazıcı, 2005, s. 145). Skopos kuramı çevirmeni merkeze yerleştirmiştir. Tüm sorumluluğun evirmende olduğı gibi, çevirinin iyi ya da kötü olduğına da yine çevirmen kendisi karar verir.

Vermeer ve Toury hedef odaklı yaklaşımların öncüleridir ancak bu iki kuramcı, birbirlerinden daha ilk baştaki eviri tanımlamalarından anlaşılacağı üzere, ayrılmaktadırlar. Toury’ye göre hedef kültürde eviri sayılan her metni eviri olarak tanımlarken, Vermeer Toury’e göre daha dar kapsamlı bir tanımlama yapmış ve eviri için eylem sonucu elde edilen ürün demiştir. Toury, evirinin hedef kültürdeki konumu üzerine odaklanırken, Vermeer daha çok çevirinin amcından yola çıkmıştır. Bu kuramlardan

Toury'nin kuramının "ürün odaklı" Vermeer'in kuramının "süreç odaklı" olduğu söylenebilir.

3.3.5. Koller'in Yaklaşımı

Grundprobleme der Übersetzungstheorie (1970) isimli çalışmasında Koller, çeviri işleminin bir tür yorumlama sanatı olduğunu dile getirmiştir. Koller (1972, s. 47)' e göre çeviri eyleminde kaynak dilin fonolojik, morfolojik ve sözdizimsel birimlerinin, hedef dile dilbilimsel bir yorumlamayla aktarılması gerekir. Yani Koller'e göre çeviri işlemini yapan kişi önce kaynak dildeki dilbilimsel yapıyı yapısal ve anlamsal olarak özümseyecek daha sonrada hedef metne aktarımını yaparken anlamı aktarabilecek eşdeğer yapıları bularak ve gerektiğinde bunları yorumlayarak aktarma işlemini tamamlayacaktır.

Koller çeviri işleminde daha çok eşdeğerlilik kavramı üzerinde durmuştur. Koller, (1987, 85) Nida'dan yaptığı bir alıntıda bahsi geçen eşdeğerlilik kavramını iki kısımda incelemektedir:

- Biçimsel eşdeğerlik (Formale Äquivalenz)
- Dinamik eşdeğerlik (Dynamische Äquivalenz)

Kaynak dil metninde görülen her şey biçimsel eşdeğerlilik kapsamında değerlendirilir. Hedef metine de çevirmen tarafından biçimce aynen aktarılması beklenir. Bu işlem esnasında çevirmen cümleyi cümleye, sözcüğü sözcüğe aktarmak için yollar aramaktadır. Birebir çeviri kavramı bu eşdeğerlilik ilkesine dayanmaktadır.

Kaynak metindeki yazınsal metin yazarı ortaya koyduğu eserde belli bir üslup geliştirip, metnini güzelleştirebilmek için sanatsal ifadelerle süslü anlatımlara yer verir. Hedef dile aktarma işlemini gerçekleştiren çevirmen bu sanatsal ifadeleri ve süslü anlatımları kaynak dildeki gibi aktarmaması durumunda, ortaya koyulan eser sanatsal niteliğini kaybeder ve düz bir metin haline dönüşür. Bu sebeple biçimsel eşdeğerlilik çeviri işleminde özellikle yazınsal metinlerin aktarımında büyük öneme sahiptir.

Dinamik eşdeğerlilikte ise, çevirmen hem içerik hem de biçimsel açıdan kaynak ve hedef metin arasında denklik kurmaya çalışmaktadır. Ancak çevirmen kaynak metinden hedef metine yapacağı bazı aktarımların hedef kitle tarafından zorlanmadan anlaşılmasını sağlamak amacıyla yaptığı çeviriye yorumlar ekleyebilmektedir. Buda hedef metnin daha

uzun olmasına sebep olabilir. Bu durum çevirmenin söz konusu olayla ilgili ek bilgiler verme ihtiyacından kaynaklanabilir.

Koller (1987, s. 86), Nida'nın görüşlerinden yola çıkarak eşdeğerlilik anlayışında ortaya çıkabilecek sorunların kaynağını üç grupta toplamaktadır:

- Hedef dil kültüründeki bir dil ögesini karşılayabilecek bir kavram bulunmayabilir.
- Kaynak dil ile hedef dil ilişik iki kavramın tek bir kavramda ifade edilmesiyle ilgili farklılıklar gösterebilir. Örneğin, İsveççe'de "büyükbaba" ifadesi için iki aynı kavram vardır. Bir kimsenin babasının babası için "farfar" annesinin babası için "morfar" kavramları kullanılmaktadır. Hâlbuki Almanca ve İngilizce'de bu kavram için sadece tek bir sözcük "grandfather / Großvater" kullanılmaktadır.

Türkçe'de de aynen bu dillerde olduğu gibi herhangi bir ayrım söz konusu değildir.

- Kaynak dil ve hedef dil belli hal ve keyfiyetler için belli göstergeleri (sözcükleri) kullanmada farklılıklar gösterebilir.

Nida'nın da savunduğu iletişimsel çeviri kuramında, çeviride içeriğin biçimsel yönü geri planda tutulmuş, onun yerine anlamın iletişimdeki rolü üzerinde durulmuştur. Bu amaçla “dinamik eşdeğerlilik” adını verdiği ve hedef dildeki karşılığının iletişimdeki değeri dikkate alınarak çevrilmesi gerektiğini savunan bir ilke ortaya atmıştır. İletinin biçimsel yönünü önemsemeyen ve doğrudan doğruya içeriğin iletilmesini esas alan bu ilke serbest çeviri anlayışına uygun düşmektedir (Aktaş, 1996, s. 74).

3.4. Çeviride Eşdeğerlilik

Çeviri sürecinde ortaya çıkan ve öteden beri üzerinde en çok tartışılan ve henüz bir çözüme kavuşturulamamış sorunların başında “eşdeğerlilik sorunu” gelmektedir. İster kaynak metin odaklı isterse de hedef metin odaklı yaklaşımlarla ele alınsın, her zaman çeviri sürecinde birçok güçlüklerle karşılaşılır. Bahsi geçen bu iki yaklaşım da çeviri sürecinde ortaya çıkan sorunları açıklamakta yetersiz kalmıştır.

Çeviribilimde en tartışmalı konulardan olan eşdeğerlilik çeviribilimin tarihsel süreci içerisinde hem dilbilimciler hem de çeviribilimciler tarafından sık sık tartışılmış ve eşdeğerlilik kavramı için birbirinden oldukça farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlardan birkaç tanesine yer vereceğiz.

Göktürk (2004, s. 56-57) eşdeğerlik kavramının tanımları içerisinde Güttinger'e ait olan tanımın en ilginç tanımlardan birisi olduğunu bildirmektedir: “Özgün metnin, kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin de çeviri dili okurunda uyandırabilmesidir”.

Çeviribilim açısından “eşdeğerlik“, James Holmes ve Van den Broeck'in da belirttiği gibi tam bir özdeşlik olarak asla algılanmamalıdır. Onların yorumuna göre çeviribilim bağlamında eşitlik ya da benzerlik birebir aynı olma anlamına gelmemektedir ve “yaklaşık olmanın” çeşitli dereceleri vardır (Alexieva, 1993, s. 102-103).

Eşdeğerlilik kavramı aslında matematik alanında kullanılan bir kavramdır ve Wills (1977, s. 159) bu durumu nasıl matematikte eşitlik işaretinin yanında yer alan iki öge birbirine eşitse ve yer değiştirebiliyorsa çeviride de bu nitelikteki bir $x=y$ ilişkisinin mevcut olması gerektiğini savunmaktadır. W. Dressler (1975, s. 107) ise bu görüşün tam aksine eşdeğerliliğin çevirinin doğası gereği “simetrik” olamayacağını savunur. Kaynak metin ve hedef metin arasındaki dil ve kültür farklılığından dolayı bu metinlerin hiçbir zaman eşdeğer olamayacağını altını çizer.

Başka ilginç sayılabilecek bir tanımlama denemesini de Reiss ve Vermeer (1984, s. 128) yapmıştır. Onlar eşdeğerliliği “iki dalgalı akımın değişik yapıda ayrı devreler oluşturmasıyla birlikte, her frekansta aynı elektrik etkisini taşımaları ve bunu açığa vurmaları” şeklinde tanımlar. Bu tanımlamada anlatılmak istenen iki farklı kültürün, farklı aşamalardan geçerek aynı sonuca ulaşması ve aynı etkiyi yaratmasıdır. Eşdeğerlilik sağlamaya çalışılırken en sık karşılaşılan sorun kültürler arasındaki eşdeğerliliği yakalama sorunudur. Örnek olarak İncil çevirisini ele aldığımızda çevirmen hedef dile aktardığı metnin hedef kültürde aynı etkiyi uyandırabilmesi için eklemeler yapmak durumunda kalmıştır. Bu durumu Reis ve Vermeer şu şekilde örneklendirmektedir:

Meksika yaylalarındaki Kızılderililer için yapılmış bir Kutsal Kitap çevirisinde, çevirinin okurları denizi tanımazlar düşüncesiyle, İsa'nın yürüyerek deniz üzerinden değil, bir bataklık üzerinden geçtiğini söylemek gerekmiştir. Eskimolar için yapılmış çevirilerde “Tanrım, bugünkü ekmeğimizi ver bize.” duası, Eskimolar ekmek tanımadığı için “Bugünkü balığımızı ver.” diye aktarılmıştır. İsa'nın adlarından biri olan “Tanrı'nın kuzusu.” deyimini ise “Tanrı'nın fokusu.” şeklinde çevrilmiştir (Reiss, Vermeer, 1984, s. 25).

Reiss kültürel eşdeğerliliğin yanı sıra Popovic'ten yaptığı bir alıntıda dört farklı eşdeğerlilik türünden daha bahsetmektedir. Reiss (1984, s. 126)' a göre bunlar:

- Dilbilimsel eşdeğerlilik: Bu eşdeğerlilikte kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında dil düzeyinde benzerlik sağlanır, yani sözcüğü sözcüğüne çeviri yapılır.
- Dizisel eşdeğerlilik: Dizisel anlatım eksenindeki öğelerin eşdeğerliliği söz konusudur. Yani dilbilgisel öğelerin eşdeğerliliği aranır.
- Biçimsel (çevirisel) eşdeğerlilik: Hem kaynak hem de çeviri metnindeki öğelerin işlevsel eşdeğerliliği aranır.
- Metinsel (dizimsel) eşdeğerlilik: Bir metnin dizimsel yapısı bakımından eşdeğerliliği, yani şekil ve biçim eşdeğerliliği aranır.

Koller ise kendi çalışmalarından yola çıkarak Reiss'dan farklı beş eşdeğerlilikten bahsetmiştir. Koller (1987, s. 187)' e göre bunlar:

- Düzanlamsal eşdeğerlilik (Denotive Äquivalenz)
- Yananlamsal eşdeğerlik (Konnotive Äquivalenz)
- Metin normlarında eşdeğerlilik (Textnormativer Äquivalenz)
- Dil kullanımsal eşdeğerlilik (Pragmatischer Äquivalenz)
- Biçimsel eşdeğerlilik (Formale Äquivalenz).

“Batı dillerinde hemen hemen aynı terimlerle karşılanan düzanlam (Alm. denotation, Frz. dénotation, Ing. denotation) kavramıyla bir sözcüğün mantıksal, değişmez, somut anlamı kastedilir. Çeviride düzanlamsal eşdeğerlilik kavramıyla kaynak dildeki herhangi bir dil unsurunun hedef dilde en somut biçimiyle yansıtılması olayı anlaşılır” (Aktaş, 1996, s. 100-101). Düzanlam düzeyi bir kelimenin sözlükte tanımlandığı ilk anlamdır.

Yananlam günlük hayatta ya da yazılı ve sözlü iletişimde en çok tercih edilen anlatım şeklidir. Kelimelerin ilk anlamlarının dışında kullanılması ve bu kullanımların zihnimizde farklı çağrışımlar yapması yananlam kullanımının ne kadar zengin bir dilsel kullanım biçimi olduğunu bize göstermektedir. “Bu anlatım biçimi genellikle, anlatıma güç kazandırmak, anlatımı daha etkili kılmak amacıyla ya da bir olayı daha kısa yoldan kolayca anlatmak için bir sözcüğü yeni bir anlamla değişik bir kavramı yansıtmak üzere kullanma

isteğinden dolayı tercih edilir” (Aksan, 1987, s. 124). Lewandowski (1984) yananlam için, “bir sözcüğün kullanım sırasında düzanlamına katılan ve ikinci bir kavramı çağrıştıran, aynı zamanda zihnimizde değişik duygu ve coşku izlenimleri uyandıran anlam” (Alm. Konnotation, Nebenbedeutung; Ing. Connotation, Frz. Connotation) tanımını yapmıştır (Aktaş, 1996, s. 106). Eşdeğerlilik kapsamında yan anlam ile yakından ilişkili olan dilsel anlatım biçimlerinden en önemlileri deyim aktarması, benzetme, ad aktarması, çokanlamlılık, eşanlamlılık ve eşadlılık sayılabilir.

Deyim aktarması, kalıplaşmış birbirinden anlamsal olarak bağımsız birkaç sözcüğün bir araya gelip bir kalıp oluşturmasıdır. “Onun keskin bakışları hepimizi korkuttu.” Cümlesindeki keskin bakışlar ifadesi bir deyim aktarmasıdır. Burada keskin ifadesinin kendi anlamı dışında, yani yananlamıyla kullanıldığını görüyoruz.

Benzetmede ise iki cisim birbiriyle kıyaslanarak yananlam düzeyi yakalanır. “Altın gibi bir kalbi var.” cümlesinde geçen “altın kalp” ifadesinde kalbin altına benzetildiği görülür ve kalp altından olamayacağı için benzetme yoluyla yananlamdan yararlanıldığı görülür.

Ad aktarması, asıl kavram kullanılmadan, bir başka kavram sayesinde anlatılmak istenene ulaşılmasıdır. “Ankara bu olaya duyarsız kaldı.” cümlesinde geçen “Ankara” sözcüğü aslında devlet yöneticilerini kastetmektedir.

Çokanlamlılık, bir sözcüğün birden fazla anlamı olmasıdır. “Yüze yüze karşıya geçtik.”, “Aylık yüz lira kazanıyorum.”, “ Yüz yüze konuşursak sorunları daha çabuk çebiliriz.” Cümlelerinde geçen “yüz” sözcüğü birden fazla anlam taşıması sebebiyle çok zengin bir dilsel kullanım örneğidir.

Eşanlamlılık ise yazılışları farklı olan kelimelerin aynı anlamı taşımasıdır. “Kırmızı – Al”, “Doktor – Hekim”, “Dil – Lisan” bu tür kelimelere örnek olarak verilebilir.

Eşadlılık, okunuşları aynı ancak taşıdıkları anlamlar açısından farklı olan kelimelerdir. “Kara göründü!” , “Kömür madeninde çalışan işçinin yüzü kapkaraydı.” Cümleleri eşadlılığın yananlamsal düzeyde ne kadar etkili bir kullanım olduğunu bizlere göstermektedir.

Metin normları düzeyinde eşdeğerlilikte Aktaş (1996, s. 129)’ a göre, çevirinin yönteminin çevirilecek metnin nasıl bir metin olduğuna göre değişiklik gösterebileceği anlayışı hakimdir. Bu anlayış doğrultusunda tüm metin türlerine ve bu metinlerin niteliklerine

hakim olmak gerekir. Çeviri işlemi kapsamında ele alınacak metinler birçok araştırmacı tarafından sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Ancak burada sadece bir tanesi ele alınacak. Brinker (1985, s. 104) *Linguistische Textanalyse* adlı kitabında metinleri işlevlerine göre sınıflandırmaya çalışmıştır. Bunlar sırasıyla:

- Yazınsal metinler (literarische Texte): Roman, öykü, tiyatro, şiir dibi santsal içeriği olan metin türleri bu sınıfa girmektedir. Bu türlerin aktarımında içeriğin aktarılması ne kadar önemli ise biçimin aktarılması da bir o kadar önemlidir.
- Bilgilendirici metinler (informative Texte): Gazete, radyo, televizyon haberleri, bilirkişi raporları bu gruba dahil edilmektedir. Bu metin türünün aktarımında öncelikli olarak içeriğin aktarılması büyük önem taşımaktadır.
- Açıklayıcı metinler (deklarative Texte): Bu gruba taziye mektupları, vasiyetnameler, kutsal kitap metinleri, senet ve makbuzlar girmektedir. Bu tür metinlerde yine öncelikli olarak içeriğin aktarılması gerekir.
- Çağrı nitelikli metinler (appellative Texte): Doktor reçeteleri, kullanım kılavuzları, ilanlar, afişler, reklamlar bu gruba dahil edilmektedir. Bu tür metinlerin çevirilerinde biçimsel özelliklerinden önce içeriksel özellikleri dikkate alınıp aktarılmalıdır.
- Bir sorumluluk ya da yükümlülük ifade eden metinler (obligatorische Texte): Bu gruba garanti belgeleri, talimatlar, genelgeler girmektedir. Bu tür metinler genelde talimat içeren, belli kurallara uyulması gerektiğini işaret eden metinlerdir ve yine bilginin, içeriğin aktarılması gerekir.

Dil kullanımsal eşdeğerlilik dendiğinde kaynak metindeki dil unsurlarının hedef metne aktarımı yapılırken, hedef metindeki kültürel karşılıklarının bulunması anlaşılmaktadır. Farklı bir anlatımla, dil kullanımsal eşdeğerlilikte kaynak metinde kullanılan dilsel öğelerin hedef metne aktarımı yapılırken hedef dil kitlesinin, aktarımı kolaylıkla anlayabileceği şekilde aktarılması demektir.

Dil kullanımsal eşdeğerlilik kültür kavramıyla yakından ilgilidir. Bir dilde yazılmış bir romanı başka bir dile aktarırken, hedef dilin kültürüne de çok iyi hakim olmak gerekmektedir. Sadece her iki dili biliyor olmak çeviri işlemi için yeterli değildir. Kullanım

düzeyinde de eşdeğerlilik sağlamak gerekir. Cömert (1978, s. 19-20) “Kuramsal Açıdan Çeviri Sorunu” adlı yazısında görüşünü şöyle belirtmektedir:

...Çevirmek için artık sözcükleri tanımak yetmiyor. Çevirilecek metnin sözünü ettiği şeyleri de bilmek zorunluluğu var. Yabancı dilde yazılmış bir metni çevirmek için başlıca iki önemli koşulu yerine getirmek gerekiyor: 1- Dili bilmek ve 2- bu dili konuşan uygarlığı tanımak, yani bu dili anlatım aracı olarak kullanan halkın yaşamını, kültürünü... bilmek. Kısacası, çevirmek için dil çalışmak yetmemektedir; köklü ve dizgeli bir biçimde bu dilin kültürünü de incelemek zorunludur. Örneğin, o yabancı dilin konuşulduğu ülkede bir süre kalmak, iyi bir çevirmeni varsıllaştıran küçük ek bir donatım değil, çeviri bilmin neredeyse yarısıdır.

Biçimsel eşdeğerlilik özellikle yazınsal metin türleri için büyük önem taşımaktadır. Kaynak metin içersinde yer alan her şey biçimsel eşdeğerlilik kapsamında değerlendirilir ve hedef metine de çevirmen tarafından biçimce aynen aktarılması beklenir.

Yani kaynak metinde kullanılan sözcükler, bunların düz ve yan anlamları, sözdizimi (basit ve birleşik cümleler), eksilteli yapılar, metnin zaman faktörü (kronolojik zaman, geçmişe yapılan göndermeler, gelecek zaman gibi), metindeki haber, dilek ve emir kiplerinin kullanımı, metnin anlatım biçimi (“ben” ve “o” anlatıcı, monolog, diyalog, bilinç akışı, montaj, direkt ve endirekt anlatımlar v.b.) metindeki söz oyunları, tekerlemeler, tekrarlar, kısaltmalar, normal cümle kurallarından sapmalar, anlam kaydırmaları, deyimler atasözleri, mecazlar, imajlar, semboller ve bunların yaygınlığı, ses ve kafiye düzeni, kısaca metnin bütün üslup özellikleri hep bu eşdeğerlilik kapsamında incelenerek hedef dildeki benzerleriyle aktarılır (Aktaş, 1996, s. 157).

Kaynak metindeki yazınsal metin yazarı ortaya koyduğu eserde belli bir üslup geliştirip, metnini güzelleştirebilmek için sanatsal ifadelerle süslü anlatımlara yer verir. Hedef dile aktarma işlemini gerçekleştiren çevirmen bu sanatsal ifadeleri ve süslü anlatımları kaynak dildeki gibi aktarmaması durumunda, ortaya koyulan eser sanatsal niteliğini kaybeder ve düz bir metin haline dönüşür. Bu sebeple biçimsel eşdeğerlilik çeviri işleminde özellikle yazınsal metinlerin aktarımında büyük öneme sahiptir.

Bir başka yönden de Königs (1985, s. 29-47) ”çeviride kaynak ve hedef dil arasında birebir sözcüksel bir ilişki veya bir uyuşma yoksa çevirmen çevirinin geri kalan kısmında yeterli denklığı sağlamak için bazı zihinsel süreçler kullanacaktır” demekte ve kullanılacak süreçleri de şu şekilde ifade etmektedir:

- Kaynak dil içi çeviri
- Hedef metin içinde açıklama
- Hedef metinde açıklama
- Silme
- Ödünç alma.

Çünkü Königs'e göre çevirmen ancak bu zihinsel süreçlerden yola çıkarak hedef metinde, kaynak metinde anlatılmak isteneni aktarabilir.

Eşdeğerlilik bağlamı çerçevesinde Hatim (1990, s. 224-225) çevirmen için bir tanımlamada bulunmuştur. Ona göre: "Çevirmen, kaynak metinle, alıcısı her kim olursa olsun hedef metin arasında bir aracıdır. Çevirmen, sadece iki dili bilen biri değil, aynı zamanda iki kültür arasındaki güçlükleri yenerek anlam aktarımı yapan kişidir." Nida'ya göre ise:

Çevirmen, yalnızca iletinin açıkça ortada olan içeriğini anlamakla kalmamalı, ince anlam ayırımlarını, sözcüklerin anlamlı, coşkusallık değerlerini ve iletinin "tadını ve ruhunu" belirleyen biçimsel özelliklerini de kavramalıdır. Ayrıca çevirmen hem kaynak dilin hem de amaç dilin işlevlerini iyi bilmek zorundadır. Yani metindeki dil işlevinin anlatımcı mı (expressive), bilgilendirici mi (informative), yoksa yönlendirici mi (vocative) olup olmadığını ayırt edebilmelidir (Salman, 1987, s. 101).

Eşdeğerliğin tanımı sonuç olarak çok farklı açılardan değerlendirilerek betimlenmeye çalışılmıştır. Bu tanımlamalar kaynak metin ile hedef metin arasında her düzeyde bir eşdeğerliliğin zor olacağını kanıtlar niteliktedir. Bir yandan kaynak metin ile hedef metin arasında yüzde yüz bir eşdeğerliğin olamayacağı görüşü bir yandan da kaynak dildeki dilsel öğelere hedef dilde denklik bulma çabası, eşdeğerlilik kavramını çeviribilim dalında sürekli bir tartışma konusu yapmıştır. Eşdeğerlilik kavramı bir çok farklı bileşeni içermesi bakımından tanımlanması güç bir kavram ve çözümlenmesi gereken bir sorun olarak günümüzde yerini korumaktadır. Eşdeğerlilik açıklanmaya çalışılırken çevirmene de bu bağlamda görev tanımlamaları yapılmıştır ve çevirmenin de eşdeğerliliği sağlamaya çalışmada büyük bir rolü olduğu saptanmıştır.

3.5. Yazın Çevirisi

Günümüzde, diğer çeviri türleri arasında üstlendiği görev bakımından çeviri alanında önemli bir yer tutan yazın çevirisinden sıkça söz edilmeye başlanmıştır. Farklı ulusların kültürel değerlerini birbirine tanıtan ve böylece kültürler arası iletişimi en iyi şekilde sağlayan bu çeviri türünün tüm özelliklerinin anlaşılması günümüzde gerekli hale gelmiştir.

Yazın çevirisini daha yakından tanıyabilmek için yazınsal metinlerin özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Yazınsal metinler tür olarak bilimsel ya da teknik metinlerde olduğu gibi sözcüklerin düzenamlarından yararlanılarak oluşturulmuş metinler değildir. Daha çok sözcüklerin yananamlarından faydalanılarak oluşturulmuşlardır. Bir başka

ifadeye göre, dilin yaratıcı ve sanatsal tüm kullanımlarını içeren metin türleridir. Aktaş (1999, s. 43)’ a göre: “Yazınsal metinleri bilimsel, teknik ve diğer kullanımlık metinlerden ayıran en önemli özellik, bu tür metinlerin dokusunda kullanılan dilin farklı biçimde yapılanmasıdır. Bir başka deyişle yazınsal metinlerde sıradan bir dil kullanımına yer verilmiş olmamasıdır.” Koller (1987, s. 81) ve Sayın (1997, s. 76)’ ın belirttiği gibi, yazınsal metinlerde sözcükler düzenlamalarının yanısıra, yananamları, çağrışımsal anlamları ve idiyomatik anlamlarıyla kullanılmaktadırlar. Her yazarın kendi bilgisinden, düş gücünden ve deneyiminden yola çıkarak kurgulayıp kâğıda döktüğü ve her okurun zihninde farklı dünyalar yaratan yapıtlardır. “Yazınsal metinler diğer metin türlerinden farklı olarak yazarın kendi seçimi ve birikimi doğrultusunda oluşturduğu, olağan dışı ve alışılmamış sözcük ve anlatımların belirli bir etki uyandırmak amacıyla kullanıldığı bir ortamdır” (Aksoy, 2002, s. 53). Reiss (1971, s. 40) yazınsal metinleri “dilsel düzensizliği sanatsal biçim ilkelerine bağlı, söylenenden daha çok şey ifade eden, dil ve biçim şekilleri estetik amacına hizmet eden metinler” şeklinde tanımlamıştır. Yazın dilinin, bir dilin geleneksel ve kalıplaşmış olan dil göstergelerinden daha farklı bir dil olduğunu Koller ise şu şekilde belirtmiştir:

Yazınsal metinlerdeki dil unsurlarının düz anlamlarının yanı sıra yan anlamlar, çağrışımsal anlamlar ve idiyomatik anlamlar taşıdığına ve dilsel biçimlerin oyun yoluyla birbirine bağlanmakta ve yine bu yolla değiştirildiğine, böylece yeni ya da alışılmış olmayan içeriksel bağlantılar oluşabileceğine bağlamaktadır (Koller, 1987, s. 81, 1992 s. 283).

Yazınsal metinlerin kendine özgü bir anlatımı ve yapısı vardır. Wills (1977, s. 152)’ e göre yazınsal metinler “sanatsal ifadenin eşi benzeri olmazlığıyla yaşamakta ve böylece anlamsal ve biçimsel bir genişlik elde etmektedir.”

“Kurmaca metinler” olarak da adlandırılan yazınsal metinler içersinde roman, öykü, şiir, tiyatro metinleri ve deneme türü yazın metinleri, yaratıcı bir dile sahip olması ve çok anlamlılık içermesi yönünden ve ayrıca okuyucularda farklı çağrışımlar yaratması sebebiyle bu tür metinler içersinde sayılabilir.

Yazın metni dilden oluşur, ama bu dil bir bakıma onun kendi dilidir. Göstergebilimsel açıdan bakılırsa, bir yazın metninin kavranışında yazar ile okurun tepkisi, gündelik dil kullanımındaki genel kuralın tersine, her zaman birbirini bütünlük niteliğinde değildir. Okur ya da değişik okurlar, belli bir yazın metnine birbirinden çok ayrı tepkiler gösterebilir, anlamı bambaşka doğrultularda yorumlayabilirler (Göktürk, 1994, s. 379).

Yazınsal metinlerde kelimelerin düzenlamalarının dışındaki anlamlarıyla kullanılması her okurun metni farklı yorumlamasına olanak sağlar. Bu da yazınsal metinlerin sanatsal değerini artırmaktadır.

Sözcüklerin alışılmış anlamlarının dışında kullanılması hiç kuşkusuz bu metinlerin yoruma açık olduğunu, çok anlamlılığını, çok boyutluluğunu göstermektedir. Bu çok anlamlılığın yanı sıra söz konusu metinlerde kaynak dile özgü söz kalıplarının, özdeyişlerin, söz oyunlarının, argolu ifadelerin, atasözlerinin, deyimlerin, eliptik (eksilteli) yapıların, benzetme abartma, yerme gibi söz sanatlarının, ayrıca bir dile özgü ritim, uyak, aliterasyon gibi söz kalıplarının da kullanıldığını ve söz içinde kimi zaman anlamı pekiştirmek, güçlendirmek, olayları daha etkili sunmak, kimi zaman abartmak, yermek, desteklemek, kimi zaman anlatım olanaklarını çoğaltmak, zenginleştirmek, anlatımı kolaylaştırmak ve daha pek çok işlevi yerine getirmek amacıyla başvuru bu dilsel öğelerin yardımıyla yazınsal metinlerin sanat katına yükseltildiği ve estetik değerini kazandığını unutmamalıyız (Aktaş, 1999, s. 43).

Çeviribiliminin tarihi gelişimi göz önüne alındığında yapılan çalışmaların, somut nitelikler taşıması sebebiyle, bilimsel ve teknik metinlerin çevrilmesi yönünde olduğunu ve buna bağlı olarak da yazın çevirisinin daha geri planlarda kaldığı görülmektedir. Bunun sebebini Göktürk şöyle aktarmıştır:

İkinci dünya savaşı sonrasına değin, çeviri deyince, çoğunlukla yazın çevirisi düşünülmele birlikte, çevirinin bağımsız bir bilimsel araştırma alanı durumuna yükseldiği son yirmibeş yılda en az incelenen konu gene yazın çevirisi olmuştur. Dilbilimin neredeyse bir yan dalı olarak geliştirilen çeviri araştırması yazın metinlerini, gerek iletileri, gerek dil düzenlenişleri açısından, bilimsel kesinlikte ölçütlere vurulamazlıklarından dolayı göz ardı etmiştir. Bunun nedeni çoğunlukla kurmaca nitelikli olan yazın metninin, dilin sözcük, sözdizimi, anlam kurallarına sıkı sıkıya bir bağlılıkla değil, deyişte, anlamın göndergesinde sürekli bir değişiklik, yaratıcı yenilikle oluşmasıdır (Göktürk, 1986, s. 44-45).

Göktürk burada yazın çevirisinin kendine göre kuralları ve ölçütleri olduğunu, yazınsal metinlerin diğer teknik metinlere göre farklı işlevlerinin olduğunu ve bu yazın türünün bugüne kadar yeterince araştırılmadığından bahsetmektedir.

Yazın çevirisi deyince akla roman, oyun, şiir, öykü gibi sanatsal değer taşıyan yapıtların çevrilmesi gelir. Bu yapıtların dili özgün ve yaratıcıdır. Bu yüzden yazın çevirisi için “biçem” kavramı çok büyük önem taşır. Yazarın metni oluştururken kullandığı sanatlı söyleyiş, dil ve üslup çeviri esnasında çevirmenin metni daha iyi tanımak ve yazarın bu dizge içinde yarattığı anlamları keşfetmek için çeviri sürecinde anlaşılması gereken öğelerdir. Biçem kavramının önemini Aktaş (1994, s. 44) şöyle belirtir, “bilimsel ve teknik metinler ile diğer kullanmalık metinlerin çevirisinde, öncelikle yapılan çevirinin doğruluğu, özgün metne eşdeğerliliği, yani anlam bütünlüğünü vermek ilk aranan özellik olurken, yazın çevirisinde bunlarla birlikte kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında sanatsal eşdeğerliliği sağlamak, estetik ölçüsüne dikkat etmek büyük önem taşır”.

Bu tür edebi değeri olan metinlerin bir başka dile çevrilmesi, aynı zamanda bir ulusun kültürünün diğer bir ulusun okuruyla buluşturulması, onlara tanıtılması, ulusların birbirleriyle iletişim kurması ve birbirlerine yakınlık duymasını sağlar. Buna bağlı olarak Aktaş (1999, s. 42) yazın çevirisini kültürler arası bir iletişim aracı olarak tanımlar. Bu

araç sayesinde Aytaç (1990, s. 125)' in deyimiyle yabancı kültürleri, yazın alanındaki çağdaş gelişmeleri ve farklı kültürlerdeki insanlığa mal olmuş sanatkarları tanıma fırsatını elde ediyoruz. Aytaç yazın çevirisinin önemini altını çizerken, bu çeviriler sayesinde farklı uygarlık dünyalarını tanımamızın ve onlara yaklaşmamızın dışında batı dünyasındaki çağdaş anlatım tekniklerinin de öğrenilip kendi yazınlarımızda kullanılabileceğini savunmaktadır. Çağdaş anlatım tekniklerinden geriye dönüş tekniği, iç monologlar, alıntı tekniği gibi tekniklerin ve yazın tarihimizde roman türünün tanıtılmasının ve yerleşmesinin çeviri sayesinde gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Farklı ulusların kültür mirasını taşıyan bu tür metinlerin çevirilerinin, kendi edebiyat yaşantımız ve kültür birikimimiz açısından ne denli önemli olduğu bu sayede anlaşılmaktadır. Batı dünyasında kullanılan bu teknikler bugün kendi ülkemizin yazınında da görülmektedir. Bu sayede kendi yazınımız gelişerek ve zenginleşerek diğer ülke yazınlarıyla yarışacak hale gelmiştir. Yazınımızın zenginleşmesiyle çağdaşlaşma ve batılılaşma süreci kendi kültürümüz için hızlanmıştır. Yazın çevirisi sayesinde kültürel yönden gelişip kendi uygarlığımızı dünya uluslarına tanıtabilecek hale gelmekteyiz. Durusoy (1988, s.93) “kültür, çeviri aracılığıyla dış dünyaya tanıtılır ve kültürlerin bu şekilde birbirlerine tanıtılmasıyla kültürler arası ilişkiler kolaylaşır ve böylelikle insanın ufku açılır ve yeni bakış açısı kazanır” demiştir. Durusoy'un bu açıklamasını temel alarak yazın çevirisinin çağdaşlaşma yolunda ilerleyen bir ulus için ne kadar önemli olduğu ve ancak bu çeviriler sayesinde bir ulusun dış dünyayla iç içe geçebileceği ve birbirleriyle iletişime geçebilecekleri söylenebilir.

Şimdi de yananamları kullanılarak oluşturulan ve sanatsal bir yapı taşıyan bu tür metinlerin bir dilden başka bir dile aktarılırken yaşanan sorunlara değinilecektir.

Geçmişten günümüze, yazınsal metinlerin çevirisinde karşılaşılan sorunların her zaman ön sıraları işgal ettiği görülmüştür. Bu sorunları çözebilmek adına dilbilimcilerin ve çeviribilimcilerin sürekli yeni çözüm yolları üretmeye, yeni düşünceler ortaya koymaya ve farklı yaklaşımlar geliştirmeye çalıştıkları bilinmektedir.

Octavio Paz, çeviride yaşanan güçlüğü şöyle ifade eder:

Çevirideki güçlüğü temel, bütün çeviri metnlerin çevirilerinin, çevirinin çevirisi olmasındandır. Hiçbir metin tümüyle özgün değildir çünkü dil de özde bir çeviridir: Önce sözel olmayan evrenin çevirisi olduğundan, ikinci olarak da her gösterge ve söz öbeği başka bir gösterge ve söz öbeğinin çevirisi olduğu için. Ancak bu tartışma gerçekliğinden bir şey yitirmeden tersine de çevrilebilir: Bütün metnler özgündür çünkü her çeviri özel niteliklidir. Her çeviri bir ölçüde bir yaratmadır ve bu niteliğiyle özgün bir metin oluşturur (Kocaman, 1992, s. 33).

Yazınsal metnlerin, sanatsal ifadeler, örtük anlamlar ve metnin anlam bütünlüğünü sağlayan farklı dilsel yapılar içermesi bakımından, bir dilden bir dile aktarılması oldukça güçtür. Bu nedenle bu tür metnlerin çevirisi yapılırken çevirmenin her iki dilin inceliklerini bilmesi ve çeviri işlemini özenle yapması gerekir. “Kaynak dilin kültürü, edebiyatı yazarın edebi kişiliği, dünya görüşü, diğer eserleri, biçemi (deyiş tarzı), eserin yazıldığı yıllardaki ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel gelişmeler konusunda da geniş bilgi sahibi olması ve ayrıca çevireceği eseri daha iyi anlamak, yorumlamak, daha nesnel ölçütlerle değerlendirmek ve sentezini yapmak için iyi bir kuramcı (teorisyen), iyi bir yorumcu hatta birazda sanatçı kişiliğinin olması zorunlu gözükmektedir” (Özyerli, 1993, s. 109).

Aksoy (2002, s. 86) dilbilgisel yapının sanatsal etki yaratmak amacıyla son derece karmaşık kullanıldığına dikkat çeker. Dilbilgisel yapının karmaşık kullanılması kaynak dildeki metnin hedef dile aktarımını güçleştiren en büyük unsurdur. Bilimsel ya da teknik metnlerin çevirisi yapılırken çevirinin doğruluğu, kaynak metin ile olan eşdeğerliliği çok büyük önem taşımaktadır ancak yazınsal metnlerin çevirilerinde bir metnin birden fazla çevirisi olabilir ve bu tür metnlerde eşdeğerliliği sağlamak oldukça zordur. Çevirmenin aktarma işlemini yaparken dilsel yapıyı korumaya çalışması işlemi güçleştirmektedir. Diğer bir unsur ise yazınsal metnlerde sanatlı söyleyişlerin çok olmasıdır. Sanatlı söyleyişlerin hedef dile aktarımı yapılırken çevirmen hedef dil okuyucusunda da aynı etkiyi yaratma çabasına girer. Bu tür ifadeler aynı zamanda kültürel aktarımları da içerir. Çünkü dil, sürekli olarak kültürel ve toplumsal olaylardan kaynaklanan kalıplaşmış öğeler sunar ve çevrilebilirliğin sınırlarını zorlayan ifadeler meydana getirir. Çevirmen ortaya koyduğu ürünü, yaşadığı toplumsal, kültürel, dinsel ve doğal ortamdan etkilenerek söylencelerden ve destanlardan beslenerek kendi özgün ifadesiyle ve dil kullanımıyla ortaya koyar. Ancak oluşturulan metin örtük anlamlar içerdiğinden her okur metni kendi bakış açısıyla yorumlar. Bir başka deyişle her okur satır aralarını okuyarak kendi evrenini yaratır. Göktürk (1994, s. 38) bunu : “Gerçekte yazın okuru, metin içinde, yaratıcı bir düş gücünün katkısıyla yol alır anlama doğru. Metnin anlamını kendisi yaratır bir bakıma,

hazır bulmaz.” şeklinde ifade eder. Bu sebeple de bir yazınsal metnin başka bir dile aktarımı her zaman farklı sonuçlar doğurur. Çünkü metin her çevirmenin zihninde farklı dünyalara yeni kapılar açar.

Göktürk (1994, s. 38) yazınsal metinlerin çevirisinde yaşanan zorlukların kaynağını iki şekilde dile getirir “birincisi, yazın metnindeki yan anlamların dilin genel yapısında, her sözcüğün ardında yer alan alışılmış anlam dizilerine göre seçilmeyişi, dolayısıyla da ancak çağrışımsal, yorumbilgisel işlemlerle kavranabilmesidir. İkinci nokta ise özgün metin dilindeki, karmaşık, çok yönlü alımlama koşullarının, çeviri metin dilinde de yaratılması zorunluluğudur. Burada temel sorun, özgün metin dilindeki yan anlamların, çeviride de yeterli etkiyle üretilip iletilemeyeceğidir.”

Çevirmenin yazınsal metinlerin çevirisini yaparken aynı zamanda kültürel bir çeviri yapması da söz konusudur. Yeni ürünü ortaya koymaya çalışırken hedef kültürde de kaynak kültürde kullanılan ögenin yarattığı etkiyi yaratabilecek kültürel bir öge bulmalıdır. Ancak bu şekilde kaynak kültür ile hedef kültür örtüştürülebilir. Aytaç (1990, s. 118) yazın çevirisini iki kültür arasında bir köprü olarak görmektedir. Bu köprünün bir tarafından diğer tarafına geçebilmek için sağlam olmasına dikkat çeker ve çeviri işleminin ustalık gerektiren bir iş olduğunun ve özenle yapılması gerektiğinin altını çizer. Aktarımı güç olan biçim ve içerik aktarımına değinmekte ve bu görüşünü Albertsen’den yaptığı bir alıntıyla bu şekilde ifade etmektedir:

Çevirinin iki problemi vardır: “Ne” ve “Nasıl” problemleri. Eserin “Ne” dediğini tercüme etmek, objektifliği olduğu için güç değildir ve karşılaştırmalı kelime ve cümle yapısı araştırmaları gibi sistemli bir ortak payda üstünde toplanabilir. Ama “Nasıl” sorusu yani üslup meselesi, güzelin etki gücü konusu, yapısal bazı metin unsurlarının hiyerarşisidir ki bu doğrudan doğruya subjektif bir meseledir, başka bir deyişle yorum meselesidir (Aytaç, 1990, s. 126).

Yazınsal metinler bir toplumun aynası gibidir. İçerisinde atasözleri, mecazlı ifadeler veya buna benzer sanatlı söyleyişler barındırabilir. Bu sebeple Albertsen’in sözlerine dayanarak bir yazınsal metni başka bir dile aktarırken içerik ve biçim sorununu birlikte çözmek gerektiğini söyleyebiliriz. İçeriği daha çok ele alıp biçimi geri planda tutmak ya da tam tersi şekilde aktarım işlemini gerçekleştirmek Aktaş’ın (1999, s. 46) dediği gibi çeviriyi bozmak ve eşdeğerlilikten uzaklaşmak olur. Örneğin Türkçe’deki “Görünen köy kılavuz istemez.” atasözünün sadece biçimi Almanca’ya aktarılmış olsaydı ortaya “Das Dorf, das sichtbar ist braucht keinen Führer.” gibi bir cümle çıkabilirdi. Atasözümüzün iletmek istediği mesajı aslında tam anlamıyla Almanca cümleden de çıkarabiliyoruz ancak bu

Türkçe cümle bir atasözü niteliği taşıdığı için sanatsal bir şekilde söylenmiştir. Bu sebeple çevirisi yapılırken bu etkenin de göz önüne alınması gerekir. Atasözünün “Wer gesunde Augen hat braucht keine Brille.” şeklinde aktarılması durumunda hem içerik hem de biçim yönünde eşdeğerlilik yakalanmış olur. Aksi takdirde eşdeğer çeviri değil sadece yeterli çeviri yapılmış olur. “Hedef dilde üretilen metin kaynak metnin tüm özelliklerini içeriyorsa, ancak o zaman yapılan çevirinin eşdeğerliliğinden söz edilebilir. Kaynak metnin yalnızca genel özelliklerini yansıtan bir çeviri gerçek eşdeğer bir çeviri olarak görülemez. Böyle bir çeviri ancak eşdeğerlik kavramının bir kutbu, boyutu olan “yeterli çeviri” olarak değerlendirilebilir” (Aktaş, 1999, s. 50). Bu nedenle içeriği ve biçimi eşit oranlarda hedef dile aktarmak çevirinin bir gereğidir. Kültürel öğeleri aktarırken biçime bağlı kalmak, çevirmenin yeni bir kültürel ortama farklı bir kültürel öğeyi yerleştirmeye çalışması sebebiyle zordur. Kültürel öğeleri aktarırken çevirmenin karşılaşılabileceği sorunları Arda (2002, s. 37-41) şu şekilde sıralar:

- Farklı dil yapıları: farklı sözcük ve cümle yapılarından,
- Farklı imaj, metafer ve sembol yapısından,
- Farklı mimik ve jestlerin dile getirilmesinden,
- Alay etme ve hiciv ifadelerinden,
- Sözcüklerdeki anlam katmanları ile metin bağlamı arasında ortaya çıkan zorluklardan,
- Örf, adet, gelenek ve inanç sisteminin farklılıklarından,
- Farklı meslek dilleri, jargon ve şive farklılıklarından,
- Hitap edilecek kitleye yönelik dil kullanma zorunluluklarından,
- Cinsiyet farklılıklarından,
- Tarihi uzaklıktan,
- Ülke bilgisinden, ülkeyi tanıma eksikliğinden,
- Metin seçiminden,
- Tabulardan kaynaklanan sorunlar.

Tüm bu zorlukların sebebi farklı kültür, farklı yaşam tarzı, farklı anlayış ve farklı düşünce yapılarını birbirine uyarlamaya çalışmaktır.

Bir yazın çevirmeni hedef kültürde eşdeğer bir metin oluşturmak için yazarın ifade biçimini, söylediklerini, tam olarak kavramalı, metin içi ve metin dışı öğeleri dilbilim ve yazın kuramları çerçevesinde irdelemeli, yorumlamalı ve çözümlemelidir. Daha sonra kaynak metin yazarının biçimini, metnin özgürlüklerini hedef dilin anlatım olanakları içersinde yeniden yaratmalıdır.

3.6. Dil

Dil çeviri işlemindeki en önemli unsurdur. Toplumların birbirleriyle iletişim halinde olmasını ve birbirlerini anlamasını sağlayan en önemli öğedir. Pilancı (2004, s. 2) dili şu şekilde tanımlamıştır: “Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan, bilinmeyen zamanlarda ortaya çıkmış bir işaret sistemi, kendine özgü yasaları olan ve bu yasalar çerçevesinde gelişen, seslerden örülü çok yönlü sosyal bir kurumdur.” Bir başka bilim adamına göre ise:

Dil, insanlar arasında iletişim, bildirişim ve anlaşmayı sağlayan; nasıl oluştuğu bilinmeyen; kendisine özgü doğma, gelişme, büyüme ve yok olma şartları bulunan; oluşmasını sağladığı toplumun kendi değerlerine göre şekillenen; nesiller arasında bağ kuran; seslerden örülmüş doğal bir yapıdır (Atabey, 2005, s. 4).

Dilin sadece tek bir özelliği olduğunu söylemek, dil için eksik bir tanımlama olur. Kültürel öğeleri nesillere aktaran, toplumu toplum yapan yaşayan bir varlıktır.

Dil bir iletişim aracıdır demek, dilin birçok önemli özelliğini ve işlevini görmezden gelmek olur. Dil o dili konuşan toplumun kültürünü yansıtan bir ayna, o kültürün düşünüş biçimini, dünyayı algılayışını belirleyen belkide en önemli etken, toplum içi ve toplumlar arası ilişkilerin önkoşuludur. İnsanların duygu ve düşüncelerinin aktarımını gerçekleştiren çok önemli bir araç olan dil, aynı zamanda edebiyatta sanatsal kullanımıyla en yaygın ve en eski sanat dalının var oluş nedenidir (Toklu, 2007, s. 13).

Dilin birkaç tanımına değinildikten sonra birde dilin özelliklerini dile getirmek istenmektedir. Pilancı (2004, s. 2) dilin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Dil kendine özgü yasalarıyla var olan ve gelişen canlı bir varlıktır. Bu yasalar gramerin konularını oluşturan esaslardan ibarettir. Dil yasaları veya kuralları, dille birlikte mevcut olup onun yapı özelliklerini ortaya koyar ve gelişim yönlerini belirler.

- Dil canlı bir varlıktır. Hiçbir dil ilk halini korumaz, kendi yasalarına aykırı zorlamaları benimsemez, ancak kendi bünyesine uygun düşen normal değiştirmeleri kabul eder. Yapısı, kişilerin ve toplumların istedikleri şekilde değiştirilemez.
- Dil, insanların kendi aralarında ve toplumla anlaşmasını sağlayan doğal bir iletişim aracıdır.
- Dil, işaret sistemidir. İnsan dilini oluşturan işaretler yani sesler belli bir dizgeye göre düzenlenmiş ve boğumlanmıştır.
- Dil, bireylerin üstünde sosyal bir kurum olup ulusal kimliğin temelidir.
- Dil insanlık tarihinin bilinmeyen bir çağında, belli bir topluluğun ya da toplulukların arasında meydana gelmiştir.

3.7. Yazınsal Metinlerin Özellikler

İnsanda güzel duygular uyandıran, içersinde derin anlamlar gizli olan, insanların duygu ve hayal dünyasını zenginleştiren eserlere edebi eserler denir. Bu eserlerin başlıcaları şiirler, romanlar, masallar ve tiyatro eserleri gibi eserlerdir.

Edebiyat, hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Edebiyat dendiğinde akla ilk gelen sanatlı söyleyişlerdir. Sanatlı söyleyişlerde kelimeler ilk anlamlarıyla değil ikinci, üçüncü anlamlarıyla kullanılır ya da kelimelere farklı anlamlar yüklenerek mecazlı söylemler oluşturulur. Bu tür sanatlı söyleyişler okurun duygularına hitap ettiği için okurda ilgi ve merak uyandırır. Sanatlı söyleyişler aynı zamanda bir toplumun kültürünü yansıtır. Edebi eser hangi kültüre ait ise o kültürden derin izler barındırır. Bu sebeple yazınsal metinlerin çevirisine yüklenen anlam çok büyüktür. Yazınsal metinler bir dilden başka bir dile aktarıldığında yalnızca metin aktarılmış olmaz aynı zamanda birçok kültürel öge de bu çeviri işlemiyle hedef kültür okuyucusuna sunulmuş olur. Buna dayanarak yazınsal metinlerin birer kültür taşıyıcısı olduğu da söyleyenebilir. Yazınsal metinler yardımıyla yapılan kültür aktarmaları sayesinde kültürler arası anlayış ve farklı kültürlere sempati duyma işlemi gelişmektedir.

Yazınsal metinlerin soyut anlamlı kurmaca metinler olduğu söylenebilir. Metne ilk bakıldığında metnin ne anlatmak istediği konusunda anlama güçlükleri yaşanabilir.

Okuyucu metnin ne anlatmak istediğini anlayabilmek ve derinlerdeki esas anlama ulaşabilmek için birden fazla okuma yapmak durumunda kalabilir. Bu tür metinler özgün yapıtlardır ve taklit edilemezler. Yazarları ortaya koydukları yazınsal metinlerde kendi yaşantılarından parçalar sunabilirler. Ancak bu tür metinlerde asıl amaç daha çok kendi yaşamlarından parçalar sunmak değil söz sanatları kullanarak okuyucuyu etkilemeye çalışmaktır.

3.8. Yazınsal Metinlerde Çeviri Eleştirisi

Çeviri bilim “çeviri etkinliğinde kalkış dili ve varış dili arasında ortaya çıkan sorunları saptamaya ve bunlara çözüm getirmeye çalışan, ya da doğrudan doğruya çeviri metinlerin gözlemlenebilir özelliklerini betimleyen, değerlendiren, sınıflandıran, dizgeleştiren, çeviri sürecinin bilişsel (kognitif) boyutunu araştıran, çevirilerin toplumsal ve kültürel boyutunu araştıran” bilim dalı olarak tanımlanabilir (Rifat, 2005, s. 103).

Günümüzde çevirinin kendisi kadar önemli olan yöntem ve teknikleri hakkında çok az şey bilinen bir diğer kavram da çeviri eleştirisi kavramıdır. Çeviri eleştirisi tıpkı roman gibi, şiir gibi yaratıcı bir sanattır. Kaynak metin ve hedef metin arasındaki ilişkiyi açıklar ve içeriklerini, üsluplarını ve felsefelerini ortaya koyar. Eser ile okur arasındaki bağlantıyı sağlar. Çeviri eleştirisinin, çevirmene faydası ise, anlaşılmayan ve karanlık kalmış bazı noktaların altını çizmek ve hatalı kısımlara çözüm yolları göstermektir.

Yazınsal metin çevirisinde, eleştirinin nasıl olması gerektiği konusunda Popoviç (1973, s. 162) *Zum Status der Übersetzungskritik* adlı çalışmada şu adımların izlenmesini önermektedir:

- Çeviri metninin, kaynak dil ile hedef dildeki yerleşik metin gelenekleri göz önünde bulundurularak incelenmesi, geleneksel kurallardan sapma olup olmadığına göre değerlendirilmesi.
- Kaynak dil metni ile hedef dil metninin dil ve üslup özellikleri bakımından çözümlenmesi, birbiriyle karşılaştırılması, yapılan hataların belirlenmesi.
- Çeviri metninin hedef dil okuru açısından değerlendirilmesi.

Aktaş (1996, s. 189), çeviri biliminin asıl görevinin, dil kullanım normları ile metin türlerine özgü dil normlarının karşılaştırmalı olarak incelemesi olduğuna değinmektedir.

Wills (Wills 1977'den Akt. Göktürk, 2002, s. 83-84), metnin işlevi, kuruluşu ve o metnin alımlanmasının incelenmesi olarak gördüğü çeviri eleştirisini nesnellik açısından ele alır ve şu noktalara değinir:

- Genel dil düzeyinde, yerleşik kurallar ile bu kurallardan sapma arasındaki ilişki.
- Bağımsız dil kullanımı düzeyinde yerleşik kurallar ile bu kurallardan sapma arasındaki ilişki.
- Toplumsal uzlaşımlarla saptanmış belli durumlara özgü dil kullanım örnekleri ile bu örneklerden sapma arasındaki ilişki.
- Çevirinin 'karmaşık değişkenler arasından bir seçme süreci' olarak işlendiği bireysel söz kullanımı düzeyinde, kural ile sapma arasındaki ilişki.

Wills gibi her türlü çevirinin eleştirisinde kullanılmak üzere nesnel ölçütler ortaya koymaya çalışan araştırmacılardan bir tanesinde Katharina Reiss'tır. Reiss (1971, s. 7) *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*, adlı çalışmada her çeşit çeviriye uygulanabilecek nesnel ölçütleri belirlemeye çalışırken, nesnellik kavramıyla çeviri eleştirisinin tüm yönleriyle ortaya konulması, yani gerçeğe uygunluğunun, doğru veya yanlış olanın kanıtlanması gerektiğinin altını çizmektedir. Kaynak metni göz ardı eden ve sadece hedef metne yönelik olan bu çeviri anlayışı Koller (1979, s. 206) tarafından eleştirilmektedir.

Nesnel bir çeviri eleştirisinin sağlaması hedef dil metnin kaynak dil metniyle her açıdan karşılaştırılmasıyla yapılabilir. Reiss'ın savunduğu gibi sadece hedef dil metnin eleştirisinin yapılması sadece hedef dil metin eleştirisi olarak sayılabilir. Bu sebeple çeviri eleştirisinde kaynak dil metnin ve hedef dil metnin karşılaştırılarak incelenmesi gerektiği açıktır. Hedef dil metnin analiz edilmesi çeviri eleştirisinin sadece bir aşamasıdır. Eleştirmen hedef dil metnini dil, biçim, üslup gibi düzeylerde inceledikten sonra ancak kaynak dil metni ile eşdeğerliliklerin sağlanıp sağlanamadığını nesnel bir biçimde ölçebilir. Ancak o zaman nesnel bir çeviri eleştirisi yapmış olur.

Koller (1987, s. 211), gerçek çeviri eleştirisinin bilimsel yöntemlerini üç bölüm halinde incelemektedir:

- Çeviri için gerekli olan kaynak metnin çözümlenmesi.
- Çeviri metniyle kaynak metnin karşılaştırılması.

- Çeviri metninin değerdendirilmesi.

Sonuç olarak çeviri etkinliğı insanlara bilmedikleri dünyaların kapılarını açar, yaşamları boyunca belki de hiç karşılaşmayacakları insanların duygularına, yaşayışlarına ortak olma olanağını elde ederler (Aksan, 2006, s. 123).

BÖLÜM 4

ERİCH KÄSTNER'İN “PÜNKTCHE UND ANTON” ADLI ROMANININ ÇEVİRİSİNİN BİÇİMSEL, İÇERKLSEL VE KÜLTÜREL AÇIDAN ANALİZİ VE DİL ÖĞRETİMİNDEKİ YANSIMALARI

4.1. Erich Kästner

Kästner 23 Şubat 1899 yılında Dresden’de bir saracın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Yoksul ailelerin çocukları ancak ilkokul öğretmenliği eğitimi alabilmiştir, çünkü devlet bu çocuklara, bu eğitimi almak koşuluyla burs sağlamaktaydı. Kästner de öğretmenlik eğitimine başlamıştır; ancak Sovyet devriminin ardından bu eğitimi bırakmıştır ve 1. Dünya Savaşı’nın ardından liseyi dışardan bitirmiştir. Ardından Leipzig’de Germanistik, tarih ve felsefe öğrenimi görmüştür. Savaşa, militarizme ve her türlü sosyal baskıya karşı olan Kästner, ince alay içeren gazete yazıları ile tanınmıştır. Kästner katı bir ahlakçıdır ve aileden başlayıp, toplumun her kesimine uzanan ahlakçı eleştiriler yazmıştır. Yazar birçok dile çevrilen çocuk kitaplarıyla ün kazanmıştır.

Eserleri:

- Herz auf Taille, (1928)
- Emil und die Detektive, (1929); Küçük Hafiyeler;
- Lärm im Spiegel, (1929)
- Ein Mann gibt Auskunft, (1930)
- Pünktchen und Anton, (1931); Noktacık ve Anton;

- Der 35. Mai, (1931);
- Fabian. Die Geschichte eines Moralisten, (1932);
- Gesang zwischen den Stühlen, (1932);
- Das fliegende Klassenzimmer, (1933); Uçan Sınıf;
- Drei Männer im Schnee, (1934) ;
- Die verschwundene Miniatur, (1935);
- Georg und die Zwischenfälle, (1938);
- Das doppelte Lottchen, (1949) ;
- Die Konferenz der Tiere, (1949) ;
- Die dreizehn Monate, (1955);
- Als ich ein kleiner Junge war, (1957); Yazarın otobiyografisidir
- Der kleine Mann, (1963);
- Der kleine Mann und die kleine Miss, (1967);
- Der kleine Mann, (2006): tekrar yapım

Yazarın dilimize çevrilmiş kitapları arasında “Noktacık ile Anton, Emil ve Dedektifler, Hayvanlar Toplantısı, Palavracı Baron, Açık göz Budalalar, Uçan Sınıf sayılabilir.

Kästner, yetişkinlere karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirmiştir. Çocuklara olan bakışında, çocukları çok önemli bir değer olarak algılamıştır. Yazarın, çocuklara kurduğu dünya yetişkinlerin düşüncelerinden ve fikirlerinden tamamen arınmıştır ama yine de gerçekçi ve akılcı bir temele dayanmaktadır.

4.2. Vedat Çorlu

1964 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ara Yayıncılık'ın kurucusudur. Yapı Kredi Yayınları, Kabalcı Yayınevi, Say Yayınları, İthaki Yayınevi gibi yayınevlerinin yayın yönetmenliğini yapmıştır. Yurtdışında Straelen ve benzeri Çeviri Evleri'nde burslu çeviri çalışmalarında bulunmuştur. Halen serbest çevirmen olarak çalışmaktadır.

Çevirileri:

- David Dorson, Stormy Hindistan'da, (Stormy in Indien), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994
- David Dorson, Stormy İtalya'da, (Stormy in Italien), YKY, 1994
- David Dorson, Stormy Mısır'da, (Stormy in Ägypten), YKY, 1995
- David Dorson, Stormy Brezilya'da, (Stormy in Brasilien), YKY, 1996
- David Dorson, Stormy Tanzania'da, (Stormy in Tansania), YKY, 1997
- Zafer Şenocak, Atletli Adam, (Der Mann im Unterhemd), Kabalcı Yayınevi, 1997 (Mustafa Tüzel ile birlikte)
- Erich Kästner, Noktacık ile Anton, (Pünktchen und Anton), Can Yayınları, 1998
- Sheila Och, Karel, Jarda ve Gerçek Yaşam, (Karel, Jardel und das wahre Leben), Gendaş Yayınları, 1998
- Kayıp Zamanların Peşinde (Auf der Suche nach verschwundenen Zeiten: Die Ausgrabungen des Deutschen Archäologischen Instituts in der Türkei), YKY, 1999 (Ümit Öztürk ve Ingrid Iren ile birlikte)
- Thonet – Mobilyanın Öyküsü (Die Geschichte der Thonet Möbel), YKY, 1999 (Heike Offen Eren ile birlikte)
- Joseph Roth, Aziz Ayyaşın Efsanesi, Die Legende vom Heiligen Trinker), Dost Kitabevi Yayınları, 2000
- Ron van der Meer & Bob Gardner, Matematik Ustası 3+, (MathematikMaster +3), Könnemann, 2001
- Birgit Brandau, Troia – Bir Kent ve Mitleri, (Troia: Eine Stadt und ihr Mythos), Arkadaş Yayınları, 2002
- Ellen Alpsten, Çariçe Katerina, (Die Zarin), Literatur Yayıncılık, 2004
- Tessa Korber, Kervanlar Kraliçesi, (Die Karawanenkönigin), Literatur Yayıncılık, 2004
- Christoph Eichel, Futbolun Beceriksizleri Ansiklopedisi, (Kleines Lexikon der Fußballnieten), İthaki Yayınları, 2005

- Peter Freund, Laura II, (Laura II), İthaki Verlag, 2004
- Peter Freund, Laura III, (Laura III), İthaki Verlag, 2005
- Traudl Junge, Hitler’le İkibuçuk Yıl – Bir Sekreterin Anıları, (Bis zur letzten Stunde), Alkım Yayınları, 2005
- Rainer Maria Rilke, Bütün Öyküleri, (Die Erzählungen), İthaki Yayınları, 2006
- Franz Kafka, Dönüşüm (Die Verwandlung), İthaki Yayınları, 2006
- Jan Costin Wagner, Nachtfahrt, Merkez Kitaplar, 2007
- Leonie Swann, Glennkill, Merkez Kitaplar, 2007
- Friedrich Christian Delius, Annenin Genç Kadın Olarak Portresi, İthaki Verlag, 2008
- Feridun Zaimoğlu, Leyla, İmge Kitabevi, 2009

Yazar ve çevirmeni kısaca tanıdıktan sonra eserin özetinden bahsetmek çalışmanın bundan sonraki aşamalarına ışık tutması bakımından uygun bulunmuştur.

4.3. Eserin Özeti

Noktacık ve Anton (Pünktchen und Anton) adlı roman, Noktacık diye hitap edilen ancak asıl adı Luise Pogge olan, Berlin’de yaşayan zengin bir ailenin kızı ve aynı zamanda Anton Gast adındaki hasta annesiyle yaşayan ve ekonomik durumu çokta iyi olmayan bir çocuktan bahsetmektedir. Anton okula gitmenin yanı sıra annesiyle birlikte yaşadığı küçük evin geçimini sağlamak için çalışmak zorundadır.

Noktacık ise baston fabrikası olan babası ve annesiyle birlikte yaşamaktadır. Ancak annesi ve babası Noktacık’a çok fazla vakit ayıramadıkları için evde çocuk bakıcısı Bayan Andacht ve aşçı Şişman Berta Noktacık ile ilgilenmektedir. Noktacık’ın aynı zamanda Pıfıdık adında bir de köpeği vardır.

Ailesinin parası olmasına rağmen Noktacık her akşam çocuk bakıcısının baskısı yüzünden ailesinin haberi olmadan dilencilik yapmaktadır. Çünkü Bayan Andacht’ın nişanlısı Andacht’tan sürekli para istemektedir. Dilencilik yaparken bir gün Noktacık yine kendisi gibi dilencilik yapan Anton ile tanışır. Ama Anton gerçekten parası olmadığı için

dilenmektedir. Farklı hayatları olmasına rağmen Noktacık ve Anton çok iyi arkadaş olmuşlardır.

Bayan Andacht'ın nişanlısı daha çok para peşinde olduğu için, günlerden bir gün Bayan Andacht'tan Pogge ailesinin evinin planını ve anahtarlarını ister. Bunu tesadüfen fark eden Anton o sırada evde olan Berta'yı arar ve onu bu konuda uyarır. Berta'da hemen polisi arar ancak hırsız polislerden önce eve gelmiştir. Berta hırsızın kafasına bir odun vurur ve onu bayıltıp polislerin gelmesini bekler. Polisler eve ulaştıktan hemen sonra Pogge ve ailesi de hemen eve ulaşır. Hırsız tutuklanır ve cezaevine gönderilir. Bu olayla birlikte Bay Pogge kızının dilencilik yaptığını ve tüm bu işlerin başına çocuk bakıcısı Bayan Andacht yüzünden geldiğini öğrenir ve kızını ne kadar ihmal ettiğini bu sebepten az kalsın kızını kaybedeceğini anlar. Sosyal sorumluluklarının tekrar farkına varan Bay Pogge Anton'u ödüllendirmek için onun ve annesinin artık onlarla birlikte yaşamasını ister.

Paragraflar arasındaki geçişlere Kästner aynı zamanda hikaye hakkında detaylar veren ve okuyucuya etik sorular yönelten “Düşünceler” şeklinde bölümler yerleştirmiştir.

4.4. Kaynak ve Hedef Metnin Biçimsel, İçeriksel ve Kültürel Açından Analizi

Çalışmanın bu kısmında, çalışmanın başlangıç kısmında bahsedilen teorilere ve bilgilere ve bugüne kadar yapılmış olan araştırmalara dayanarak Erich Kästner'in Pünktchen und Anton adlı kitabının, Vedat Çorlu tarafından Türkçe'ye aktarılmış olan çevirisi Noktacık ve Anton ile karşılaştırması yapılmaya çalışılacaktır.

Öncelikle kitabın kapaktan sonra gelen kısmın incelendiğinde Erich Kästner'in kitabın içersinde geçen bölümleri belirten bir içerik kısmı eklediği görülmektedir. Ancak hedef dile aktarım işlemi yapan çevirmen bu kısmı hedef dildeki kitaba eklememiştir. Bu sebeple özgün kitaba bağlı kalınmadığı için hedef dilde bu kısmın çıkartılmış olması uygun bulunmamıştır.

Erstens ist sie merkwürdig, weil sie merkwürdig ist, und zweitens ist sie wirklich passiert (Kästner, 1931, s. 7).

İlginç, çünkü çok ilginç; üstelik gerçekten olmuş (Çorlu, 1998, s. 7).

Hedef gösterilen yukarıdaki iki cümleye bakıldığında birbirinden oldukça farklı olduklarını görülmektedir. Kaynak dilden hedef dile yapılan aktarımda eksikler olduğu saptanmıştır. Kaynak dil yazarı kitabın bu kısmında böyle bir olay üzerine bir kitap yazma fikrine nereden ulaştığını açıklamaya çalışırken kullandığı bu cümlede bir sıralama yapmıştır. Yazar, gazetede okuduğu bu olayı öncelikle ilginç bulduğu ve daha sonra da gerçek hayattan bir kesit olduğu için seçtiğini belirtmiştir. Bunu ifade etmek için de “erstens” ve “zweitens” kelimelerini kullanmıştır. Bu kelimeler sırasıyla “birincisi” ve “ikincisi” olarak çevrilebilir. Ancak hedef dile baktığımızda hedef dil yazarının bahsi geçen bu sıralamayı tamamen göz ardı ettiği görülmektedir. Aktarımın bu şekilde yapılması da kaynak metinden tamamen uzaklaşmak olduğundan, çeviri işlemin eksik bulunmaktadır. Aktarımın “Birincisi ilginç, çünkü çok ilginç, ikincisi gerçekten olmuş.” şeklinde yapılmasını daha uygun bulmuştur.

Wenn ein kleiner Junge ein Stück Holz unterm Ofen verholt und zu dem Holz “Hü!” sagt, dann ist es ein Pferd, ein richtiges lebendiges Pferd. Und wenn der große Bruder sich kopfschüttelnd das Holz betrachtet und zu dem kleinen Jungen sagt: “Das ist ja gar kein Pferd, sondern du bist ein Esel”, so ändert das nicht das Geringste daran. Und mit meiner Zeitungsnotiz war es ähnlich. Die anderen Leute dachten: Na ja das ist eben ein Notiz von zwanzig Zeilen. Ich aber murmelte “Hokuspokus!”, und da war’s ein Buch (Kästner, 1931, s. 8).

Küçük bir çocuk, sobanın arkasından bir odun alıp ona „Deh!“ dediğinde, o odun artık bir attır: gerçek, canlı bir at. Ve abisi inanmayarak oduna bakıp „Bu at falan değil, ama sen bir eşeksin“ , dediğinde, değişen en ufak bir şey olmaz. Şu benim gazete notu da tıpkı böyleydi. Ama ben “Hokuspokus!“, diye fısıldadım ve o artık benim için bir kitaptı (Çorlu, 1998, s. 7).

İlk cümlede yazarın, hayvanların ilerlemesi ve hareket etmesi için kullanılan ve kaynak dilin kültüründe “Hü!“ sesi ile ifade edilmiş ünlemi “Deh!” sesi ile hedef dilin kültürüne uygun şekilde tam karşılığını bularak aktardığı düşünülmektedir. Kayayerli (1993, s. 216) ’ nin dediği gibi, “edebi metnin çevirisinde eşdeğerliliğin hedef dilde de çağrışım yaptıran anlamlarla sağlanması, metnin fonksiyon etkisi açısından önem taşır.”

Son cümlede ise yazar, birçok kişinin sıradan ya da hiç dikkat çekmeyecek bir haber olduğunu düşündüğü, yirmi satırlık bir gazete notundan yola çıkarak bir kitap yazdığını

ifade etmektedir. Kaynak dilde, belirtilmiş olan kısımda diğer insanların bu habere ne kadar sıradan baktığı vurgulanmıştır. Hedef dile çevrilirken bu kısım atlanarak çevrildiği için bir anlam daralması oluşmuştur. Belirtilen kısmın hedef dildeki tam karşılığını bulabilmesi için, “Diğer insanlar; bu sadece yirmi satırlık bir not, diye düşünüyorlardı. Ama ben “Hokuspokus!” diye fısıldadım ve o artık benim için bir kitaptı.” şeklinde olması gerekmektedir.

Als Herr Direktor Pogge mittags heimkam, blieb er wie angewurzelt stehen und staarte entgeistert ins Wohnzimmer (Kästner, 1931, s. 11).

Müdür Bey Pogge, öğleyin eve geldiğinde, taş kesilerek gözlerini oturma odasına dikti (Çorlu, 1998, s. 11).

“Wie angewurzelt stehen bleiben“ deyiminin hedef dile “taş kesilmek“ olarak aktarıldığı görülmektedir. Hedef dile yapılan bu aktarımın, hedef okuyucu dil ve kültüründe de eşdeğeri ile verildiği için, kaynak metinde verilmek istenen anlamı tam olarak karşıladığı düşünülmektedir.

Kaynak metinde verilen son kısım “entgeistert ins Wohnzimmer“ hedef metne aktarılmadığı için anlamda bir eksikliğin meydana geldiği düşünülmektedir. Metnin bağlamı çerçevesinde ilerleyen satırlar incelendiğinde, bir sonraki kısımda Noktacık’ın duvarla konuştuğu kısım gelmektedir, bu kısım anlatılan olay çerçevesinde Noktacık’ın babasına çok ilginç gelmektedir. Ancak “entgeistert” kelimesi hedef metne aktarılmadığında, kaynak metinde olayın sıra dışı bir olay olarak gösterilmek istenmesine rağmen aktarımda bir eksiklik meydana getirdiği, vurgudan ve anlatımdan anlaşılabilmektedir. “Entgeistert” kelimesinin karşılığı hedef dilde Önen, Şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 277)’e göre, “son derece şaşırmış” anlamını taşımaktadır. Buradan yola çıkarak cümlenin, “Müdür Bey Pogge, öğleyin eve geldiğinde, taş kesilerek, son derece şaşırmış bir şekilde gözlerini oturma odasına dikti.” şeklinde çevrilmesinin kaynak dilde verilmek istenen anlatıma daha yakın olabileceği düşünülmektedir.

Aber er hielt die Luft an und rührte sich nicht von der Stelle (Kästner, 1931, s. 11).

Ama bir süre soluğunu tutup yerinden hiç kıpırdamadı (Çorlu, 1998, s. 11).

Kitabın bu bölümünde Noktacık'ın babası kızını oturma odasında duvara doğru dönmüş dilenme denemesi yaparken görür. Durum karşısında kaynak dil metnin yazarı Noktacık'ın babasının soluğunu tutup yerinden kıpırdamadığını ve bu şekilde kızının ne yapmaya çalıştığını anlamaya çalıştığını yukarıda verilen cümle ile anlatmaya çalışmıştır. Hedef dil yazarı bu cümleyi kaynak dilden hedef dile aktarırken asıl cümlede süre belirten herhangi bir ifade olmamasına rağmen cümlesine “bir süre” ifadesini eklemiştir. Yapılan bu işlem anlamsal açıdan herhangi bir değişiklik yaratmamıştır ancak kaynak metinde böyle bir ifade yer almadığı için yapılan bu ekleme uygun bulunmamıştır. Aktarımın “Ama soluğunu tuttu ve yerinden hiç kıpırdamadı.” şeklinde olması ayrıca aradaki “und” bağlacının da cümleye katılması bakımından daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Bei euch piept's wohl?, fragte der Vater, aber er bekam keine Antwort (Kästner, 1931, s. 12).

Kafayı üşüttünüz galiba, diye sordu baba, ama yanıt alamadı (Çorlu, 1998, s. 12).

Deyimleşmiş ifadelerin kaynak dilden hedef dile aktarımı yapılırken daha önce de belirttiğimiz gibi hedef dildeki eşdeğerinin bulunması gerekmektedir. Her deyim ancak kendi kültürü içersinde anlamlı olmaktadır. Deyimlerin eşdeğerlerinin bulunmaması durumunda yapılan aktarımların anlamsal açıdan kaynak dildekini karşılamadağı söylenebilir. Kaynak metne baktığımızda “Bei euch piept's“ kısmının deyimleşmiş bir ifade olduğu görülmektedir. Metin bağlamında bu ifade incelendiğinde bu ifadenin “delirmek” anlamına geldiğin söylenebilir. Yapılan aktarma işleminde çevirmen, “Bei euch piept's“ deyiminin hedef dildeki karşılığını “kafayı üşütmek” olarak vermiştir. “Kafayı üşütmek” deyiminin kaynak dilde verilmek istenen anlamı, hedef dile en güzel şekilde aktardığı düşünülmektedir.

Keinen Schimmer hat der Kerl, erklärte Pünktchen, ein hundsmiserabler Schauspieler! (Kästner, 1931, s. 25)

Bu heriften hiç hayır yok, diye açıkladı Noktacık, berbat bir oyuncu! (Çorlu, 1998, s. 17)

Hikayenin bu kısmında Noktacık köpeği Pıfıdık ile birlikte bir tiyatro oyunu sergilemek istemektedir. Kendine başrolü seçtikten sonra köpeğine de bir rol verir. Ancak Pıfıdık bir türlü verilen rolü yerine getirememektedir çünkü en nihayetinde o bir köpektir. Noktacık

bir kaç kez köpeğine rölünü yerine getirmesini emreder ve köpeğin rol yapamadığını görünce “Keinen Schimmer hat der Kerl“ der. “Schimmer“ sözcüğü Önen, Şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 925)’ te “hafif ışık, parlıltı“ şeklinde verilmiştir. Bu anlama göre de aslında kaynak metin yazarının, köpeğin sahne sanatları adına hiçbir ışığının, yeteneğinin olmadığını vurgulamak istediği anlaşılır. Ancak hedef metne bakıldığında çevirmenin “Schimmer“ sözcüğünü “hayır“ kelimesi ile eşleştirdiği görülmektedir. Çevirmenin “Bu heriften hiç hayır yok.“ şeklinde verdiği aktarımdan köpeğin sanat konusunda ışığı olmadığı gibi bir anlam çıkarılması beklenirken köpeğin Noktacık’a hiçbir faydası olmadığı gibi bir anlam çıkmaktadır. Çevirmenin kaynak metinden hedef metne yaptığı aktarımda tercih ettiği bu cümle yerine “Bu herifte hiç ışık yok.“ şeklindeki bir cümlenin daha uygun olabileceği düşünülmektedir.

Kaynak metinde verilen cümlenin devamına baktığımızda “ein hundsmiserabler Schauspieler!” şeklindeki ifade dikkat çekmektedir. Cümlenin ilk kısmında köpeğin oyunculuk konusunda yeteneğinin olmadığı belirtilip cümlenin devamında bu yeteneksizlik anlamsal olarak deteklenmek istenmiştir. Ancak çevirmenin hedef dile yaptığı aktarımı ele aldığımızda ikinci kısmın aktarımında anlamsal açıdan bir eksiklik olduğu görülmektedir. “miserabel“ sözcüğü Önen, Şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 682)’te “çok kötü, perişan, zavallı; serseri, sefil“ şeklinde verilmiştir. Aktarılan cümlede çevirmen “miserabel“ sözcüğünün hedef dildeki anlamlarına yakın bir karşılık tercih ederek aktarımını yapmıştır. Buraya kadar kaynak dildeki kelimelerin hedef dile yapılmış aktarımları konusunda herhangi bir anlamsal bozukluk olduğu söylenemez. Ancak kaynak metne daha dikkatli bakıldığında “miserabel“ kelimesi tek başına kullanılmadığını, kelimenin başına bir isim eklenerek bu kısım anlamsal açıdan güçlendirilmek istenmiş ve sözcük bu sebeple “hundmiserabel“ olarak kullanılmıştır. Bu sebeple de kelimenin sözlük anlamı dışında kullanıldığını ve kelimenin “köpek bozuntusu“ anlamını taşıdığı düşünülmektedir. Bu sebeple bu kısmın aktarımının “köpek bozuntusu oyuncu!“ şeklinde olması gerektiği söylenebilir.

Ich mache Rührei, und wenn man Mehl und Wasser daran schüttelt, werden die Portionen größer als sonst (Kästner, 1931, s. 28).

Karışık yumurta yapıyorum, un ve su koyunca porsiyonlar normalden daha büyük oluyor (Çorlu, 1998, s. 24).

Kitabın bu kısmında Anton Noktacık’a yumurtayı nasıl pişirdiğini anlatmaktadır. Anton, düşük gelirli bir aile oldukları için, az yumurta kullanarak nasıl çok yemek yapabildiğini açıklamaktadır. Çevirmen kaynak dil de verilen bu açıklamayı hedef dile “karışık yumurta” ifadesi kullanılarak aktarılmıştır. Ancak “Rührei” kelimesinin Önen, Şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 889)‘ teki karşılığına bakıldığında karşılık olarak “sahanda yumurta” ifadesi çıkmaktadır. Yazara göre Anton sahanda yumurtanın içine un ve su karıştırıyor ancak çevirmene göre Anton karışık yumurtanın içine un ve su karıştırıyor. Bu iki cümle anlamsal olarak birbirine çok yakın görünsede aynı anlamı taşıyan iki cümle değildir. Çünkü “karışık yumurta“ dendiğinde hedef metin kültürüne göre yapılan yemeğin içine dışında başka malzemelerin de konulduğunu akla getirmektedir. Ancak yazara göre Anton yemeği ilk yapmaya başladığında yumurta sadedir.

Hedef dil kültürünü ele aldığımızda “karışık yumurta“ ifadesi yapılan yemeğin içine yumurta dışında başka malzemelerin de konulduğunu akla getirmektedir. Cümlelerin, “Sahanda yumurta yapıyorum, un ve su koyunca porsiyonlar normalden daha büyük oluyor.” şeklinde çevrilmesinin kaynak dilde verilmek istenen ifadeyi en doğru şekilde karşıladığı düşünülmektedir.

Aber stell euch vor, der arme Mann hätte vier Treppen hoch gewohnt (Kästner, 1931, s. 47).

Ama bir düşünün, ya zavallı adam dördüncü katta otursaydı (Çorlu, 1998, s. 39).

Bu kısımda yazar hayal gücü çok geniş bir adamdan örnek vererek bir durum açıklaması yapmak istemiştir. Bu adamın, rüyalarını sanki gerçekmişcesine yaşadığını anlatmaktadır. Bahsi geçen karakter bir gün rüyasında camdan atlar ve gerçekten de uyandığında kendisini penceresinin önünde yerde bulur. Devam eden bağlamda kaynak dilde “Aber stellt euch vor, der arme Mann hätte vier Treppen hoch gewohnt!” cümlesiyle hikayenin gidişatındaki başka bir olasılığı dile getirmektedir. Bu cümle hedef dile “Ama bir düşünün, ya zavallı adam dördüncü katta olsaydı!” şeklinde aktarılmıştır. Cümlede, kaynak dilde bahsedilen, olasılık durumunun hedef dile başarılı bir şekilde aktarıldığı düşünülmektedir. Ancak aktarım yaparken yazarın üslubu göz ardı edilmiştir. Kaynak dilde cümle okunduğunda “dört kat daha yukarıda otursaydı” şeklinde bir anlama ulaşılmaktadır. Yazarın cümleyi bu şekilde kullanması, üslubunun bir yansımasıdır. Kaynak dildeki

cümlenin bize göre hedef dile aktarıldığı gibi bir şekilde anlaşılması için “Aber stellt euch vor, der arme Mann hätte am vierten Stock gewohnt!” şeklinde olması gerekirdi. Bu sebeple yazarın üslubunda hedef dile aktarılabilmesi için cümlenin “Ama bir düşünün, ya zavallı adam dört kat daha yukarıda otursaydı!” şeklinde olmasının kaynak dildeki anlama daha yakın olabileceği düşünülmektedir.

In den Papzweigen hingen, außer den Papierblüten, bunte Ballons und lange Luftschlangen (Kästner, 1931, s. 48).

Kartondan dalların arasında, kağıttan yaprakların yanında renk renk yuvarlak balonlar ve uzun yılan balonları asılıydı (Çorlu, 1998, s. 40).

İlk cümlede geçen “außer” bağlacı Önen, Şanbey be Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 100)’ te “-den başka, -nın dışında, hariç” olarak verilmiştir. Çevirmen hedef dile bu bağlacı “yanında” kelimesiyle vermiştir. “Yanında” sözcüğü bize göre “außer” bağlacını bazı durumlarda karşılayabilir. Bu sebeple genel anlamda yanlış bir aktarım olmadığı düşünülmektedir. Ancak cümle ve bağlam kapsamında bu aktarımı değerlendirdiğimizde “yanında” sözcüğü anlam bulanıklığına sebep olmaktadır. Bu ifade hedef dildeki okuyucuya yaprakların ve balonların yan yana durduğunu resmetmektedir. Kaynak dildeki kullanımda ise yaprakların dışında balonların da asılı olduğunu okuyucuya aktarmak istenmiştir. Hedef dile aktarımın “Kartondan dalların arasında, kağıttan yaprakların dışında renk renk yuvarlak balonlar ve uzun yılan balonları asılıydı.” şeklinde olması daha uygun bulunmuştur.

Das Lokal sah lustig aus, und die Kapelle spielte vergnügte Tänze (Kästner, 1931, s. 48).

Lokal çok komik görünüyordu. Orkestra eğlenceli dans müzikleri çalıyordu (Çorlu, 1998, s. 40).

Kaynak dilde cümlenin grammer olarak yapısına bakıldığında, iki ayrı ana cümlenin “und” bağlacı ile birleştirilerek tek bir cümle halinde verildiği görülmektedir. Hedef dile yapılan aktarımda bahsi geçen bu cümle iki cümle halinde okuyucuya ayrı ayrı aktarılmıştır. Hedef dile yapılan bu aktarım anlam açısından bir bozukluğa sebep olmadığı için, yapısal değişikliğe uğramasına rağmen, aktarımın doğru bir aktarım olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Fortwährend kommandierte er herum, und wenn sie nicht gleich gehorchte, blickte sie so unheimlich an, dass ihr vor Schreck die Ohren abstanden (Kästner, 1931, s. 48).

Sürekli emirler yağdırıp duruyordu ve sözünü dinlemezse, o kadar korkunç bir şekilde bakıyordu ki korkudan Bayan Andacht'ın tüyleri diken diken oluyordu (Çorlu, 1998, s. 40).

Kaynak dilde verilmiş olan “die Ohren abstehe” deyimini, hedef dile “tüyleri diken diken olmak” deyimine aktarılmıştır. “Die Ohren abstehe” deyimini kulakların ayrı durması ya da kepçe kulak anlamını vermektedir. Yazar bu deyimini “tüyleri diken diken olmak” şeklinde çevirerek metin bağlamına uyum sağlamıştır. Metnin tamamında karakterin yaşayacağı bir korku anından bahsedilmektedir. Bu korku anının bir deyimle hedef dile aktarılması gerekmektedir. Çünkü kanak metin yazarı bir deyim kullanmıştır. Türkçe’de korkuyu en iyi şekilde ifade edebilecek deyimlerden bir tanesi de “tüyleri diken diken olmak” deyimidir. Bu sebeple yazarın yaptığı eşleştirmenin doğru olduğu düşünülmektedir.

Er hat einen Blick, wie gespitzte Bleistifte (Kästner, 1931, s. 50).

Gözleri insanı delegecek gibi bakıyor (Çorlu, 1998, s. 42).

Çevirmenler, kaynak dilde karşılaştıkları ifadelerin karşılıklarını hedef dilde bulamadıklarında, hedef dilde bu aktarıma karşılık gelebilecek en uygun anlamlı yakın ifadeyi seçerek aktarma işlemini bu şekilde yapabilirler.

Kaynak dilde verilen cümleyi incelediğimizde aktarımın “Ucu açılmış kurşun kalem gibi bakışları vardı.” şeklinde olması gerektiği görülmektedir. Ancak kaynak dil yazarı bu sözcük topluluğunu mecaz anlamda kullanmıştır. Bu sebeple bu cümleyi hedef dile aynen aldığımızda bağlam çerçevesinde anlamsız bir cümleye dönüştüğü söylenebilir. Yukarıda da yaptığımız açıklamaya dayanarak, çevirmen birebir yapacağı çeviride kaynak dilde okura verilmek istenilen anlamı yakalayamayacağından, aynı anlamsal ifadeyi yakalayabilmek için hedef dil kültürüne ait ifadeye uygun sözcükler seçmiştir. “Gözleri insanı delegecek gibi bakıyor.” Aktarımı kesinlikle doğru ve yeterli bir aktarımdır.

Piefke hat auch etwas gegen ihn. Aber sonst ist es hier hinreizend! (Kästner, 1931, s. 50)

Pıfıdık da ondan rahatsız oluyor. Ama onun dışında burası çok hoşlandırıcı! (Çorlu, 1998, s. 42)

“Hinreizend” kelimesinin Önen, Şanbey ve Ülkü (1993, s. 487)’ nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük’teki anlamına baktığımızda karşımıza çıkan sözcük “harikulade” sözcüğüdür. Hedef dile yapılan aktarımda sözcüğün anlamının dikkate alınmadığı düşünülmektedir. Çevirmen “harikulade” sözcüğünü ya da bu sözcüğe eşdeğer bir sözcük kullanmak yerine “hoşlandırıcı” kelimesini kullanmıştır. Ancak Türkçe’de “hoşlandırıcı” kelimesinin bir yer veya bir mekân için kullanımı yoktur. Kelimenin bu şekilde Türkçe’de kullanılması anlatım bozukluğuna sebebiyet vermektedir.

Doğru ifadenin “Pıfıdık da ondan rahatsız oluyor. Ama onun dışında burası harikulade.” şeklinde olabileceği düşünülmektedir.

Na warte, den werde ich einmal aus dem Anzug stoßen (Kästner, 1931, s. 51).

Sen dur, ona haddini bildiririm ben (Çorlu, 1998, s. 42).

Kaynak dile bakıldığında yazarın, söz sanatlarından yararlandığı görülmektedir. Ancak söz sanatlarında sözcükler ilk anlamlarının dışındaki anlamlarla kullanıldığı için, bu tür cümlelerin aktarımında güçlükler yaşanmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu gibi durumlarda çevirmen kaynak dildeki ifadeyi en iyi şekilde verebilecek, hedef kültüre ait sözcük ya da sözcük öbekleri seçebilir. Kaynak dilde yazarın bir deyim kullandığı görülmektedir. Hedef dile aktarılırken de yine kaynak dildeki deyim tam anlamını verecek bir şekilde çevirmen bir deyim kullanılmıştır. Çevirinin eşdeğerliliğini sağlamak açısından bu kullanımın uygun bir kullanım olduğu düşünülmektedir. Çevirmen bu şekilde bir kullanımla kaynak dilde verilmek istenen anlamı kaynak dilde de aynı şekilde vermeyi başarmıştır.

Doch da kriegte er bereits die zweite Ohrfeige, diesmal von der anderen Seite, und er zetzte sich wieder hin (Kästner, 1931, s.53).

Ancak ikinci tokadı yeyince yeniden yere oturdu (Çorlu, 1998, s. 43).

Kaynak dilde verilmiş olan cümle hedef dile yapılan aktarımıyla karşılaştırıldığında birtakım anlamsal eksiklikler ve anlam daralması ile karşılaşmaktadır. Kaynak dil okuyucusu ve hedef dil okuyucusu verilen her iki cümleyi de okuduklarında zihinlerinde birbirinden farklı şeylerin canlandığı düşünülmektedir. Oysaki teorik kısımda da değindiğimiz gibi, hedef dil okuyucusunun zihninde de, kaynak dil okuyucusunun zihninde canlananlar canlanmalıdır. Hedef dile yapılan aktarımda kaynak dilde verilen

“bereits“ sözcüğünün ve “diesmal von der anderen Seite“ ifadesinin aktarımı hiç yapılmamıştır. Bu sebeple anlamsal açıdan eksikler oluşmuştur. Çevirinin “Tam o sırada ikinci tokadı yedi, bu sefer tam öbür tarafından ve yine yere oturdu.” şeklinde olmasının kaynak dildeki tam anlamı verdiği düşünülmektedir.

Sie sind mir schon längst ein Haar in der Suppe. sagte Berta (Kästner, 1931, s. 54).

Siz zaten uzun zamandır gözüme batıyorsunuz. dedi Berta (Çorlu, 1998, s. 45).

Yine bu satırlarda da görüldüğü gibi kaynak metin yazarı söz sanatlarından faydalanılmıştır. Faydalanılan söz sanatı bir deyimdir. Bu tür söz sanatlarının hedef dile yine eşdeğer bir söz sanatıyla aktarılması beklenir. Aktarılan cümle incelediğinde aktarımın “gözüne batmak” deyimiyile yapıldığı görülmektedir. “Gözüne batmak“ deyimini kaynak metinde verilmek istenen anlamı hedef kitle okuyucusuna aynen aktarmayı başarmıştır. Bu sebeple bu çevirinin yerinde bir çeviri olduğu düşünülmektedir.

Anton hat eben einem Jungen, der größer ist als er, zwei Ohrfeigen gegeben. Und da könnte man ja nun meinen, Anton habe Mut bewiesen. Es war aber gar nicht Mut, es war Wut. Und das ist ein kleiner Unterschied, nicht nur im Anfangsbuchstaben (Kästner, 1931, s. 56).

Anton, az önce kendisinden büyük olan bir çocuğa iki tokat çaktı. Bu yüzden, Anton’nun cesaretini kanıtladığı düşünülebilir. Ama bu cesaret değil öfkeydi. Bu da yalnızca yazım şekliyle sınırlı olmayan bir farktır (Çorlu, 1998, s. 46).

Kaynak dilde verilen cümleler incelediğinde yazılışarı çok benzeyen ancak anlamsal açıdan hiç benzemeyen “Mut” ve “Wut” kelimeleri görülmektedir. Mut kelimesi Önen, Şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 700)’ e göre cesaret, yüreklilik, korkusuzluk, anlamlarına gelmektedir. Wut kelimesi ise yine Önen, Şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 1326)’ e göre öfke, hiddet, kızgınlık, gazap, hışım, anlamlarına gelmektedir. Daha öncede bahsettiğimiz gibi bu sözcüklerin anlamsal açıdan birbirleriyle herhangi bir şekilde benzeşmedikleri görülmektedir. Ancak yazım şekilleri çok benzediğinden kaynak metinde yazar bu benzerliğe vurgu yaparak hikayesine devam etmiştir. Hedef dile aktarılan cümleleri incelendiğinde “Mut” ve “Wut” kelimelerini çevirmenin, haklı olarak, “cesaret” ve “öfke” kelimeleriyle eşleştirdiği görülmektedir.

Kaynak dilde verilen “Es war aber gar nicht Mut, es war Wut. Und das ist ein kleiner Unterschied, nicht nur im Anfangsbuchstaben.“ ifadesindeki ilk cümlede yazar, çocuğun davranışının cesareten değil, kızgınlıkta kaynaklandığını ifade etmektedir ve ikinci cümlede, bu iki sözcüğün yazılışlarının benzeşmesine atıfta bulunarak, bu davranışın sadece sözcüklerin baş harflerindeki bir değişiklikten kaynaklanmadığını belirtmektedir. Böyle bir ifadenin kaynak metin içersinde kullanılmasında herhangi bir yanlışlık yoktur. Ancak çevirmenin hedef dile yaptığı aktarıma bakıldığında, bu ifadenin şöyle verildiği görülür: “Ama bu cesaret değil öfkeydi. Bu da yalnızca yazım şekliyle sınırlı olmayan bir farktır.” Çevirmenin yaptığı bu aktarımda ilk cümle metin bağlamına göre uygundur. İkinci cümleyi ele aldığı anda ise, çevirmenin hedef kitle okuyucusunu düşünmeden kaynak metinde geçen ifadeyi aynen aktardığı görülmektedir. Hedef metin okuyucusu “Bu da yalnızca yazım şekliyle sınırlı olmayan bir farktır.” cümlesini okuduğunda, bu cümleyi metin bağlamına göre anlamlandırmakta güçlük çekecektir. Çünkü hedef dile göre “cesaret” ve “öfke” kelimelerinin kaynak dilde belirtildiği gibi şekilsel olarak bir benzerliği yoktur. Bu sebeple çevirmenin bu kısmı aktarmamayı ve bu kısma hedef kitle okuyucusunun metninde hiç yer vermemeyi tercih etmesi daha uygun olurdu.

Na, nun schütten Sie mal Ihr Herz aus (Kästner, 1931, s. 60).

Hadi içinizi dökün bana, dedi (Çorlu, 1998, s. 49).

Kaynak metinde verilen cümleye bakıldığında cümle içersinde “Herz ausschütten” şeklinde bir deyim kullanıldığı görülmektedir. Deyimleşmiş ifadelerin aktarımının yine deyimleşmiş ifadelerle olması gerektiğinden çevirmen bu ifadeyi hedef dile “içini dökmek” şeklinde kullanılan bir deyimle aktarmıştır. Çevirmen kaynak dilde kullanılan deyim eşdeğerini hedef metinde de kullanmıştır bu sebeple anlamsal açıdan eşdeğerlilik başarılı bir şekilde sağlanmıştır.

>> *Au! <<, schrie das Kind. Es schmeckte Blut. Piefke hoppelte in den Korb. Er war froh, das er nicht mehr angebunden war. Pünktchen wischte sich ein paar Tränen aus den Augen. >> Junge, Junge <<, sagte sie und suchte ein Taschentuch. Schließlich fand sie eines, schob es in ihren Mund und biss darauf* (Kästner, 1931, s. 60).

“Ay” diye bağırdı çocuk. Kan tadı geldi. Pıfıdık sepetin içine zıpladı. Artık bağlı olmadığına seviniyordu. Noktacık gözünden gelen birkaç damla yaşı sildi. “Vay canına,” dedi ve mendil aradı. Sonunda bir tane buldu, ağzına soktu ve ısırıldı (Çorlu, 1998, s. 48).

Kitabın bu kısmında Noktacık sallanan dişini çıkarmak istemektedir. Bu sebeple bir ip alır ve bir ucunu köpeği Pıfıdık’a diğer ucunu ise dişine bağlayıp masanın üzerine çıkar ve köpeğini masadan aşağı iter. Sonucunda Noktacık acı çekse de diş çıkmış olur. Kaynak metin yazarı bu olayı anlatırken bir takım ünlemlerden yararlanmıştır. Ancak bildiğimiz üzere ünlemlerde yine kültürlere özgüdür. İlk cümlelerin başında görülen ünlem ifadesi kaynak dil kültürüne aittir. Kaynak dil kültüründe acı ifadesi “Au!” şeklindedir. Bu ifadeyi hedef dile aktaran çevirmen aynı ifadenin eşdeğerini hedef kültür için de bulmuştur. Hedef dil kültüründe acı ifadesi “Ay!” şeklindedir. Bu sebeple çevirmenin yaptığı aktarım eşdeğerini bulmuştur.

Alttaki cümlelerin başına baktığımızda yine bir kültürel ifade görülmektedir. “Junge, Junge” ikilemesini çevirmen bağlamdan yola çıkarak “Vay canına” ifadesiyle hedef kültüre aktarmıştır. Çevirmenin bu aktarımı kaynak metindeki eşdeğerini yansıtmaktadır.

>> *Was ist mit Ihnen los? <<, fragte Pünktchen. >> Sie sind seit ein paar Tagen sehr komisch, merken Sie das nicht selbst? Wo brennt’s denn? <<* (Kästner, 1931, s. 60).

Neyiniz var sizin?” diye sordu Noktacık. “Bir kaç gündür çok tuhafınız, kendiniz de fark etmiyor musunuz? Derdiniz ne? (Çorlu, 1998, s. 49).

Kaynak metinden alıntılanan cümleye bakıldığında mecaz anlamda bir kullanım ile karşılaşmaktadır. “Wo brennt’s denn?” ifadesi Önen, Şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 172)’te, “Bu ne telaş, bu ne acele!” şeklinde verilmesine rağmen hedef dile aktarım işlemini yapan çevirmen bu ifade için “Derdiniz ne?” karşılığını kullanmıştır. Bağlam çerçevesinde bakıldığında çevirmenin bu ifadeye yer vermesi kesinlikle uygundur. Herhangi bir anlam bozukluğuna sebep olmadan kendi seçtiği sözcüklerle eşdeğerliliği sağlamayı başardığı düşünülmektedir.

Sie stellte sich neben das Kinderfräulein, schielte Heimlich nach dem Papier und sagte, als sei sie ihr eigener Großvater: >> Na, nun schütten Sie mal Ihr Herz aus. << (Kästner, 1931, s. 60).

Bakıcının yanına gitti, kağıda gizlice bir göz attı ve sanki bakıcının büyük babasıymış gibi bir tavırla “Hadi içinizi dökün bana,” dedi (Çorlu, 1998, s. 49).

Kitabın bu bölümünde çocuk bakıcısı, Noktacık’ın yaşadığı evi soymak isteyen nişanlısı için evin planını bir kâğıda çizmiştir. Noktacık da kâğıtta ne yazdığını merak ettiği için

bakıcının yanına oturur ve gizlice kâğıda bakar. Ancak bakıcının kâğıtta yazılı olanları Noktacık'tan gizlemek istemesi üzerine Noktacık bakıcının ağzından laf almaya çalışır. Kaynak metin yazarı bu bölümdeki olayla ilgili anlamsal ifadeyi güçlendirmek için “Herz ausschütten” şeklinde bir deyimden yararlanmıştır. Hedef metine aktarma işlemini yapan çevirmen de aynı şekilde, hedef dil kültüründe aynı anlama gelecek “içini dökmek” deyimini kullanmıştır. Bu iki deyim birbirinin eşdeğeri oluğu için kaynak metinde verilen anlam hedef metine aynen aktarılabilmiştir. Çevirmenin de aynı şekilde deyim kullanması hem anlamsal hem de biçimsel eşdeğerliliği sağlamıştır.

>> *Wann hat Berta eigentlich Ausgang?* << *fragte sie.*

>> *Morgen* <<, *erklärte Pünktchen.* >> *Und wozu wollen Sie das wissen?* <<

>> *Nur so!* <<, *sagte das Fräulein.*

>> *Nur so!* <<, *rief Pünktchen aufgebracht.* >> *Solche Antworten hab ich gern* << (Kästner, 1931, s. 60-61).

Berta hangi gün izinli? diye sordu.

Yarın, diye açıkladı Noktacık. Peki neden bilmek istiyorsunuz?

Öyle işte, dedi bakıcı.

Öyle işte! diye bağırdı Noktacık heyecanla. Böyle yanıtları da nereden buluyorsunuz? (Çorlu, 1998, s. 49)

Kitabın bu kısmında çocuk bakıcısı, nişanlısının soygunu gerçekleştirebilmesi için, diğer bakıcının hangi gün izinli olduğunu öğrenmeye çalışır ve bunu Noktacık'a sorar. Noktacık da cevap verir ve bakıcıya bunu neden bilmek istediğini sorar. Bakıcı yukarıdaki diyalogda görüldüğü üzere “Öyle işte” cevabını verir. Noktacık bu cevap üzerine sinirlenir ve kaynak metin yazarı burada bir söz sanatından yararlanarak karaktere “Solche Antworten hab ich gern.” sözcüklerini söyler. Bu cümlemin kaynak metinden hedef metine aktarımının tamamen kusurlu olduğu düşünülmektedir. Kaynak metinde cümleyi söyleyen kişi bu tür cevapları beğendiğini ifade etmektedir. Ancak hedef metne yapılan aktarımda tamamen başka bir ifadeden söz edilmektedir. Dolayısı ile kaynak metin ve hedef metin anlamsal olarak örtüşmemektedir. Cümle yapısı açısından da incelendiğinde kaynak metinde cümlemin basit cümle olarak verildiğini ancak hedef dile yapılan aktarımda bu cümlemin

soru cümlesine dönüştüğü görülmektedir. Cümleler birbirleriyle kıyaslandığında yapıları bakımından da örtüşmedikleri açıkça görülebilir.

Sie klopfte sanft an Pünktchens Tür, aber niemand antwortete. >> Ob sie den schon schläft, die kleine Krabbe? <<, fragte sie sich (Kästner, 1931, s. 63).

Yavaşça Noktacık'ın kapısını tıklattı ama kimse yanıt vermedi. Acaba uyudu mu bu küçük çitlembik? diye sordu kendi kendine (Çorlu, 1998, s. 50).

İncelenen kitabın bu bölümüne bakıldığında Noktacık'ın yine çocuk bakıcısıyla birlikte dilencilik yapmaya gitti bir gece de, diğer bakıcı Noktacık'a kurabiye vermek için odasının kapısını tıklar. Ve kendi kendine çocuğun uyuyup uyumadığı hakkında yorum yapar. Kaynak metin ele aldığı anda “Ob sie den schon schläft, die kleine Krabbe?” şeklinde bir monolog görülmektedir. Burada kullanılmış olan “Krabbe” sözcüğünün anlamı Önen, Şanbey ve Ülkü'nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 597)' te, çağanöz; kabukluların on ayaklılar alt takımından, eti için avlanan, pavuryaya benzer küçük su hayvanı, yengeç olarak verilmiştir. Ancak hedef dile yapılan aktarıma bakıldığında çevirmen bu sözcüğü “çitlembik” sözcüğü ile eşleştirmiştir. Çevirmenin çevirisini bu şekilde yapması yerinde bir çeviri olmuştur. Kaynak metin kültüründe “Krabbe” sözcüğü genelde çocuklara karşı sevgi göstermek isteyenler tarafından kullanılır. Aynı şekilde “çitlembik” sözcüğü de hedef kültürde çocuklar için aynı amaçla kullanıldığından, çevirmenin yaptığı bu işlem yerinde bir çeviri olmuştur.

Die Kinder machen Nachtschicht (Kästner, 1931, s. 65).

Çocuklar gece vardiyasında (Çorlu, 1998, s. 53).

Kaynak metinde “Die Kinder machen Nachtschicht.” olarak verilen başlık hedef dile “Çocuklar gece vardiyasında.” olarak çevrilmiştir. Buradaki çeviride anlam kayması oluşmuştur. Aktarılan cümle “Çocuklar gece vardiyası yapıyor.” şeklinde çevrilmeliydi. Çünkü “Çocuklar gece vardiyasında.” Cümlesinin anlamı hedef dilde “Die Kinder in der Nachtschicht.” olarak çevrilmiştir. Bu sebeple yapılan aktarımın eksik bir aktarım olduğu düşünülmektedir.

Das Geschäft blüht (Kästner, 1931, s. 67).

İşler iyi gidiyor (Çorlu, 1998, s. 54).

Asıl metinde yan anlamıyla kullanılan “blühen” sözcüğünün kaynak metne kattığı anlam, hedef metne aktarılırken hedef kültürden seçilen bir kelimenin temel anlamıyla verilemek istenmiştir. Yazarın bu şekilde bir aktarım yapması hedef dil okuyucusuna anlamı tam anlamıyla aktarabilmesine olanak sağlamıştır. Almanca’da kullanılan “blühen” kelimesi çiçekler için “açmak” anlamına gelmektedir. Bu cümlelerin tam çevirisi “İşler çiçek açıyor.” anlamına gelmektedir. Hedef dil ve kültür yapısı göz önüne alındığında böyle bir çevirinin mümkün olmamasından dolayı çevirmen hedef dilde aynı anlamı sade bir şekilde vermeyi tercih etmiştir ve çeviri hedefine ulaşmıştır.

Vielen heißen Dank (Kästner, 1931, s. 67).

Gönülden teşekkürler (Çorlu, 1998, s. 54).

Bu iki cümle incelendiğinde her iki cümlelerin de kendi okuyucu kültürüne göre şekil aldığı görülmektedir. Kaynak metin dilinde “Vielen heißen Dank.” Kültüre özgü bir kullanımdır. Bu tür bir kullanımı hedef kültür okuyucusuna “Sıcak teşekkürler” şeklinde çevirmek mümkün olmadığından çevirmen kültürel bir eşdeğerlilik arama yoluna gitmiştir. Bu kültürel eşdeğerliliği “Gönülden teşekkürler.” Şeklindeki bir ifadeyle sağlamaya çalışmıştır ve başarılı bir aktarım gerçekleştirmiştir.

Er hat doch bis zum Sonnabend die faule Seite (Kästner, 1931, s. 67).

Ne de olsa cumartesi gününe kadar işlek olmayan tarafta duruyor (Çorlu, 1998, s. 55).

Cümle sonunda kullanılan “...die faule Seite.” ifadesi asıl olarak tembel taraf anlamına gelmektedir. Ancak hedef dil kültüründe böyle bir ifade ve kullanım olmadığı için sözcüklerin bu şekilde kullanılması anlam kaybına yol açacağından çevirmen aynı anlamı başka sözcükler kullanarak sağlamaya çalışmıştır. Bunun için de metin bağlamına bakarak en uygun sözcükleri bulmuştur. Bağlama göre dilencilik yapan Pünktchen caddenin işlek tarafında durmaktadır, o taraf dolu olduğu için Anton’da caddenin karşı tarafında dilenmektedir. Caddenin karşı tarafından daha az insan ve araç geçmekte olduğu için yazar o tarafa “...die faule Seite.” demiştir. Söz konusu bir cadde olduğu için hedef metne yapılan aktarımda çevirmen “işlek olmayan taraf” ifadesini kullanmıştır. Kullandığı bu ifade ile hedef dil okuyucusuna kaynak dil de verilme istenen anlamı tam olarak aktarmayı başarmıştır.

>> *Wie viel hast du verdient? <<, fragte sie.*

>> *Fünfundneunzig Pfennige <<, sagte der Junge betrübt.*

>> *Ein Herr gab mir fünfzig Pfennig, sonst könnte ich überhaupt einpacken <<*
(Kästner, 1931, s. 69).

Ne kadar kazandın? diye sordu kız.

Doksan beş kuruş, dedi çocuk hüznle. Bir beyfendi elli kuruş verdi, yoksa orada durmama değmeyecekti hiç (Çorlu, 1998, s. 57).

İncelenen bu diyalogta, Noktacık ve Anton, köprüde dilendikten sonra ne kadar paraları olduğu hakkında konuşmaktadırlar. Anton'un konuşmasının son cümlesinde kullandığı "einpacken können" ifadesinin karşılığını Önen, Şanbey ve Ülkü'nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 253)' te, başarısızlığa uğramak, olarak görülmektedir. Çevirmenin kaynak dilden hedef dile yaptığı aktarımı ele aldığımızda, "..., sonst könnte ich überhaupt einpacken." ifadesini "..., yoksa orada durmama değmeyecekti hiç." olarak aktardığını görmekteyiz. Çevirmen aktarılan kısımdaki olayda, bir başarısızlığın söz konusu olduğunu ifade etmesi gerektiğinden ancak, sözlükte verilen "başarısızlığa uğramak" öbeğinin metnin gidişatına uymamasından dolayı, kendi sözcüklerini kullanarak, aktarma işlemini gerçekleştirmiştir. Böylece metnin anlam bütünlüğü korunmuştur.

>> *Das war ein Wohnungsplan <<, stellte Anton fest. Pünktchen schlug sich mit der Hand vor die Stirn. >> Ich Affe <<, sagte sie, >> und darauf bin ich nicht gekommen! Aber wozu zeichnet sie Wohnungsplänge? <<* (Kästner, 1931, s. 74)

Bu bir evin planı, diye açıkladı Anton. Noktacık elini alnına vurdu. Ne salağım ben, dedi kız, bu aklıma gelmedi! Peki neden ev planları çiziyor? (Çorlu, 1998, s. 60)

Burada yine Noktacık ve Anton arasında geçen bir konuşma ele alınmıştır. Kaynak dilde verilen konuşmanın içersinde geçen "Ich Affe" sözcük öbeğini, çevirmen hedef dile "Ne salağım ben" şeklinde aktarmıştır. "Affe" sözcüğü, Önen, Şanbey ve Ülkü'nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 26)'te, aptal, olarak verilmiştir. Bu sözcük "Affe" kelimesinin yan anlamsal düzeydeki karşılığıdır. Ancak çevirmen "aptal" sözcüğünü kullanmak yerine, bu sözcüğün eş anlamlısı olan "salak" sözcüğünü tercih etmiştir. Kaynak dilde de yazar sözcüğü yan anlamsal düzeyde kullanmıştır. Çevirmenin yaptığı

aktarımda anlam düzeyini korumuş ve kaynak dilde verilen anlamı hedef dile de metin bağlamına uygun şekilde aktarmıştır.

Er schütelte ihr erfreut die Hand,... (Kästner, 1931, s. 76).

Çocuk elini dostça sıkı,... (Çorlu, 1938, s. 61).

Kaynak dilden hedef dile aktarılan bu cümlede çocuğun kızın elini dostça sıkıdığı belirtilmiştir. “Erfreut” kelimesi hedef dilde “mutlulukla, sevinçle” anlamına gelmektedir. Ancak aktarımın kelimen ilk anlamıyla yapılması anlamsal açıdan bağlam bütünlüğü çerçevesinde hedef dil de sıkıntı yaratacağından çevirmen bu aktarımı “Çocuk elini dostça sıkı,...” şeklinde yapmıştır. Çevirmenin kendi kelimelerini seçerek yaptığı bu çeviri işleminde bağlam bütünlüğü sağlanmıştır. Bu sebep yapılan işlemin yerinde bir işlem olduğu düşünülmektedir.

An der Tür zum Schlafzimmer blieb er stehen und presste das Ohr ans Holz (Kästner, 1931, s. 77).

Yatak odalarının kapısında durdu; kulağını kapıya dayadı (Çorlu, 1998, s. 62).

Kaynak dildeki bu cümlede “... presste das Ohr ans Holz.” kısmı incelendiğinde yazarın üslubu ortaya çıkmaktadır. Bahsi geçen kısmın hedef dile aktarımı incelendiğinde “... kulağını kapıya dayadı.” şeklinde bir aktarım ortaya çıkmıştır. Buradaki aktarımda bir anlam daralması olduğu düşünülmektedir. Çünkü yazar asıl metinde bu şekilde sade bir deyiş hedeflemiş olsaydı “... presste das Ohr an die Tür.” cümlesini kullanabilirdi. Ancak bu şekildeki bir cümle yapılan çeviriye eşdeğer olabilmektedir. Bize göre bu cümlemin hedef dil okuyucusuna aktarımı “ Yatak odasının kapısında durdu; kulağını tahtaya dayadı.” şeklinde olmalıydı.

Und da wärt ihr mir nur im Wege (Kästner, 1931, s. 81).

Ve siz bu konuda bana yalnızca ayakbağı olursunuz (Çorlu, 1998, s. 65).

Kaynak dilden hedef dile yapılan bu aktarıma bakıldığında yine bir deyim ile karşılaşılmaktadır. “im Wege sein“ deyimini “birine engel olmak” gibi bir anlam içermektedir. Çevirmenin yaptığı aktarımı ele aldığımızda, aktarma işleminde yine bir deyimle yapıldığı görülmektedir. “Ayak bağı olmak” aynı şekilde, “birine engel olmak” anlamını taşımaktadır. Çevirmenin yaptığı bu aktarım hem metin bağlamı hem de biçimsel açıdan doğru bulmaktadır.

Ich muss mit Herrn Bremser unter vier Augen sprechen (Kästner, 1931, s. 83).

Bay Bremser'le baş başa konuşmam gerekiyor (Çorlu, 1998, s. 68).

Kaynak metinde söz sanatlarıyla bezenmiş olan cümlelerin hedef dile aktarılırken yine söz sanatlarıyla aktarılmış olması gerekmektedir. Deyimler kültürel olgulardır ve her deyim kendi kültürü içersinde kendi anlamını taşır. Bu sebeple deyimlerin bir dilden bir dile aktarımı yapılırken varsa hedef dildeki eşdeğeri bulunmalıdır. Bu iki cümleyi inceledğimizde çevirmenin kaynak metinde geçen “unter vier Augen sprechen” deyimini hedef dilde aynı anlamı taşıyan ve bu deyimden eşdeğeri olan “baş başa konuşmak” deyimine karşıladığı görülmektedir. Yapılan bu aktarımın hem biçimsel hem de kültürel açıdan birbirine eşdeğer olduğu saptanmıştır.

Aber sie sprachen fast gar nicht mehr und spitzten die Ohren (Kästner, 1931, s. 83).

Ama neredeyse artık hiç konuşmuyorlardı, kulaklarını dört açmışlardı (Çorlu, 1938, s. 68).

Kaynak metinden alıntılanan bu cümlede yine söz sanatlarından yararlanıldığı görülmektedir. Yazar anlatmak istediğini deyimlerden faydalanarak anlatmıştır. Deyimselleşmiş ifadelerin hedef dile aktarımında yine bir deyimle aktarılması beklenmektedir. Bu cümlelerin kaynak dile yapılan çevirisi incelendiğinde karşımıza “die Ohren spitzen” deyiminden karşılığı olarak “kulaklarını dört açmak” deyimini çıkmaktadır. Çevirmenin seçmiş olduğu “kulaklarını dört açmak” deyimini kaynak metinde verilen deyimden tam anlamıyla anlamsal ve biçimsel açıdan eşdeğeridir.

Nun verlieren Sie mal nicht den Kopf (Kästner, 1931, s. 97).

Şimdi hemen öyle telaşlanmayın bakalım (Çorlu, 1998, s. 78).

Ele aldığımız bu cümlede yazarın söz sanatlarından yararlanmış olduğu görülmektedir. Kaynak metinde kullanılan “den Kopf verlieren” deyiminden hedef dile yine bir deyimle aktarılması beklenmektedir. Ancak hedef dilde kaynak metinde kullanılan bu deyimden karşılığını bir deyimle vermek mümkün olmadığından yazar çeviri işlemini kendi kelimeleriyle yapmıştır. Çevirmenin aktarma işlemini kendi kelimeleriyle yapması hedef metin odaklı çeviri anlayışına uygun bir çeviri olmuştur.

Den Jungen kriegen wir wieder. Unkraut verdirbt nicht (Kästner, 1931, s. 97).

Onu yine buluruz. Acı patlıcan kırağı çalmaz (Çorlu, 1998, s. 78).

Kaynak dilde verilmiş olan ikinci cümleye baktığımızda, cümlelerin bir deyim olduğu görülmektedir. Kaynak dilden hedef dile yapılan aktarıma baktığımızda, aynı şekilde bir deyim karşımıza çıkmaktadır. Çevirmen kaynak dilde verilen deyimden tam karşılığını hedef dilde de bulabilmiş ve eşdeğerliliği anlamsal ve biçimsel açıdan sağlayabilmiştir.

Herrn Bremser geht ein Licht auf (Kästner, 1931, s. 81).

Bay Bremser'in akli başına geliyor. (Çorlu, 1998, s. 65).

Hedef dilde “...geht ein Licht auf” şeklindeki kullanımın deyimleşmiş bir kullanım olduğu görülmektedir. “geht ein Licht auf” sözcük öbeğinin karşılığını, Önen, Şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 643)’ te, İşte şimdi anlıyorum! olarak bulunabilir. Ancak Kaynak dilden hedef dile yapılan aktarma işlemi çevirmen, bu öbeği “aklı başına gelmek” olarak aktarmıştır. Metin bağlamında yapılan bu aktarma işlemini incelediğimizde, bağlamı bozmadığını ve anlamsal olarak aynı anlamı verdiği için, bu işlem uygun bulunmuştur. Yazar, söz sanatlarını kullanarak okurlar üzerinde daha büyük bir etki yaratmaya çalışmıştır. Bu sebeple de çevirmenin, hedef dilden kaynak dile yaptığı aktarımı kaynak metinde kullanılan deyimden anlamsal eşdeğerini hedef dilde bularak anlam kaybı oluşturmada gerçekleştirildiği görülebilir.

Da standen nun die andern vorm Auto wie die begossenen Pudel (Kästner, 1931, s. 81).

Bunun üzerine ötekiler arabanın önünde başlarından aşağı soğuk sular dökülmüş gibi kalakaldılar (Çorlu, 1998, s. 65).

Kaynak dilde verilen cümlede yazarın deyim kullanarak hikâyesine devam ettiği görülmektedir. Hedef dile bakıldığında çevirmen de aynı şekilde hedef kültürde verilen deyimden eşdeğerini bulmaya çalışmıştır. Çevirmen bu davranışıyla hem cümlelerin sanatsal söyleyişine hem de yapısına sadık kalmaya çalışmıştır. Ancak çevirmenin hedef dil kültüründe bulduğu eş değer deyimden kullanım şekli hatalıdır. Hedef dil kültüründe “başından aşağı soğuk su dökülmek” şeklinde bir deyim yoktur. Bu deyimden aslı “başından aşağıya kaynar sular dökülmek” olmalıdır. Aktaş (1996, s. 108)’ ın deyim aktarmaları için dediği gibi, “Her dilin kültüründe geleneklerle yerleşmiş olan ve değişik bir biçimde yapılaşan bu anlatım biçimlerinin bir dilden diğer bir dile aktarılması sanıldığı kadar kolay değildir. Hatta denilebilir ki çevirmen için en güç iş deyimleri çevirmektir. Hele çevirmen hedef dilin kültürüne vakıf değilse bu güçlük iyice artar. Bu bakımdan deyimleri çevirirken

sözcüklerden yola çıkarak değilde ilgili dilin kültüründe bu deyimın nasıl ifade edildiğini araştırmak gerekir.” Aktaş’ın da bu açıklamasına dayanarak buradaki çeviri işleminin başarılı olmadığı düşünülmektedir.

Weißes Haar kann man deinetwegen kriegen! (Kästner, 1931, s. 102)

Senin yüzünden insan bir günde yaşlanır! (Çorlu, 1998, s. 82)

Kaynak dildeki cümleye baktığımızda, asıl aktarımın “Senin yüzünden insanın saçları beyazlar.” şeklinde olabileceği görülmektedir. Hedef dile yapılan aktarıma baktığımızda, aktarma işlemine çevirmenin kendi yorumunu kattığı görülmektedir. Ancak bu işlem metin bağlamını bozmadığı ve metin bağlamında anlatılmak isteneni daha anlaşılır kıldığı için. Aktarma işleminin uygun olduğu düşünülmektedir.

Und dann stellen Sie sich vorm Hause auf, und wenn Sie eine Viertelstunde später nicht Ihr blaues Wunder erleben, will ich Matz heißen (Kästner, 1931, s. 106).

Sonra evin önünde durun ve on beş dakika sonra küçük dilinizi yutmazsanız Arap olayım (Çorlu, 1998, s. 84).

Kaynak metinden ele aldığımız cümlede “ein blaues Wunder erleben“ ve “ich will Matz heißen“ şeklinde iki tane deyim ile karşılaşılmaktadır. Deyimler kültüre özgü olduğu için, her bir deyim kendi kültürü içersinde anlamlıdır. Bu sebeple de çevirmen bahsi geçen deyimlerin hedef kültürdeki eşdeğerlerini bulmaya çalışmıştır. Çevirmenin yaptığı bu aktarımda yazarın vermek istediği ifadenin hedef kültürdeki tam karşılığını bularak aktardığı görülmektedir. Birebir yapılan bir çeviri olsaydı yapılan çevirinin hedef kültürde aynı etkiyi yaratmayacağı çok açıktır. Çevirmen aynı ifadenin hedef dilin kültürde nasıl ifade edildiğini bulmuş ve o şekilde aktarımı sağlamıştır.

Wenn ihn jetzt ein bekannter trafe! Das konnte ein reizender Skandal werden. >> Der Direktor Pogge steht abends vor seinem eigenen Haus und spioniert <<, würde es heißen (Kästner, 1931, s. 109).

Şimdi bir tanıdık onu görecektir! “ Müdür Pogge akşamları kendi evinin önünde duruyor ve ajanlık yapıyor, “ derlerdi (Çorlu, 1998, s. 86).

Kaynak dilde verilen yukarıdaki kısımdan , birbirleriyle bağlantılı üç cümle çıkmaktadır. Ancak hedef dile yapılan aktarım incelendiğinde ise, çevirmenin aktarımı iki cümleyle sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Ancak „Das konnte ein reizender Skandal werden.“

cümlesinin aktarımı yapılmadığı için, hedef dildeki bu aktarım anlamsal olarak eksik kalmıştır. Aktarımın, “Şimdi bir tanıdık onu görecektir. Bu bir skandal olurdu. “Müdür Pogge akşamları kendi evinin önünde duruyor ve ajanlık yapıyor,” derlerdi. şeklinde olmasını daha uygun bulunmuştur.

Gottfried Klepperbein lief, so schnell ihn die Füße trugen (Kästner, 1931, s. 115).

Gottfried Klepperbein, var gücüyle koştu (Çorlu, 1998, s. 92).

Kaynak dilde kullanılan bu cümle için asıl çevirisi “Gottfried Klepperbein, ayaklarının onu taşıyabileceği kadar hızlı koştu.” olmalıydı. Ancak hedef dile yapılan aktarımda çevirmen bu cümleyi deyimleşmiş bir ifadeyle aktarmayı tercih etmiştir. Bu tür bir aktarım hedef dilde okurların kafasında daha güzel yer edindiği için aktarım uygun bir aktarım olmuştur ve ifade tam karşılığını bulmuştur.

Wieder war es nichts mit der Autofahrt! (Kästner, 1931, s. 146)

Arabayla gezinti bir kez daha suya düşmüştü! (Çorlu, 1998, s. 116)

Kaynak dilde verilen bu cümle için hedef dile aktarımında çevirmen deyim kullanmıştır. Kaynak dildeki ifadeyi hedef dildeki bu deyim tam anlamıyla karşılayabildiği için ve hedef dil okuyucusunda aynı etkiyi yaratabildiği için aktarım tam bir aktarım olmuştur.

Fräulein Andachts Bräutigam sitzt im Gefängnis, Anton und seine Mutter sitzen im Glück, Pünktchen sitzt neben ihrem Anton, und Fräulein Andacht sitzt in der Tinte (Kästner, 1931, s. 154).

Bayan Andacht'ın nişanlısı hapisshane, Anton ve annesi mutlu, Noktacık Anton'cuğunun yanında ve Bayan Andacht'ın başı dertte (Çorlu, 1998, s. 123).

Kaynak dilden hedef dile aktarılan bu cümle incelendiğinde, cümle içerisinde ilki “im Glück sitzen” ikincisi “in der Tinte sitzen” olmak üzere iki deyimle karşılaşılmıştır. Sırasıyla incelendiğinde, “im Gkück sitzen” ifadesinin karşılığını çevirmen “mutlu olmak” olarak aktardığı görülmüştür. Kaynak metinde deyim olarak verilen bu kısmın, hedef metinde düz anlamsal düzeyde ortaya çıkmıştır. Kaynak dildeki bu deyim, deyim olarak hedef dilde eşdeğeri bulunmadığı için, metin bağlamı dikkate alınarak yapılan “mutlu olmak” şeklindeki aktarma işlemin başarılı bulunmuştur.

Kaynak dilde “in der Tinte sitzen.” olarak verilen deyimın karşılığını, Önen, şanbey ve Ülkü’nün hazırladığı Almanca-Türkçe Sözlük (1993, s. 1085)’ te, kötü bir durumda bulunmak, olarak verildiği görölmektedir. Kaynak dilden hedef dile yapılan aktarma işleminde, çevirmenin bu ifadeyi “başı dertte olmak” şeklinde aktarmış olduğu görölmektedir. Çevirmenin yaptığı bu aktarım metin bağlamına uymakta ve kaynak metinde verilmek istenen anlama uymaktadır.

Obwohl nun die Geschichte von Pünktchen, Anton und Piefke zu Ende ist, hab ich noch eine Kleinigkeit auf dem Herzen (Kästner, 1931, s. 156).

Noktacık, Anton ve Pıfıdık’ın öyküsü sona ermiş olsa da eklemek istediğim bir şey var (Çorlu, 1998, s. 125).

Çevirmenin yaptığı aktarımda kaynak dilde verilen “... auf dem Herzen.” Kısmı hedef dile aktarılamamıştır. Bunun sebebi hedef dilde bu kelimelerin burada kullanıldığı anlamda bir kullanımın olmamasıdır. Bu sebeple çevirmenin aktarımı bu şekilde yapmış olması en doğru aktarım şeklidir.

4.5. Çevirinin Dil Öğretimindeki Yansımaları

Bu bölümde yukarıda sunulmuş olan çeviri metninin yabancı dil öğretiminde özellikle günlük hayatta sıkça kullanılan deyimlerin öğretilmesinde kullanılabileceğini, ayrıca çevirinin yine yabancı dil öğretiminde öğrencilerin hem ana dillerini hem de yabancı dillerini geliştireceğini aşağıdaki kuramcılardan görüşlerinden yararlanarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu bölümde çevirinin dil öğretimi üzerindeki etkileri ele alınmaya çalışılacaktır. Tarihsel süreç içerisinde farklı dillerin ortaya çıkmasıyla birlikte çeviri olgusu günümüze değin insanoğlunun sürekli bir ihtiyacı haline gelmiştir. Farklı farklı diller konuşan topluluklar arasında iletişimin sağlanmasından, uzak coğrafyalardaki değişik kültür ve medeniyetlerin birbirleriyle olan ilişkilerine kadar tüm etkinlikler sözlü ve yazılı çeviriler sayesinde gerçekleşmiştir. Uygulamada her zaman var olan çeviri işleminin nasıl yapılması gerektiği ile ilgili tarih boyunca farklı fikirler ortaya atılmış ve çevirinin akademik anlamda bir bilim haline dönüşmesi 20. yüzyılın ikinci yarısını bulmuştur. Aktaş (2009, s. 203)’ a göre “çok eskiden beri yabancı dil öğretiminde kullanılagelmekte olan çeviriyi de bir öğretim aracı

olarak kabul edebiliriz.” Türkiye’de çeviri bölümleri ilk olarak 1980’li yıllarda Mütercim-Tercümanlık bölümleri olarak eğitim hayatına girmiştir.

Yaşar (1990, s. 217)’ a göre, gün geçtikçe uluslararası ilişkilerin daha önemli boyutlar kazandığı dünyamızda, yabancı dille çok yönlü iletişim kurma büyük bir değer kazanmış ve bu sebeple yabancı dil öğretimi ve öğrenimi herkes için neredeyse zorunlu hale gelmiştir. Dilbilimin en önemli alanlarından biri olan yabancı dil öğretimi, teknik ve yöntem açısından ilerlemekte ve daha sağlam temellere oturtulmaya çalışılmaktadır. Günümüzde içerik açısından çok zengin kitapların yanısıra, hareketli ve hareketsiz filmler, radyo televizyon, teyp, dil laboratuvarları ve video gibi hem görsel hem de işitsel araç ve gereçlerden de yabancı dil öğretiminde yararlanılmaktadır.

Königs (2000, s. 6-13)’ e göre yabancı dil öğretiminde çeviriye verilen önem tekrar artmaya başlamıştır. Avrupa Birliği ülkelerinin kabul ettiği kriterlerde Avrupa Komisyonu ”dil araçlarından“ söz eder. Dil aracının işaret ettiği anlam, bir metnin içerik açısından başka bir dile aktarılmasıdır. Çevirinin yabancı dil dersindeki işlevi boyutunda yeterlilik açısından iki çeşit çeviriden söz edilir. İlki yabancı dil dersinde çeviri yeterliliğidir. İkincisi, yabancı dil dersinde yer alan herhangi bir alıştırma biçimidir. Anlayışın temelinde yabancı dil dersinde çeviri yapılacaksa bunun mutlaka bir yönleme göre yapılması gerektiği yatmaktadır.

Çeviri işlemini gerçekleştirebilmek için belli beceriler doğrultusunda hareket etmek gerekir. Çünkü çeviri dendiğinde akla bir kültürden diğer bir kültüre, kültür aktarımı gelmektedir. Bu kültür aktarımıyla farklı anlatım tarzlarında birbirine aktarılmış olur. Aktaş (2009, s. 203-204)’ ın dediği gibi:

... çeviri işleminde iki dilin değişik alanlarla ilgili anlatım biçimlerinin en etkin bir şekilde kullanılması ve bunların birbirlerine aktarılması söz konusudur. Yabancı dil öğretiminin asıl hedefi de budur. Yani öğrenilen dilin yazılı ve sözlü olarak günlük hayatta karşılaşılabilecek her bir durumda, doğal iletişim ortamlarında serbestce kullanılmasını sağlamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için, bugün yabancı dil öğretiminde dilin, “dinleme-anlama” (Hörverständnis), “konuşma” (Sprechfertigkeit), “okuma-anlama” (Leseverständnis) ve “yazma” (Schreibfertigkeit) dediğimiz dört temel becerisi esas alınmakta ve uygulamada değişik yaklaşımlar ve etkinliklerle bu becerilerin kazandırılmasına ve pekiştirilmesine çalışılmaktadır.

Avrupa Ortak Başvuru Metni ‘ne göre hazırlanmış dil öğretimi için kullanılan kitaplar incelendiğinde ders kitaplarının belli bir sisteme göre hazırlanmış olduğu görülür. Kitapların içeriklerinin düzenlenişi, konuların sunuluşu ve seçilen alıştırma ve alıştırmaların dilin kullanılmasına yönelik olduğu görülür. Kitaplarda konuların kolaydan zora doğru

sınıflandırıldığı ve alıştırmaların diyaloglar halinde yapıldığı ve öğrenilen konunun daha da pekişmesi için birçok kez konu tekrarı yapıldığı söylenebilir. Bu tür kitapların görsel içeriklerinin çok fazla ve gerçekçi olması, seçilen metinlerin günlük hayattan olması ve bununla birlikte öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerine hitap etmesi, işlenen konuların görsel medya araçlarıyla desteklenmesi dil kullanımını teşvik etmektedir. “Buna bağlı olarak iki dilin kullanılmasını esas alan, çeviri etkinliğinin yabancı dil öğretiminde bir araç olarak kullanılmasının büyük önem taşıdığını rahatlıkla söylenebilir (Aktaş, 1996, s. 376). Çeviri etkinliği öğrenilen yeni kelimeleri ve kültürel öğeleri anlamaya yarayan en kolay yoldur. İşlenen her tür çeviri metni öncelikle tüm yapıları bakımından analiz edilmelidir. Böylelikle öğrenci okuduğu metnin derinliklerine inebilir ve metni daha kolay bir şekilde anlayabilir. Çevirinin yabancı dil konusundaki işlenişine değinen Wills (1980, s. 1-72), öğrencilerin çeviri dersinde ilgili yabancı dili daha iyi öğrenebilmeleri için belli adımlar belirlemiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Kaynak metni oluşturan cümle dizilerinin
 - Sözcük
 - Sözdizimi
 - Anlam
 - İletişimdeki değeri, kullanımı düzeylerinde incelemek.
- Anılan düzeylerin çevirisinde ortaya çıkabilecek güçlükleri tespit etmek, bunları önem derecesine göre sınıflandırmak ve her birini tek tek açıklamak.
- Tespit edilen güçlüklerin hedef dilde en uygun bir biçimde nasıl giderilebileceğine ilişkin değişik alternatifler göstermek ve bunların içersinden en uygun olanı seçerek hedef metnini üretmek.
- Kaynak metnin bütünü göz önünde bulundurularak, içerik, üslup ve iletişimdeki kullanım yönünden iki dil arasında eşdeğerliliğin ne ölçüde sağlandığı konusunda genel değerlendirme yapmak.
- Hedef dile çevrilen metni yeniden kaynak dile çevirmek. Eşdeğerliliğin yine yukarıdaki düzeylerde ne derecede kurulup kurulmadığını araştırmak ve daha sonra çeviri metnini orijinaliyle karşılaştırmak ve yapılan hataları belirlemek, çözüm yolları üzerinde durmak.

Wills'in belirlediği bu beş adımın önemini göz ardı etmeden birde sınıf ortamında ne tür metinlere yer verilmesi gerektiği konusuna değinmek gerekir. Seçilen metinler öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine hitap etmelidir, ilgilerini canlı tutabilecek ve dil kullanım becerilerini bir adım daha ileriye götürebilecek metinler seçilmelidir. Her yeni metin öğrenci için yeni bir bilgi kaynağıdır ve her metnin farklı bir işlevi vardır. Göktürk (1996:25-30) metinleri işlevlerine göre şu şekilde gruplandırmıştır:

- Nesnel bilgilerin dile getirildiği, sözleri kolay kavranılır, anlaşılır ve kısa olan metinler
 - Akademik amaçlı metinler
 - Bilim ve Teknoloji diliyle yazılmış metinler
- Kısa ve öz dil birimleriyle çok şey anlatılmaya yönelik ve çarpıcı dil kullanımları içeren metinler (reklam metinleri gibi)
- Okuyucuyu belli bir davranışa yöneltmeye yönelik metinler (Propaganda, tanıtma seçim konuşmaları gibi)
- Kaynak metin türü geleneklerinin hedef dildeki karşılıklarının aranmasını, hedef dilde iletişimsel bir eşdeğerliliğin sağlanmasını gerektiren kalıp türündeki yalın metinler (kira, iş, alım-satım sözleşmeleri)
- Özel dil kullanımı ile oluşan, çoğul anlamlı iletiler taşıyan, özgün yaratıcılığa yönelik ve hedef dile yazarın aktarılmasını gerektiren metinler (yazınsal metinler).

Çeviri işlemi sırasında birbirinden farklı işlevleri olan metinlerin seçilmesi öğrenciler açısından, öğrendikleri yabancı dilin farklı birimlerini öğrenmelerini ve bağlam içersinde kelimelerin kullanışlarını öğrenmeleri açısından önemlidir. Bu sayede öğrenciler yabancı dilde gerekli olan sözcükleri öğrenirken diğer taraftan öğrendikleri dilbilgisi kurallarını pekiştirip, bu yapıları ana dilleriyle karşılaştırmayı öğrenecek ve ana dillerinde eşdeğerlilik kurmak konusunda kendilerini geliştireceklerdir (Erden, 1992, s. 262). Çeviri işlemi esnasında öğrencilerin eşdeğerliliğin hangi düzeylerinde kendilerini geliştirdiklerini Beuagrande ve Dressler (1981, s. 36) şu şekilde saptamıştır:

➤ Biçimbirim

- Bağımlı göstergeler (kendi başlarına anlamı olmayan göstergeler: yapım ekleri, çekim ekleri gibi).

- Bağımsız göstergeler (ad, adıl, zarf, sıfat, fiil türünden kendi başlarına anlamı olan göstergeler ile kendi başlarına anlamı olmayan, ancak cümle içinde diğer sözcüklerle birlikte kullanıldıklarında işlevsel anlamı olan göstergeler, örneğin edat, “Präposition”, bağlaç “Konjunktion”, tanımlık “Artikel”, son takı “Postposition” türünden sözcükler).

➤ Sözdizimi (tamlamalar, cümleler).

➤ Anlambilim (sözcüklerin, deyimlerin belirttiği yargılar).

➤ Üslup (söyleyiş biçimi).

➤ Kültür (kültürel özellikler).

Beuagrande ve Dressler (1981, s. 36)’ e göre, öğrenciler bu eşdeğerlilik düzeylerinde bahsi geçen dil birimlerini tanıyıp bunların karşılaştırmalarını yapıp hem kendi ana dillerini hem de öğrenilen yabancı dili daha yakından tanımış olacaklardır. Bu sayede iki dil arasındaki benzerlik ve farklılıkları öğrenmiş olacaklardır. Bu öğrenme işlemi esnasında, metinlerle uğraşırken, metinler sayesinde iletişimin nasıl kurulduğunu, metinlerin iletişimsel özelliklerini, metinlerin nasıl ortaya çıktığını kısacası metinlerin ortaya konması için gerekli olan yine, Beuagrande ve Dressler (1981, s. 36)’ in ortaya koyduğu, şu temel ilkelerle öğrenmiş olacaklardır.

➤ Bağlılık (Kohäsion) ilkesi: Metni oluşturan cümle dizileriyle, bu dizilerdeki bağımlı ve bağımsız göstergelerin birbiriyle anlamlı bir şekilde nasıl bağlandıklarıyla ilgili olup, aşağıdaki unsurları kapsar;

- Cümle dizileri arasında geriye ve ileriye yönelik göndermelerle ilişki kurma biçimleri (anaphorische und kataphorische Referenzformen).

- Sözcük tekrarları (Wortwiederholungen).

- Belli bir şeyi vurgulamak için, içerik ve biçim yönünden cümle öğelerindeki paralel anlatım biçimleri (Parallelismus).

- Bir kavramın veya bir sözcüğün anlamını değişik bir şekilde açıklama (Paraphrase, Umschreibung).

- Sözcüklerin, cümle dizileri içinde yerlerini başka sözcüklere bırakmaları, başka sözcüklerle temsil edilmeleri (Substitution), örneğin, adların adılarla sözcüklerin eşanlamlı diğer sözcüklere yerlerini bırakmaları gibi.

- Eksiltili anlatım (Ellipse). Anlatımda kolaylık sağlamak, tekrarlardan kaçınmak ve dili daha ekonomik, daha etkili ve çarpıcı bir şekilde kullanmak için, sözcüklerin, sözcük gruplarının, cümlelerin bazı öğelerinin (özne, nesne, yüklem, belirteç gibi) veya tamamının bir metinde atılıp, eksiltilerek kullanılması.

- Cümlelerdeki fiillerin gösterdikleri zaman ve görünüş durumu (Zeit und Aspekt), Görünüş: fiilin, çekimli şekliyle anlattığı işin ve gösterdiği zamanın dışında özel değerlendirmeye dayanan kişisel ve özel bir anlam taşıması ve farklı bir oluş, farklı bir meydana geliş tarzı göstermesi durumudur.

- Bağlaçlar (Konjunktionen): Metin içinde iki sözcüğü, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran ve metin içinde iki kavram veya düşünceyi bütünleştirmekle görevli sözcükler.

➤ Bağdaşıklık (Kohärenz) ilkesi: Bir metnin derin yapısındaki kavramlar ve ilişkilerin düzeni.

➤ Amaca uygunluk (Intentionalität) ilkesi: Metinde anlatılmak istenen düşüncelerin belirli plan ve mantık sırasına göre sunulması.

➤ Kabuledilebilirlik (Akzeptabilität) ilkesi: Metindeki kavram ya da yargıların mantığı, anlam ve değeri yönlerinden onaylanabilir olması, ileri sürülen iddiaların itiraz edilecek yönlerinin bulunmaması.

➤ Orijinallik / Bilgilendiricilik (Originalität/Informationswert) ilkesi: Metnin bilinenlerin dışında yeni bir şeyler vermesi, okuru belli konularda bilgilendirmiş olması.

- Duruma uygunluk (Situationsadäquatheit) ilkesi: Metindeki olayların açıklanmasında akla gelebilecek çok sayıda ifadeler arasından duruma en uygun olanının seçilmesi.
- Metinlerarası etkileşim (Intertextualität) ilkesi: Metnin dil ve iletişim yönünden diğer metinleri çağrıştırıyor olması.

Erden (1992, s. 265), yabancı dil derslerinden kimlerin yararlanabileceğini şu şekilde belirlemiştir:

- Yabancı dil öğretmeni olmak isteyenler
- Yabancı dilden farklı iş alanlarında yararlanmak isteyenler
- Çevirmen olarak çalışmak isteyenler.

Erden, bu üç gruptan ilk ikisinin çeviriyi araç olarak kullandığını, sadece çevirmen olarak çalışmak isteyenlerin çeviriyi bir amaç olarak kullandığını savunmuştur.

Çevirinin bir amaç olarak öğretilmesinde yabancı dil bilmeyi çevirinin ön koşulu olarak gören ve yine çevirinin amaç olarak öğretilmesi, ilgili yabancı dilin her türlü dilsel işlev ve kullanımının ve metin türlerinin tanımanın da yine bu ön koşullar arasına girdiğini savunan Boztaş (1992, s. 37), çeviri işlemine ancak hedef dil ve kaynak dil tamamen öğrenildikten sonra belirli bir programa ve yönteme göre başlanabileceğini savunmaktadır.

Boztaş (1992, s. 39) çeviriden bir araç olarak yararlanma konusunda da, çeviri derslerinin diğer dilbilgisi dersleriyle birlikte yürütülmesinin hem öğrencinin öğrenilen dilin tüm kurallarını daha iyi kavraması açısından hem de dil duyarlılığının gelişmesi bakımından önemli olduğunu dile getirmektedir.

Çeviri işleminin yabancı dile yapacağı katkıları göz ardı etmek mümkün değil ancak ana dile yaptığı katkılara da değinmek gerekir. Çeviri işlemi sayesinde, çeviri işlemini yapan kişi, sadece yabancı dildeki eşdeğerlilikleri bulma konusunda değil kendi anadili içersindeki incelikleri, söz sanatlarını, deyimleri ve atasözlerini, kültürel öğeleri daha iyi kavramaya başlamaktadır. Günyol (1986, s. 90), bu konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Çeviri çabasının en büyük yararı, kendi dilimizin bilincine varmış olmaktır. Çeviride, yani yabancı dillerden aktarımlarda kendi dilimizin ne gibi imkânlarının olduğunu bulup buluşturmak, onları zorlaya zorlaya bir eşdeğerliliğe erişmek ön planda yer almaktadır. Çeviri, çevirmeni kendi diliyle, yabancı dilin örtüşmesinde korkunç bir sınava zorlamaktadır. Özellikle bir duyguyu, bir düşüncüyü Türkçe’de nasıl söyleyebiliriz kaygısı içindedir. Bu zorluk, asıl Batı’nın geliştirdiği felsefe dilinden yapılan çevirilerde kendini gösterir...

Bu alıntıya dayanarak yabancı bir dili iyi öğrenmenin yolunun ancak ve ancak kendi ana dilimize iyi hâkim olmaktan geçtiğini söyleyebiliriz. Aksan (1975, s. 432), ana dilinin dilbilgisel kavramlarına hakim olmayan bir öğrencinin yabancı dili tam anlamıyla öğrenemeyeceğini, tam anlamıyla bir başarı sağlanması için yabancı dil öğrencilerine öncelikle iyi bir ana dil dersinin verilmesi gerektiğini savunmaktadır.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Çevirmenlerin bir dilden bir diğerine aktarım yaparken karşılaşmış olabilecekleri problemleri, çalışmamızın amacı ve yöntem ve yapısı ile ilgili genel bilgiler çalışmanın birinci bölümünde ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümüne dünyanın en eski uğraşlarından biri olan çevirinin tanımıyla başlanmıştır. Bu şekilde başlanmasının sebebi çeviri işleminin aslında gerçekten ne olduğunu ve farklı bilim adamlarının çeviri işlemini nasıl tanımladıklarını ve bu tanımlamalardaki farklı görüşleri birbirleriyle kıyaslayarak en genel tanıma ulaşma isteğidir.

İlk başlarda bir bilim dalı olarak görülmeyen, fakat bugüne kadar birçok aşamadan geçip bir bilim dalına dönüşmüş olan çeviri işleminin hangi aşamalardan geçerek bir bilim dalına dönüştüğünü ortaya koymaya çalıştık ve bu işlemi yaparken çeviri işleminin tarihsel süreci içerisinde ortaya çıkmış olan çeviri anlayışlarını ve birtakım kuramcılarının ortaya attıkları kaynak metin odaklı yaklaşım, hedef metin odaklı yaklaşım ve çeviride eşdeğerlilik olarak nitelendirdiğimiz bu anlayışları çalışma içerisinde açıklamaya çalıştık ve varsa olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar metinlerin sadece biçimsel özelliklerine önem verilerek yani kaynak metin odaklı çeviriler yapılmaktaydı ancak zamanla küreselleşen dünyada kaynak metin odaklı yapılan çevirilerin hedef okuyucu kitlesinde aynı etkiyi

yaratamadığı görülmüştür. Bu sebeple hedef metin odaklı çeviriler yapılmaya başlanmış ve yapılan çevirilerden hedef kitlenin daha çok etkilenmesi beklenmiştir. Bu bağlamda, çalışmamızda adı geçen bazı bilim adamlarının çeviri teorilerine ve bu teorilerle ilgili görüşlerine yer verilmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşımlar ve teoriler çerçevesinde, diller arasındaki yapısal, kültürel ve anlamsal eşdeğerliliğin bazen sağlanamamasından kaynaklanan çeviri problemlerinin oluşması sebebiyle özellikle çeviride eşdeğerlilik kavramına dikkat çekmeye çalışılmış ve bu konu ele alınıp ve derinlemesine işlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda da yazınsal metinlerin tanımlarından, işlev ve özelliklerinden de bahsedilmeye çalışılmıştır ve bu çalışmada, kültürün yazınsal metin çevirisi üzerindeki etkisi de ortaya konmaya çalışılmış ve çeviri eleştirisinin ne olduğu ve nasıl yapılabileceği konusuna da değinildikten sonra tüm bahsedilen bu tanımlamalar ve yöntemlerin ışığında, Erich Kästner'in Pünktchen und Anton adlı çocuk romanını, Vedat Çorlu tarafından yapılan Noktacık ve Anton adlı çevirisi ile karşılaştırarak kitap, biçimsel, içeriksel ve kültürel açıdan incelemeye çalışılmıştır. Her iki kitabı da karşılaştırmalı bir biçimde incelerken içersinden 48 örnek seçilmiş ve bu örneklerin hangi yöneme göre hedef dile aktarılmaya çalışıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Örneklerden 17 tanesinin kaynak dil odaklı, 31 tanesinin ise hedef dil odaklı çevrildiği saptanmıştır. Sonuç olarak Vedat Çorlu'nun birkaç ayrıntı dışında hedef dil odaklı bir çeviri anlayışına sahip olduğu kanısına varılmıştır ve üstü örtük ifadelerin çevirileri başarılı bulunmuştur. Kitap genel anlamda hedef dil ve kültürüne ait öğelerle eşleştirilerek çevrildiği için, hedef kitle okuyucusunun da, kaynak metin okuyucusuyla eşdeğer bir şekilde kitabı anlayabileceği yargısına varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (1975). Anadili. *Türk Dili Dergisi*, 285, 423-434.
- Aksan, D. (1987). *Anlambilimi ve türk anlambilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Aksan, D. (2006). *Yaşayınca....*. Ankara: Bilgi.
- Aksoy, B., Bengi, İ., & Karantay, S., (1995). *Çeviri ve çeviri kuramı üstüne söylemler*. İstanbul: Düzlem.
- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. Ankara: İmge.
- Aktaş, T. (1996). *Çeviri işlemine genel bir bakış*. Ankara: Orsen.
- Aktaş, T. (1999). Yazın çevirisi, işlevi ve özellikleri. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 41-51.
- Aktaş, T. (2004). Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeti. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 53.
- Albrecht, J. (1998). *Literarische übersetzung, geschichte-theorie-kulturelle wirkung..*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Alexieva, B. (1993). *A cognitive approach of translation equivalence, translation as a social action* (P. Ziateva, Çev.). Londra: Routledge.
- Altay, A. (1992). *Çeviride üslup kayıpları, çeviribilim ve uygulamaları*. Ankara: Yıldız.
- Apel, F. (1983). *Literarische übersetzung*. Stuttgart: J.B Metzler.

- Apel, F., & Kopetzki, A. (2003). *Literarische texte*. Stuttgart/Weimar: J.B Metzler.
- Arda, Z. C. (2002). Çevirmen merkezli çeviri sorunları. *Ege Alman Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3, 37-40.
- Atabey, İ. (2005). *Türk dili ve kompozisyon bilgileri*. Ankara: Yargı.
- Aydın, F. (1984). *Tercüme sanatının gerçekleri*. İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği.
- Aytaç, G. (1983). *Çağdaş alman edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Aytaç, G. (1990). *Edebiyat Yazıları I*. Ankara: Gündoğan.
- Baker, M. (2001). *Routledge encyclopedia of translation studies*. Londra: Routledge.
- Başkan, Ö. (1978). Çeviri sorunları. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*. 322, 38.
- Beaugrande, R., & Dressler, W. (1981). *Einführung in die textlinguistik*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Boztaş, İ. (1992). *Dilbilim 20. yıl yazıları: Çeviri, çeviride eşdeğerlilik ve dilbilim*. Ankara: Karaca Dil Kursu.
- Boztaş, İ. (1992) *Çeviri bilimi ve uygulamaları*. Ankara: Yıldız.
- Boztaş, İ., & Coşkun, H. (2002). *Çevirmenin el kitabı*. Ankara: Hacettepe-Taş.
- Brinker, K. (1992). *Linguistische textanalyse*. Berlin: Erich Schmidt.
- Cary, E. (1996). *Çeviri nasıl yapılmalı?* (M. Çamdereli, Çev.). İstanbul: Paşahan.
- Catford, J. C. (1965). *A lingusitic theory of translation*. Londra: Oxford University
- Cemal, A. (1978). Öğretimde amaç ve araç olarak çeviri. *Türk Dili Dergisi. Çeviri Sorunları Özel Sayısı*. 322, 45-49.
- Cemal, A. (1979). Bilim öncesi çeviri kuramları ve çeviribilimin gelişme süreci. *Bağlam : İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Almanca Bölümü Dergisi*, 1, 244-260.

- Codes, H. (1974). *Kritisches lesen I*. Frankfurt am Main: Verlag Moritz Diesterweg.
- Cömert, B. (1978). Kuramsal açıdan çeviri sorunu. *Türk Dili Dergisi. Çeviri Sorunları Özel Sayısı*. 322, 3-21.
- Demircan, Ö. (1988). *Dünden bugüne türkiye 'de yabancı dil*. İstanbul: Remzi.
- Dilaçar, A. (1968). *Dil, diller ve dilcilik*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Durusoy, G. (1988). Inwiefern geht kultur bei literarischen übersetzungen verloren? *Übersetzer Workshop*. 93-106.
- Durusoy, G. (1989). Interkulturelle aspekte beim übersetzungsunterricht. *Ankaraner Beiträge zur Germanistik Özel Sayısı*. 57-65.
- Ecevit, Y. (1992). *Kurmaca bir dünyadan*. Ankara: Gündoğan.
- Erden, A. (1992). *Dilbilim 20. yıl yazıları: İleri düzey yabancı dil öğretimine çevirinin katkıları*. Ankara: Karaca Dil Kursu.
- Erten, A. (1994). Öykü çevirisi üzerine. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 3, 7-12.
- Eruz, F. S. (2003). *Çeviriden Çeviribilime*. İstanbul: Multilingual.
- Floros, G. (2002). *Kulturelle konstellationen in texten, zur beschreibung und übersetzung von kultur und texten*. Tübingen: Günter Narr.
- Fuat, M. (1963). Çeviride anlam. *Türk Dili Dergisi*. 144, 103-118.
- Göktürk, A. (1986). *Çeviri: dillerin dili*. İstanbul: Çağdaş.
- Göktürk, A. (2002). *Çeviri: dillerin dili*. İstanbul: YKY.
- Göktürk, A. (2004). *Çeviri: dillerin dili*. İstanbul: YKY.
- Göller, T. (2001). *Sprache, literatur, kultureller kontext, studien zur kulturwissenschaft und literaturästhetik*. Würzburg: Königshausen&Neumann.
- Günyol, V. (1986). Çeviri sorunları. *Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi*. 71, 90-91.
- Güttinger, F. (1963). *Zielspiele: theorie und technik des übersetzens*. Zürich: Manesse.

- Hilmi, Z. (1934). *Uyanış devirlerinde tercümenin rolü*. İstanbul: Vakıf.
- Hönig, H. G., & Kußmaul, P. (1982). *Strategie der übersetzung, ein lehr und arbeitsbuch*. Tübingen: Narr.
- İlkhan, İ. (1989). Die rolle der übersetzung in der sprachdidaktik. *Übersetzer Workshop*.
- İnandı, B. (1992). Eski yüksek alman edebiyatı döneminde çeviri. *Gündoğan Edebiyat Dergisi*. 2, 33-37.
- Jäger, G. (1968). *Elemente einer theorie der bilingualen translation*. Leipzig: Neubert.
- Jäger, G. (1975). *Translation und translationslinguistik, linguistische studien*. Halle (Saale): Niemeyer.
- Kade, O. (1965). Zu einigen grundlagen der allgemeinen übersetzungstheorie. *Fremdsprachen, Zeitschrift für Dolmetscher, Übersetzer und Sprachkundige*. 3, 163-177.
- Kade, O. (1986). *Zufall und gesetzmäßigkeit in der übersetzung*. (=Beihefte zur Zeitschrift Fremdsprachen, I). Leipzig: VEB.
- Kaikkonen, P. (1994). *Kultur und fremdsprachenunterricht-eigene aspekte zur entwicklung des kulturbildes der fremdsprachenlernenden und zur gestaltung des schulischen fremdsprachenunterricht, fremde welt und eigene wahrheit*. Gerhard Neuner, Monika Asche (Ed.), Kassel Universität Gesamthochschule (s.59). Kassel: Kasseler Werkstattberichte.
- Kästner, E. (1999). *Pünktchen und anton*. Austria: Atrium.
- Kästner, E. (1998). *Noktacık ve anton*. (V. Çorlu Çev.). İstanbul: Can.
- Kayayerli, M. (1993). Çeviri eleştirileri ve çeviride eşdeğerlilik. *Ulusal Çeviri Semineri Özel Sayısı, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8.
- Kepser, J. (2004). *Rekonstruktionsaufgabe mit übersetzung*. Stuttgart: Klett.

- Klegraf, J. (1974). Einige bemerkungen zu übersetzungskritischen fragen. W. Wilss, G. Thome (Ed.) *Aspekte der theoretischen, sprachenpaarbezogenen und angewandten Sprachwissenschaft I* içinde (s. 56-73). Saarbrücken.
- Kloepfer, R. (1967). *Die theorie der literarischen übersetzung*. München: Fing.
- Kocaman, A. (1992). Çağdaş dilbilim ve çeviri kuramı. *Metis Çeviri*, 18, 29-37.
- Koller, W. (1972). *Grundprobleme der übersetzungstheorie unter besonderer berücksichtigung schwedisch-deutscher übersetzungsfälle*. Bern / München
- Koller, W. (1979). *Einführung in die übersetzungswissenschaft*. Heidelberg: Quelle Mayer.
- Koller, W. (1987). *Einführung in die übersetzungswissenschaft*. Heidelberg: Quelle Mayer.
- Koller, W. (1997). *Einführung in die übersetzungswissenschaft*. 5. Auflage. Wiesbaden.
- Königs, F. (1985). *Translation inside and outside the teaching context: The text as a starting point. Translation in foreign language teaching and testing*. Tübingen: Günter Narr.
- Königs, F. (2000). Übersetzen im deutschunterricht? Ja, aber anders!. *Fremdsprache Deutsch*. 23, 6-13.
- König, W. (1993). Kültürlerarası iletişiminde mütercimin rolü, çağdaş çeviri kuramları ve uygulamaları. *H.Ü., Yabancı Diller Yüksek Okulu Mütercim ve Tercümanlık Böl.* 75-86
- Köksal, D. (1995). *Çeviri kuramları*. Ankara: Neyir.
- Kreuter, U. (1985). *Übersetzung und literaturkritik*. Frankfurt: Peter Lang.
- Kula, O., & Yıldız, H. (1991). Türkçe eylemlerin almancaya aktarm olanakları ve sorunları. *Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Çukurova Üniversitesi I.* (6), 125-149.
- Kurultay, T. (1986). Çeviri sorunları. *Gösteri, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 37, 86-87.
- Kuruyazıcı, N. (1986). Çeviri sorunları. *Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi*, 25, 88-89.

- Meyer, M. (1990). *Vom Übersetzen*. München / Wien: Carl Hanser.
- Mounin, G. (1967). *Die Übersetzung*. München: Nymphenburger - Shandlung GmbH.
- Neubert, A. (1968). *Pragmatische Aspekte der Übersetzung*. Poing: Neubert.
- Neubert, A. (1970). *Invarianz und Pragmatik*. Frankfurt am Main: Neue Beiträge zu Grundfragen der Übersetzungswissenschaft, Athenäum.
- Neubert, A. (1973). Theorie und Praxis der Übersetzungswissenschaft. *Linguistische Arbeitsberichte*, 7, 120-144.
- Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. Oxford, New York and Toronto: Pergamon.
- Neydim, N. (2003). *80 sonrası değişen paradigma açısından çeviri çocuk edebiyatı*. İstanbul: Bu.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating, with special reference to principles and procedures involved in bible translating*. Leiden: Brill.
- Nutku, Ö. (1978). Oyun çevirilerinde konuşma dilinin önemi. *Türk Dili Dergisi, Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, 322, 79-85.
- Nutku, Ö. (1985). *Uzatmalı gerçekler*. İstanbul: Remzi.
- Özgü, M. (1978). Çeviride uzmanlık sorunu. *Türk Dili Dergisi, Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, 322, 37-44
- Özyer, N. (1993). Hamburg'da düzenlenen okuma Günlerinin ardından. *Gündoğan Edebiyat*, 2 (6), 109-111.
- Pınar, N. (1991). Kültürlerarası iletişim aracı olarak çeviri. *Türk Dili Dergisi*, 2, 13.
- Pılandı, H. (2004). *Türk dili*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi.
- Popoviç, A. (1973). *Zum status der Übersetzungskritik*. München: Babel.
- Popoviç, A. (1987). *Yazın çevirisi terimler sözlüğü* (Yurdanur Salman Çev.). İstanbul: Metis.

- Reiss, K. (1971). *Möglichkeiten und grenzen der übersetzungskritik, kategorien und kriterien für eine sachgerechte beurteilung von übersetzungen*. München: Hueber.
- Reiss, K. (1976). *Textyp und übersetzungsmethode, der operative text*. Kronberg: Scriptor.
- Reiss, K. (1998). Was heißt und warum treibt man Übersetzungswissenschaft. *Lebende Sprachen*, 3, 97-100.
- Reiss, K., & Vermeer H. J. (1984). *Grundlegug einer allgemeinen translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Reiss, K., & Vermeer, H. J. (1991). *Grundlegung einer allgemeinen translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Rifat, M. (2004). *Çeviri(bilim) nedir?-Başkasının Bakışı*. İstanbul: Dünya.
- Rifat, M. (2005). *XX. Yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları: 1, tarihçe ve eleştirel düşünceler*. İstanbul: YKY.
- Sağlam, M. Y. (1992). 20. Yüzyıl alman edebiyatından türkçe'ye yapılan çeviriler üzerine. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 2, 87-95.
- Salihoğlu, H. (1981). Edebi çeviri sorunları üzerine. *Türkiye Yazılar*, 43, 13-16.
- Savory, T. (1994). *Tercüme sanatı* (H. Dereli Çev.). Ankara: MEB.
- Sayın, G. (1997). *Çeviri eğitiminde yazınsal çevirinin yeri, önemi ve gerçekleştirme koşulları*. İstanbul: Sel.
- Schleiermacher, F. (1969). *Über die verschiedene methoden einer übersetzungstheorie*. Störig: Darmstadt.
- Schmied, A. (1986). *Übersetzerausbildung und übersetzeralltag, übersetzungswissenschaft von mary snell hornby*. Tübingen: Francke.
- Schreiber, M. (1993). *Übersetzung und bearbeitung*. Tübingen: Gunter Narr.
- Sdun, W. (1967). *Probleme und theorien des übersetzens*. München: Max Huber.

- Snell-Hornby, M. (1986). *Übersetzungswissenschaft, eine neuorientierung*. München: Wilhelm Fink.
- Stolze, R. (2001). *Übersetzungstheorien, eine einföhrung*. Tübingen: Gunter Narr.
- Stolze, R. (2003). *Hermeneutik und translation*. Tübingen: Gunter Narr.
- Thiel, G. (1984). *Ansätze zu einer ethodologie der übersetzungsrelevanten textanalyse, übersetzer und dolmetscher*. München: Kapp Volker Auflage.
- Thome, G., & Ghiel, C. (2002). *Kultur und übersetzung, methodologische probleme des kulturtransfers*. Tübingen Gunter Narr.
- Toklu, M. O. (2007). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçağ.
- Toury, G. (1982). A rationale for descriptive translation studies. *Disposito Özel*, 7, 22-29.
- Toury, G. (1985). *In search of a theory of translation*. Tel Aviv: Porter Institute for Poetics.
- Toury, G. (2004). Çeviri normlarının doğası ve çevirideki rolü (A. Ekler, Çev.). *Çeviri Seçkisi II*, 233-254.
- Vardar, B. (1977). Çeviri sorunları. *Dilbilim*, 2, 197-213.
- Vardar, B. (1981). Çeviri konuşmaları. *Yazka Çeviri*, 2, 172-173.
- Vermeer, H. J. (2004). Hans j. vermeer ile söyleşi. *Varlık Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi*, 1155, 30-33.
- Wild, R. (1990). *Geschichte der deutschen kinder- und jugendliteratur*. Stuttgart: J.B Metzler.
- Wills, W. (1974). Probleme und perspektiven der übersetzungskritik. *International Review of Applied Linguistics* 12 içinde (s. 23-42).
- Wills, W. (1977). *Übersetzungswissenschaft: probleme und methoden*. Stuttgart: Ernst Klett.

- Wills, W. (1980). Übersetzungswissenschaft. Wolfgang Kühlwein & Albert Raasch (Ed.) *Angewandte linguistik* içinde (s. 67-76)., Tübingen: Gunter Narr.
- Wills, W. (1988). *Kognition und übersetzung*, Tübingen: Max Niemeyer.
- Winter, W. (1961). Impossibilities of translation. Arnosmith / Shattuck içinde (s. 62-82).
- Woodsworth, J. (1998). *Geschichte des übersetzens*, Tübingen.
- Yaşar, A.,N. (1990). Yabancı dil öğretimi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (3), Adana.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. İstanbul.
- Yurtbaşı, M. (2008). *Türkische und deutsche sprichwörter*. İstanbul.
- Yurtbaşı, M. (2008). *Türkische und deutsche redewendungen*. İstanbul.
- Yücel, F. (2007). *Tarihsel kuramsal açıdan çeviri edimi*. Ankara.
- Yücel, T. (1982). *Yazının sınırları*. İstanbul: Adam.
- Yücel, T. (1986). Çeviri sorunları, *Gösteri, Sanat-Edebiyat Dergisi*, 84-85.